

Vysoká škola
PRIGO
2022

FUNGOVÁNÍ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V ČESKO-POLSKÉM POHRANIČÍ V DOBĚ **PANDEMIE COVID-19**

Martin ČERNEK
Natalie UHROVÁ

VYSOKÁ
ŠKOLA
PRIGO

FUNGOVÁNÍ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V ČESKO-POLSKÉM POHRANIČÍ V DOBĚ PANDEMIE COVID-19

Editoři:

Martin Černek

Natalie Uhrová

VYSOKÁ ŠKOLA PRIGO

2022

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014–2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikace byla vydána jako součást řešení projektu: *Důsledky pandemie koronaviru COVID-19 pro fungování kulturních institucí a sociokulturních organizací v česko-polské příhraniční oblasti*. (reg. č. CZ.11.4.120/0.0/0.0/16_011/0002831) a finančně podpořena programem INTERREG V-A Česká republika – Polsko v rámci výzvy Fondu mikroprojektů Euroregionu Beskydy.

Suggested citation:

Author. (2022). Title of the paper. In: Černek, M. a Uhrová, N. (ed.). *Fungování neziskových organizací v Česko-polském pohraničí v době pandemie Covid-19*. Ostrava: Vysoká škola PRIGO. ISBN 978-80-87291-33-7.

Za obsahovou, gramatickou a stylistickou úroveň jednotlivých příspěvků odpovídají autoři.

Recenzenti:

Mgr. Marcela Stryjová – ředitelka sociálních služeb Armády spásy České republiky, z.s.

Mgr. Jana Feberová – náměstkyně pro školství a kulturu města Havířova

Předmluva

Předkládaná publikace představuje sborník vybraných odborných článků, jakožto hlavní výstup řešeného mezinárodního projektu: ***Důsledky pandemie koronaviru COVID-19 pro fungování kulturních institucí a sociokulturních organizací v česko-polské příhraniční oblasti***. (reg. č. CZ.11.4.120/0.0/0.0/16_011/0002831), realizovaného v období 2021-2022 Vysokou školou PRIGO ve spolupráci s Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji v Opole.

Výzkumný projekt se zabýval analýzou činností neziskových organizací v česko-polském pohraničí v době pandemie koronaviru COVID-19 a s tím souvisejícími restrikcemi na základě vládních opatření. Cílem bylo seznámení se s problémy fungování institucí a sociokulturních organizací, podmínkami a možnostmi jejich činností, využíváním nových forem práce prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, včetně možností zvyšování klíčových kompetencí v důsledku zavedených vládních opatření.

Analýza výzkumného tématu byla soustředěna do několika specifických oblastí:

1. S jakými problémy se neziskové organizace během pandemie setkaly?
2. Do jaké míry se změnila formy činnosti a jejich rozsah ve zkoumaných místních komunitách před a během pandemie?
3. Jaké nové formy a prostředky se uplatnily v kulturní a osvětové práci?
4. Jaké byly vztahy a kontakty mezi účastníky a organizátory během pandemie, jaký byl rozsah kontaktů zkoumaných institucí a organizací s polskými partnery?
5. Přispělo období pandemie k osvojení nových kompetencí/dovedností zaměstnanců? Vyzkoušeli nové formy činnosti či kontaktů při plnění statutárních úkolů a jak je lze využít po pandemii?
6. Jaké ztráty utrpěly neziskové organizace v rámci své činnosti?

Specifické cíle, které řešený projekt realizoval, spočívaly ve zvýšení intenzity spolupráce institucí a komunit v příhraničních euregionech Beskydy a Praděd. Společenský efekt projektu pak byl v posilování institucionální kapacity orgánů veřejné správy a zúčastněných subjektů a účinné veřejné správy: podporou právní a správní spolupráce a spolupráce mezi občany a institucemi.

Provedený výzkum, přestože potvrdil hluboký dopad na odvětví kultury v oblasti společenské, sociální a společenských vazeb, ukázal také schopnost přizpůsobit se krizové situaci a zorientovat se v období, které bylo pro všechny zcela novou zkušeností. Nebyla zcela zlikvidována ani spolupráce kulturních institucí mezi státy, což bylo velmi pozitivní zjištění.

Prosinec 2022, Havířov

Martin Černek

Natalie Uhrová

editoři

OBSAH

Zenon JASIŃSKI

Fungování kulturní institucí v době pandemie Covid-19 na polsko-českém příhraničí 9

Irena KOSZYK

**Pandemie Covid-19 a fungování veřejných knihoven v opolském vojvodství na příkladech
Głubczyckého, Krapkowického, Nyského a Prudnického okresu 32**

Martin ČERNEK

**Činnost a problémy neziskových (nevládních) organizací během pandemie Covid-19
v Moravskoslezském kraji 55**

Sławomir ŚLIWA

**Fungování nevládních organizací v Opolském regionu před a v průběhu pandemie
SARS-COV-2 75**

Paulina SZASTAJ

**Analýza fungování sportovních klubů a sportovních akcí v období před, během
a po pandemii Covid-19 ve vybraných obcích na polsko-českém pohraničí 85**

Natalie UHROVÁ, Boris NAVRÁTIL

**Dopad pandemie Covid-19 na činnost kulturních organizací (příspěvkových) organizací
v Moravskoslezském kraji 101**

FUNGOVÁNÍ KULTURNÍCH INSTITUCÍ V DOBĚ PANDEMIE COVID-19 NA POLSKO-ČESKÉM PŘÍHRANIČÍ

Zenon JASIŃSKI¹

Abstract: The aim of the thesis is to find out the conditions in which cultural institutions operated on the Polish-Czech border during the Covid-19 pandemic, and the consequences they had for the spread of culture. The conducted research is of a qualitative nature, it involves getting to know the opinions of the directors of cultural institutions operating in the Polish-Czech border area on the consequences of the Covid-19 pandemic for the activities of cultural and educational facilities. The research used the technique of questionnaire and document analysis. The restrictions resulting from the sanitary regime forced cultural workers to adapt their activities to the order of the Minister of Health and curtail their activities to the level of work interruptions or limiting the number of visitors in facilities in the case of relaxed measures. The lack of direct contact with visitors resulted in cultural workers adapting to the Minister of Health's order and transferring many forms of their activity to the Internet. They created many forms implemented online that were very attractive. Thanks to the considerable organizational effort and commitment of the workers, the cultural facilities managed to carry out the planned events to a large extent.

Keywords: pandemic, cultural institutions, research, non-profit organizations, measures

¹ Academy of Applied Sciences – The Academy of Management and Administration in Opole, Niedziałkowskiego 18, 45-085 Opole, Poland. E-mail: z.jasinski@g.wszia.opole.pl. ORCID: 0000-0002-9304-3434.

1. Úvod

V lokálním prostředí mnoha obcí jsou začleněny kulturně-osvětové instituce, které mají na polském území dlouholetou tradici. Nejstarší z nich je činná déle než 150 let. Prvním zakladatelem instituce, která byla předchůdcem kulturních domů, byl kněz Paweł Ksawery Brzostowski, který založil společenský dům pro rolníky na svém panství v Mereczu na Vilensku; podobné zařízení zřídil Stanisław Staszic v rámci družstevní nadace Hrubieszovské zemědělské společnosti (Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie). (<http://www.zoomnadomykultury.pl/historia>). Po získání samostatnosti v roce 1918 se společenské domy, na venkově se jim často říkalo lidové, staly populárními (Twarecki, 1919). V roce 1939 jich v Polsku bylo více než 5 tisíc (Bobrowska, 2001). Pokud se k zařízení tohoto typu dnes řadí také osvětové besedy a kluby a nejen domy, kulturní střediska či kulturní centra, pak v meziválečném období můžeme v tomto čísle přidat 18,7 tisíc besed (Mauersberg, 1977). Po roce 1945 se staly místem setkávání s kulturou, zejména v malých obcích, a zároveň místem propagandy socialistické ideologie. Jejich počet vzrostl po období stalinismu (v roce 1960 existovalo 12 tisíc kulturních domů, besed a klubů, zatímco v roce 1973 – už 25 tisíc. Jejich provozovatelem bylo ministerstvo kultury a umění, odborové organizace, Ústřední svaz pracovních družstev a další družstevní spolky (Mauersberg, 1977).

To sebou přineslo potřebu dostatečného počtu kulturně-osvětových pracovníků, v důsledku čehož bylo zavedeno kulturně-osvětové studium na studijním oboru pedagogika; nejprve na univerzitách a později na Vysoké škole pedagogické vznikla specializace kulturně-osvětová pedagogika, na které se měli připravovat kulturně-osvětoví pracovníci pro kulturní instituce. Právě oni měli formami a obsahem stanoveným ministerstvem kultury a umění poskytovat návštěvníkům radostné zážitky.

Rozvoj této kulturní politiky byl pozastaven v důsledku výjimečného stavu v roce 1981 a později následkem změny politického režimu na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století, ale také i ekonomické situace. Za této situace se vláda rozhodla převést většinu kulturních domů a jiných kulturních institucí pod křídla samospráv. Tímto způsobem měla být většina kulturních domů, kin, muzeí, knihoven a besed financována obecními samosprávami, některá zařízení okresními samosprávami (od r. 1999 - např. okresní knihovny, okresní muzea) a např. divadla, filharmonie, krajská muzea krajskými úřady (urzędy marszałkowskie, od r. 1999). Krize a inflace na počátku devadesátých let měla za následek, že se mnoho obcí potýkalo s velkými problémy s udržováním kulturních domů, besed či klubů a z venkovského prostředí zmizely „Kluby Ruchu” či „Kluby Rolnika” provozované obecními družstvy. V tomto kontextu je zapotřebí ocenit, že polský Sejm schválil dne 25. října 1991 zákon o pořádání a provozování kulturní činnosti.

Ve světle čl. 1 tohoto zákona tato činnost spočívá v „tvorbě, šíření a ochraně kultury. 2. Stát má patronát nad kulturní činností, který spočívá v podpoře a propagaci tvorby, edukace a kulturní osvěty,

kulturních aktivit a iniciativ a také péči o památky a ochranu národního dědictví v Polské republice a v zahraničí.” (Sb., 1991 č. 114 pol. 493). Na základě tohoto zákona mohly samosprávy zřizovat kulturní zařízení jako samosprávné subjekty, jejichž zřizovatelem byla obec. Tato zařízení získala právní subjektivitu, byla a jsou financována z rozpočtu obce. Zákon umožňuje těmto institucím provozovat podnikání (provozování kurzů, včetně kurzů cizích jazyků, placené mimoškolní činnosti pro mládež, hry na hudebních nástrojích, zpřístupnění zařízení a prostory jiným subjektům atd.).

Ewa Bobrowska při analýze zmiňovaného období v činnosti kulturních domů upozorňuje na odlišování se od dřívějšího modelu práce a ideologie, což se projevilo ve změnách „názvů nápisů z domu kultury na kulturní centrum, centrum kultury a propagace, centrum kultury a edukace, centrum kultury a sportu, středisko kultury a také centrum nebo středisko animace kultury” (Bobrowska, 2009). Domnívám se, že také ekonomické důvody přispívaly k tomu, že se začaly slučovat samostatné jednotky do větších organismů, což opravňovalo ke změně názvu na kulturní středisko či kulturní centrum). Tímto způsobem bylo možné dané objekty a jejich zařízení lépe využít.

Převedení kulturních domů, kulturních středisek, klubů a besed pod samosprávy se pro polskou kulturu ukázalo jako výhodné. Jan Czaja upozorňuje, že již v roce 1996 “poprvé od momentu zahájení procesu decentralizace, byly výdaje obcí na kulturu vyšší než výdaje státního rozpočtu” (Czaja, 2004) s.78. Zde se věnuji kulturním domům (jejich působnost omezují výhradně na tradiční statutární činnosti vymezované kulturním domům, kulturním centrům, kulturním střediskům a místním muzeím. Na základě zmiňovaného zákona o pořádání a provozování kulturní činnosti Rady obcí a měst (později i okresů a vojvodství) schválily statuty kulturní instituce, jejímž zřizovatelem byly. Statut upravuje cíle, úkoly, organizaci, zásady financování, každodenní provoz zařízení. Konkretizuje zákon a jiné zákony upravující činnost veřejných institucí. Příkladem může být statut Prudnického střediska kultury schválený Městskou radou v Prudniku 30. dubna 1992, která potvrdila vytvoření Prudnického střediska kultury. Statut určuje příloha k usnesení Městské rady v Prudniku č. XXII / 159 / 92 ze dne 30. dubna 1992.

Statut se skládá z 5 kapitol a 20 paragrafů. Zde si dovoluji citovat pouze paragrafy 3,4,5 z kap. II. (odkazuji na internetovou stránku [www. Statut Prudnickiego Ośrodka Kultury](http://www.statut-prudnickiego-osrodka-kultury.pl)):

1. Kulturní středisko provádí svoji činnost jako samostatná jednotka z hlediska právního, organizačního a ekonomicko-finančního.
2. Kulturní středisko provozuje multidisciplinární činnost na základě programu Programové rady nasměrovaného k uspokojení kulturních potřeb obyvatel města a obce.

Cílem činnosti kulturního střediska je všestranná kulturní edukace společnosti a rozšiřování kultury, obohacování osobnosti člověka, formování esteticko – morálních a vlasteneckých postojů

obyvatelstva. Formování zásad sociálního soužití a také rozvíjení kultury práce, odpočinku a každodenního života, snižování disproporcí mezi obcemi a regiony v dostupnosti kulturních statků. (<https://bip.prudnik.pl/1646/statut-prudnickiego-osrodka-kultury.html>)

Statut ustanovuje, že orgány Střediska je Ředitel Střediska a Společná programová rada, která je poradním orgánem ředitele. Statut poskytuje značnou samostatnost v rozsahu forem činnosti, spolupráce s jinými institucemi a sdruženími v tuzemsku i v zahraničí a také možnosti provozovat činnost hospodářského charakteru a služeb. Tato zařízení potřebují manažery a animátory. Nový přístup v kulturní politice spočívá v transformaci příjemce v aktivního účastníka, který má vliv na plán činnosti zařízení, aktivně se účastní jeho realizace, cítí se za jeho realizaci odpovědný – je to jako jakýsi návrat k ideji „společenských domů“ z meziválečného období (Bobrowska, 2009, 2011). Barbara Jedlewska, Bohdan Skrzypczak ve svém úvodu k *Dom kultury w XXI wieku wizje, niepokoje, rozwiązania* upozorňují na možnosti čerpání z unijních prostředků na kulturní činnost, ale vyžadovalo by to od pracovníků kulturních institucí zvládnout dovednost přípravy, realizace a zúčtování projektů, což není snadná věc (Jedlewska, Skrzypczak, 2009). Zde přichází na pomoc ministerstvo kultury a národního dědictví a Národní kulturní centrum, které iniciují výzkum ve spolupráci s vědeckými centry, publikují zprávy z výzkumů, tematická vydavatelství a „Ročenka polské kultury“, kvalitní vydavatelství, které nabízí seznámení se nejen s plány a koncepcí resortu, ale také orientaci ve fungování kulturních zařízení, sdružení a jejich problémech. Cenná je také podpora kulturních domů pomocí školení a programů. Mám zde na mysli zvláště projekt „Kultura bez bariér“. Program měl zajistit zdravotně postiženým účastníkům rovné příležitosti v dostupnosti ke kultuře. Podstatné je zaměřit se na to, co účastníkům účast v kulturní činnosti dává. Podle názoru Rafała Wiśniewského „Účastníci kulturních aktivit rozvíjejí svoji osobnost a představitivost prožitím různorodé materie umění, která je přenáší mimo prostor a čas; umožňuje jim uvidět svět v různých rozměrech: (Wiśniewski, 2021, s. 10; Makówka, 2007).

Barbara Jedlewska (2009) se zabývá otázkou změn forem participace v kultuře, mj. prostřednictvím internetu a podle Kazimierza Krzysztofka uvádí jeho klasifikaci: účasti pasivní a účasti aktivní. Kulturní domy se v místním prostředí začaly rozvíjet a získávat identitu středisek kultury, v roce 2020 jich bylo - 4040, aby klesly na 3944 v r. 2021, (Statistické ročenky GUS 2011, 2015, 2019, 2020, 2021.) V roce 2020 vzhledem k omezením souvisejícím s pandemií COVID 19 bylo až 69 % subjektů nuceno omezit svoji kulturní činnost a v roce 2021 to bylo 16,1 % subjektů (*Kultura i dziedzictwo narodowe w 2021*)

2. Metodologické předpoklady vlastního výzkumu

Cílem práce je poznat podmínky fungování široce pojatých kulturních institucí a mimovládních organizací na polsko-českém příhraničí, hlavně v Euroregionu Praděd v období pandemie Covidu 19 a důsledků této situace pro instituce a účastníky.

V této práci se vymezují na samosprávné instituce, které působily v obcích na polsko-českém příhraničí, týká se to kulturních domů, kulturních středisek, kulturních center a také muzeí. Jiné instituce jako knihovny či instituce tělesné kultury byly zohledněny v jiných pracích, které jsou uvedeny v tomto svazku. Lze říci, že se to týká činnosti tradičně chápané jako kulturně-osvětová. V současné době je situace taková, že dům kultury v sobě často soustřeďuje několik samostatně fungujících institucí (bazén, stadion, kino, muzeum, knihovna atd.), což je projevem racionálního uvažování, co se týče malých obcí, a ekonomické nutnosti.

Vzhledem ke specifiku tématu jsme uplatnili koncepci kvalitativního výzkumu a nikoli výzkumu kvantitativního. Ve výzkumu byla použita metoda diagnostické sondáže s prvky metody pedagogické monografie. Využita zde byla technika řízeného dotazníku adresovaná vybraným ředitelům institucí v příhraničních okresech: niský, prudnický, krapkowický (Euroregion Praděd) a pro srovnání v okrese głubczyckém (Euroregion Silesia), dále byly také využity odeslané materiály, tj. zprávy o činnosti těchto institucí z let 2015, 2019, 2020. Účast v tomto výzkumu byla dobrovolná. Kromě toho byly použity *Zprávy o stavu obcí* z let 2018, 2019, 2020, 2021 zveřejněné na internetových stránkách obcí, které obsahují informace o kulturně-osvětové činnosti na území obcí ve zkoumaném období a o vynaložených výdajích; absence homogenního schématu těchto zpráv má za následek, že ne všechny údaje, které nás zajímají, jsou v nich uvedeny, anebo jsou v kontextu kapitoly kultura a ochrana národního dědictví velmi lakonické. Částečně byly využity *Zprávy splnění rozpočtu obcí* za uvedené roky umístěné na internetových stránkách. Těch posledních je na internetu pomálu, poněvadž formální povinnost pro jejich uvedení neexistuje. Využity byly také informace a vytvořené práce v kulturních zařízeních a umístěné na internetových stránkách těchto zařízení. Ve výsledku byl nashromážděn rozsáhlý materiál, který umožnil zformovat obraz fungování kulturních institucí a jejich problémů v době pandemie (Covid 19).²

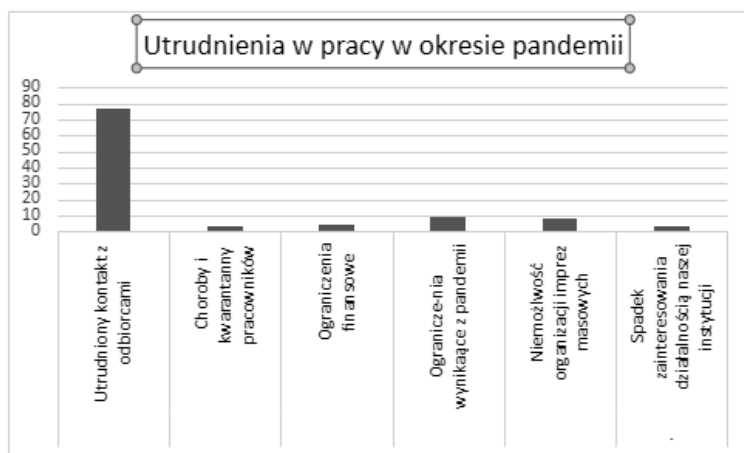
² Výzkum byl proveden v následujících obcích: Gminny Ośrodek Kultury w Walcach; Krapkowický Dom Kultury; Centrum Kultury im. Kawalerów Orderu Uśmiechu w Głuchołazach; Miejsko-Gminny Dom Kultury w Otmuchowie; Gminny Ośrodek Kultury w Lubrzy; Prudnicki Ośrodek Kultury; Muzeum Ziemi Prudnickiej; Centrum Kultury w Głogówku; Miejski Ośrodek Kultury w Głubczycach; Powiatowe Muzeum Ziemi Głubczyckiej w Głubczycach.

3. Vybrané problémy fungování kulturních institucí v době pandemie

Období pandemie mělo za následek, že část kulturních zařízení musela svoji činnost přerušit. Polovina zkoumaných zařízení měla přestávky v činnosti v roce 2020. Jejich příčiny byly různé: nemoc pracovníků těchto institucí nebo jejich rodinných příslušníků a v souvislosti s tím nutnost karantény. Nejčastěji to bylo rozhodnutí centrálních orgánů (ministra zdravotnictví). Tyto přestávky byly v rozmezí 10 až 24 týdnů.

Polovina zkoumaných kulturních zařízení sdělila, že práce u nich byla v době pandemie přerušena. Co nás může překvapit, je fakt, že pouze v jednom zařízení byla přerušena činnost z důvodu nemoci pracovníka. Důvodem přerušení činnosti v ostatních zařízeních byly směrnice centrálních orgánů týkající se fungování veřejných institucí Nařízení ministra zdravotnictví (2020 č. 18) a nejednoznačné komentáře týkající se fungování institucí v době pandemie vydávané ministerstvem zdravotnictví.

Graf 1 Komplikace v práci v období pandemie

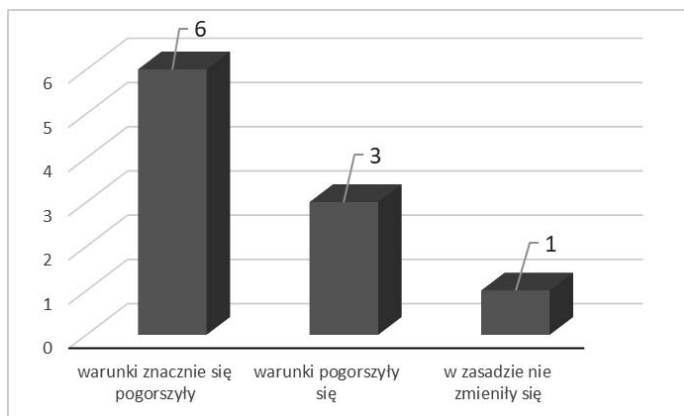

Komplikace v práci v období pandemie: Ztížený kontakt s návštěvníky; Nemoci a karantény pracovníků; Finanční omezení; Omezení vyplývající z pandemie; Nemožnost pořádání hromadných akcí; Pokles zájmu o činnost naší instituce.

Naopak ředitel Muzea Prudnicka poukázal na měnící se restriktce obsažené v těchto nařízeních, což velmi ztěžovalo plánování kulturních a edukačních akcí, a také na nejistotu spojenou s rozšiřováním pandemie. 9 z 10 respondentů konstatovalo, že největší problém vyplýval z omezení způsobených pandemií; 8 z 10 dotazovaných považovalo za značnou komplikaci nemožnost pořádat hromadné akce, 7 z deseti tázaných ředitelů zařízení konstatovalo, že podstatnou příčinou problémů bylo omezení kontaktů s recipienty. 3 osoby signalizovaly pokles zájmu o činnost zařízení.

Všechny tyto komplikace měly za následek, že se podmínky pro činnost kulturních institucí zhoršily. Pro jednu skupinu se zhoršily ve významné míře (7 osob), pro další se zhoršily (3 osoby), naopak ředitel Městsko-obecního střediska kultury v Otmuchowě konstatoval, že podmínky činnosti se v podstatě nezměnily. Zhoršení pracovních podmínek muselo v důsledku ovlivnit realizaci plánovaných úkolů během roku.

Graf 2 Hodnocení pracovních podmínek

Hodnocení pracovních podmínek: podmínky se významně zhoršily; podmínky se zhoršily; v podstatě se nezměnily.

Důsledkem zhoršení pracovních podmínek může být nižší výsledek v kvalitě nebo kvantitě vykonaných úkolů. Na otázku – jak pracovní podmínky v období pandemie ovlivnily realizaci plánovaných úkolů z hlediska roku – položenou respondentům, s výjimkou 2 osob, které neposkytly na tuto otázku odpověď, zbývající dotázaní poukázali na významné snížení vykonaných úkolů. Od sotva 10-20 % plánovaných úkolů přes 30-40 % až k 50-60 % splněných úkolů (Kulturní centrum „Kawalerów Orderu Uśmiechu” v Głuchołazach a Městsko-obecním kulturním domě v Otmuchowě). Podílela se na tom řada příčin: přestávky vyplývající z rozhodnutí resortu zdraví směřující k omezení rozšiřování koronaviru, zdravotní stav pracovníků a jejich rodin, omezení sociálních kontaktů, trauma vyvolané úmrtím blízkých osob či známých a obavami z nakažení koronavirem. Toto omezení mezilidských kontaktů postihlo pracovníky kulturních institucí a společensko-kulturních organizací. Přímý kontakt byl okleštěn, proto byly důležité formy kontaktů s obyvateli a formy jejich informování o záměrech kulturních institucí. Proto je zajímavá otázka, jak pracovníci kulturních institucí informovali obyvatele, potencionální příjemce svých aktivit o svých záměrech.

Tab. 1. Formy kontaktování se s recipienty

Formy kontaktování pracovníků	Počet voleb
1. Plakáty v sídle instituce	6
2. Plakáty v jiných zařízeních (obchody, komunit. centra)	4
3. Osobní pozvánky (dopisní)	2
4. Osobní pozvánky e-mailem	5
5. Newsletter	1
6. Www strana instituce	9
7. Www strana Úřadu obce, města	6
8. Facebook instituce	9
9. Facebook Úřadu obce, města	8
10. Lokální tisk, rádio, televize	4
12. Telefonický kontakt	2
13. Vývěsní skříně, reklamní sloupy	2

Podle respondentů se nejvíce osvědčily formy kontaktu prostřednictvím internetu (Fb, elektronická pošta, www stránky, lokální komunikátory (tisk, rádio, internetová televize), mobilní telefony. Podle jejich názoru by se tyto formy měly používat také po skončení pandemie. Využití těchto forem však vyžaduje vlastnictví počítačového zařízení a příslušný software.

Ukázalo se však, že v okamžiku vypuknutí pandemie 5 kulturních zařízení nemělo k dispozici počítačové vybavení, které by mohlo být využito pro komunikaci s recipienty. Ve 4 kulturních zařízeních používali své soukromé vybavení. Tato situace byla podobná v mnoha domech kultury, v nichž proběhl výzkum, ve kterých 60 % pracovníků používalo soukromé počítačové vybavení³.

(A. Buchner, A. Urbańska, M. Wierzbicka, A. Janus, N. Cetera, *Kultura w pandemii. Doświadczenie polskich instytucji kultury. Raport z badań*. Nadace digitální centrum, Národní kulturní centrum. Varšava).

Nejlepší vybavení mělo k dispozici Kulturní centrum v Głogówku. Ozvučné zařízení v sále pro diváky, CD přehrávač, 2 notebooky, projektor, promítací plátno, 4 mikrofony stojanové, 2 stolní

³A. Buchner, A. Urbańska, M. Wierzbicka, A. Janus, N. Cetera, *Kultura w pandemii. Doświadczenie polskich instytucji kultury. Raport z badań*. Fundacja Centrum Cyfrowe, Narodowe Centrum Kultury. Warszawa, brw.

počítače z počátku dvacátých let, osvětlovací vybavení sálu pro diváky, 2 stolní počítače z let 2012, 2 notebooky (2012, 2016), projektor s projekčním plátnem, 2018, 5 stolních počítačů a 3 notebooky z roku 2020 se softwarem. Krapkowický Dům kultury disponoval 5 sadami s veřejně dostupným softwarem. Zatímco Kulturní centrum „*Kawalerów Orderu Uśmiechu*” v Głucholazech disponovalo 3 sadami. V roce 2022 obecní Kulturní středisko v Lubrzy získalo dofinancování na zakoupení vybavení z programu Digitální konverze kulturních domů. V současné době všechna zařízení disponují minimálním vybavením určeným pro meritorní činnost.

Disponování vybavením je pouze první podmínka činnosti a nikoli činnost samotná. Potřebné jsou rovněž dovednosti k obsluze tohoto zařízení a využití jeho softwaru. Podle mínění pracovníků těchto zařízení měli pouze pracovníci Okresního muzea v Głubczycích a Muzea Prudnicka základní informatické kompetence, ve dvou případech je to vysvětlováno tím, že instruktory byli nejčastěji učitelé, proto museli tyto kompetence ovládat již dříve kvůli distančnímu studiu. Ve zbývajících případech to bylo tak, jak píše ředitelka prudnického Kulturního střediska: „Pracovníci tyto kompetence neměli. Své kompetence v tomto rozsahu si museli zvýšit v průběhu trvání pandemie”. Potvrzuje to i ředitel Kulturního centra v Głogówku, který konstatuje „Pracovníci měli digitální kompetence na základní úrovni. Časem získali širší kompetence v ovládání IT zařízení. Díky grantu, který obdrželi z programu Digitální konverze kulturních domů ve výši 71 600 PLN, bylo zakoupeno nové vybavení a pracovníci se i nadále účastní školení zaměřených na využití počítačové techniky v aktivitách kulturních center”. Pracovníci se aktivně účastnili zrychlených online kurzů na využití IT technologie. Což někteří z nich vnímají jako pozitivní věc.

Pro budoucí pokolení může být důležitá otázka: jaké formy činnosti a jaké akce pořádala kulturně-osvětová zařízení v době pandemie? To byla situace, kdy návštěvníci nemohli přijít na akce do kulturního zařízení kvůli nebezpečí možnosti nákazy virem a zásady ochrany společnosti vylučovaly možnost setkávání se větších skupin osob. V různých fázích pandemie zásady ochrany společnosti vymezovaly, jak velké mohou tyto skupiny být. V praxi se mohla setkávat rodina v domácnosti. Když se ukazatel nemocnosti snižoval, bylo povoleno setkávání větších skupin osob samozřejmě v rouškách (např. v kostele, obchodě). Nastaly pochopitelně i momenty, kdy byla činnost zařízení zcela přerušena. Toto nemohlo fungovat trvale. Někdo v objektu musel být, hlídat, aby nedošlo k jeho poškození, rovněž nebylo možné na dlouhou dobu připravit o práci celé skupiny lidí, neboť by přišli o prostředky k živobytí. Orgány rovněž chápaly, že psychika doma uzavřené společnosti se zhoršuje, k čemuž přispívaly zprávy o dalších obětech koronaviru.

Mělo se za to, že kulturní instituce by měly fungovat, pokoušet se podobně jako školy zavést online formy, provozovat interní práci, zvyšovat kompetence, provádět opravy. Můžeme zde zaznamenat několik fází: od úplného přerušování činnosti po její obnovení v nové formě přizpůsobené zmírněným

restrikcím. Přijaté formy záležely na technických možnostech, na vybavení, jaké bylo k dispozici, a kompetencích, jakými disponovali, a také na zdravotním stavu pracovníků a jejich rodin. Z počátku se jednalo o činnosti prováděné online, později v malých skupinách v objektu kulturní instituce až po akce plenérové s dodržováním sanitárního režimu. Podle možností byla snaha podporovat ty formy, které byly v daném prostředí nejpopulárnější a u kterých se mělo za to, že jsou považovány za přinášející prestiž danému prostředí.

Tab. 2. Formy činnosti a hlavní akce prováděné v době

Zařízení	Hlavní akce a jejich forma pořádané v době pandemie
Obecní kulturní středisko ve Walcach	Online soutěže např.: fotografické, online vzdělávací činnost
Krapkowický kulturní dům	Online činnosti, akce s omezeným počtem účastníků, koncerty online
Městské kulturní středisko v Głubczycích	Koncerty v plenéru v sanitárním režimu, distanční činnosti nebo ve velmi malých skupinách, činnosti přenášené na Fb, youtube.
Okresní Muzeum Głubczycka v Głubczycích	Výstavy online, zvýšená aktivita na sociální síti Fb (informace, zajímavosti, křížovky atd.) a soukromé lokální televize "Pogranicze"
Kulturní centrum „Kawalerów Orderu Uśmiechu” v Głuchołazích	Finále Velkého orchestru sváteční pomoci – peněžní sbírka se konala na ulicích, dále také prostřednictvím aukcí na internetu a umělecká část na síti, Recitační soutěž přes internet, plenérové akce: Veselice „Svátek Opavských hor”, festival „Dny kresové kultury”, veselice „Vavřincový jarmark”, obecní dožínky. Provozovány byly keramické kurzy pro dospělé a děti, malířské kurzy pro dospělé, recitační lekce (online), hudební lekce Studia písničky (online)
Městsko-obecní kulturní dům v Otmuchowě	Realizace projektu "Kulinária a folklór otmuchowského venkova", knihovná činnost,

Obecní kulturní středisko v Lubrzy	činnost online, cyklus tutoriálů "Doktor GOK – Superhrdina na nudu", činnost v době prázdnin,
Prudnické Kulturní středisko	Ke konci roku 2020 se uskutečnil první online koncert (u příležitosti 11. listopadu) a došlo k realizaci nahrávky videoklipu skupiny anYkara, využití fotografické výstavy „Na svatebním koberci“, kterou diváci nemohli kvůli pandemii vidět. V prosinci 2020 byla realizována nahrávka „Minirecitál koled a pastorále“ v provedení Dětského písňového studia.
Muzeum Prudnicka	Propagace publikace s online vysíláním, popularizátorská činnost online (především videonahrávky publikované na internetu)
Kulturní centrum v Głogówku	Koncerty, autorská setkání registrovaná a streamovaná, koncerty, akce rekreační, plenérové

Tab. 3. Hlavní akce, které jednotlivá kulturní zařízení neuskutečnila

Zařízení	Hlavní akce, které se v pandemii nepořádaly
Obecní kulturní středisko ve Walcích	Lekce uměleckého vzdělávání – zejména ty skupinové, velké akce – koncerty, plenéry, hromadné akce.
Krapkowický kulturní dům	Lekce s dětmi – hlavně taneční a pohybové lekce
Městské kulturní středisko v Głubczycích	Ve většině koncerty v koncertním sále, v klubech, lekce ve velkých skupinách, Klub Dobrou chuť (vaření), taneční lekce.
Okresní muzeum Głubczycka v Głubczycích	Muzejní semináře, autorský komentář, průvodce
Kulturní středisko „Kawalerów Orderu Uśmiechu” v Głuchołazích	Všechny akce ze sálu pro diváky např. koncerty, divadelní představení, promítání filmů, kabaretní vystoupení. V knihovně byly zrušeny knihovní lekce v sídle knihovny, setkání DKK, autorská setkání
Městsko-obecní kulturní dům v Otmuchowě	lekce hudební, taneční, výtvarné
Obecní kulturní středisko v Lubrzy	Veškeré větší hromadné akce (dožínky, rodinné veselice, koncerty) a také stacionární akce
Prudnické kulturní středisko	Prudnické kulturní středisko muselo v roce 2020 zrušit následující formy činnosti: lekce vokální, výtvarné, taneční, akrobatické, činnost sboru, činnost orchestru, činnost Dětského písňového studia a také činnost Mládežnického písňového studia. Odvoláno bylo: 15 autorských setkání, 14 představení v rámci „Divadelního týdne”, 8 cestovatelských setkání, 10 pravidelných setkání seniorů, 4 vernisáže výstav, 8 setkání „Klubu písícih”, umělecké soutěže pro děti a mládež, události k určitým výročím jako: svátek Ústava z 3. května nebo svátek Dne nezávislosti.
Muzeum Prudnicka	Služby pro organizované skupiny, praktické lekce a muzejní semináře, pořádání otevřených akcí (vernisáže, přednášky apod.)

Kulturní centrum v Głogówku	Hromadné akce, filmové projekce, skupinové akce
--------------------------------	---

Omezení v možnostech realizace dosavadních forem a akcí v době pandemie donutila jednotlivé kulturní instituce k jejich redukci. Tyto redukce měly za následek, že instituce musely vědomě opustit řadu forem dosavadních činností. Zkoumané kulturní instituce nepořádaly hromadné akce jako Den obce, obecní dožínky, koncert u příležitosti dnů města, muzea nemohla pořádat vernisáže či „Muzejní noci“. Část těchto akcí nebyla pořádána vzhledem k rozhodnutí místních orgánů, ale určitou část se samosprávné orgány rozhodly nepořádat kvůli nedostatku prostředků. Jedině Kulturní centrum „*Kawalerów Orderu Uśmiechu*” v Głuchołazích informovalo, že hlavní akce uskutečnilo.

Kvůli nemožnosti provádět některé formy činnosti kulturní instituce podnikly řadu kroků, aby se na existenci zařízení nezapomnělo. Ve výzkumu byli pracovníci jednotek tázáni na nové formy a akce, jaké byly v zařízení pořádány. Pracovníci zkoumaných jednotek se soustředili především na zajištění nepřímého kontaktu s recipienty prostřednictvím internetu, mobilního telefonu. Pořádány byly takové akce, které mohly být živě přenášeny, anebo u kterých byla zpřístupněna možnost jejich stažení. Například Obecní kulturní středisko ve Walcích pořádalo Festival dětské písně, na který rodiče posílali nahrávky. Krapkowický kulturní dům přenášel koncerty přes internet a pořádal online lekce. Městské kulturní středisko v Głubczycích dávalo na sociální síť archivní fondy, distančně se nahrávaly sbory, vysílaly se různé lekce, včetně vaření, zaváděly se lekce v malých skupinách nebo se vedly individuálně.

Bohatou nabídkou činnosti v době pandemie se mohlo pyšnit Kulturní centrum „*Kawalerów Orderu Uśmiechu*” v Głuchołazech. Jednalo se o prezentace vokálních a instrumentálních dovedností a úspěchů na internetové síti např. vystoupení během finále WOŚP, lekce hry na kytaru prostřednictvím platformy YouTube, Setkání s místními autory, dílny tvůrčího psaní nazvané „Uvař s námi pohádku”, knihovní lekce s třídami 1-3 na téma „Tolerance”, Jóga pro děti – live na Fb, účast v recitačních a hudebních soutěžích prostřednictvím zaslaných nahrávek.

Stejně zajímavé byly nové formy činnosti v době pandemie, které realizovalo Prudnické kulturní středisko: byly to audio-video realizace koncertů, realizace videoklipů, soutěž „COVIDO – tvůrčí video z doby epidemie”, nahrávky kurátorského doprovodu online, recenzentní cyklus v sociálních médiích „Lekturnik”, cyklus historických přednášek online „Historické bádání”, realizace autorských setkání online (dofinancování z Literárního institutu).

Propagace publikací s online vysíláním. V souvislosti s epidemickými restrikcemi, platnými v té době, se setkání s autorem mohlo účastnit maximálně 6 osob, proto bylo uskutečněno živé vysílání

na kanálech Facebook a Youtube. Jinou formou aktivity byla publikace série videonahrávek v rámci cyklu „Příruční muzeum“ (Muzeum Prudnicka) na portálech Facebook a Youtube.

Z nových forem činnosti v Kulturním centru v Głogówku lze jmenovat podcasty, webináře s návrhy na trávení volného času pro nejmladší, manuální kurzy, virtuální procházky po městě, čtení pohádek a příběhů na internetu, Festival známých cestovatelů pořádaný již několik let našim KC, poprvé v roce 2021 se konal v hybridní verzi, tj. vysílal se živě a zároveň se ho v sále mohl zúčastnit omezený počet návštěvníků. Chybějící technické možnosti a příslušná příprava personálu – Krapkowický kulturní dům.

Hlavně s ohledem na věk recipientů (senioři) chybějící zručnost v práci s počítačem a nedostatek zájmu – Okresní Muzeum Głubczycka v Głubczycích. Vzhledem k nedostatku finančních prostředků (regionální televize), chybějící odborníci a vybavení pro natáčení vlastních edukačních filmů byla kvůli uzavření muzeí prováděna reorganizace ve skladech, drobné opravy a instalace nových výstav. Chybí vhodné vybavení a dovednosti pracovníků – Prudnické kulturní středisko. Zahájení fotografické výstavy a výstavy umění v Galerii NA PODDASZU není možné přesunout vzhledem k nutnosti přímé účasti. Lekce taneční, zpěvu a výtvarné musí být realizovány za přímé účasti návštěvníků. Na internet nebyla přenesena výstavní činnost, protože expozice primárně slouží přímému kontaktu diváka s objektem (památkou nebo uměleckým dílem). V souvislosti s epidemickými restrikcemi byla výstavní činnost v Muzeu Prudnicka v roce 2020 přerušena.

Lze si povšimnout, že některé činnosti nebylo možné vzhledem k jejich charakteru přenést na internet. Vyžadovaly totiž individuální kontakt. Zásadní otázkou bylo také to, zda recipienti lekcí měli k dispozici vhodné vybavení, software a zda byli vybaveni dovednostmi, které jim umožnili ho využívat (senioři). Kvůli pandemii vynucené zrušení řady akcí pořádaných kulturními středisky jako: koncerty, festivaly, divadelní představení, filmová promítání, výuka hry na nástrojích, placené mimoškolní aktivity, placené využívání prostorů na pořádání akcí mělo za následek, že u části těchto kulturních zařízení poklesly vlastní příjmy. Bylo tomu podobně jako v dalších zařízeních v Polsku (*Kultura w czasach pandemii. Duże straty miejskich ośrodków. Kiedy zostaną otwarte kina?* <https://gazetakrakowska.pl/kultura-w-czasach-pandemie-duze-straty-miejskich-osrodkow-kiedy-zostana-otwarte-kina/ar/c1-14940890>).

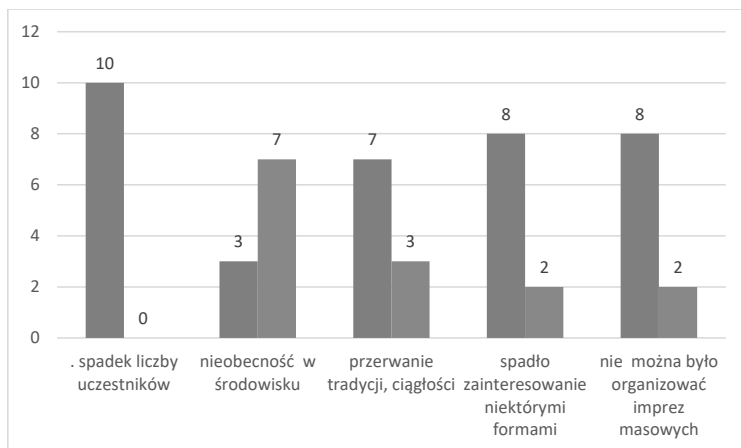
Pokles příjmů např. za rok 2020 zaznamenalo 6 zkoumaných zařízení, u některých tento pokles činil jen 0,5 %, ale u dalších se jednalo o schodek až 70-80 %. Takto to bylo v těch zařízeních, kde měli naplánováno řadu placených akcí. Nemuselo to nutně znamenat deficit v ročním rozpočtu, poněvadž tím, že se nekonaly plánované činnosti, akce, kurzy, semináře, nedocházelo ke spotřebě elektrické energie, šetřilo se na vytápění, personálních nákladech vůči dodavatelům. V souvislosti s tím vznikly v 6 zařízeních úspory z titulu: a) vrácení záloh ZUS; b) neuskutečnění koncertů; c) pobytu pracovníka

na ošetřovném; d) přerušení kurzů osob zaměstnaných na dohodu o pracovní činnosti; e) neuskutečnění obecních dožíněk nebo Dnů obce.

Obecní kulturní středisko ve Walcích tyto úspory věnovalo na opravy místností; Okresní muzeum Prudnicka z úspor hradilo závazky za filmy pro muzeum, které byly realizované v lokální televizi, Městsko-obecní kulturní dům v Prudniku použil tyto úspory jako vlastní vklad do projektu „Továrna na umění“. Naopak Městské kulturní středisko v Głubczycích a Kulturní centrum v Głogówku vrátily obcím prostředky původně plánované na pořádání obecních dožíněk (Ot.16).

Při posuzování projektu jsme se zajímali nejen o problémy každodenního fungování kulturních zařízení, ale také o to, jaké ztráty ve smyslu meritorním a image utrpěly kulturní instituce v době pandemie.

Graf 2. Ztráta image a meritorní ztráty kulturních zařízení (v l.)

Pokles počtu účastníků; nepřítomnost v prostředí; přerušení tradice, kontinuity; poklesl zájem o některé formy; nemožnost pořádání hromadných akcí

Zajímalo nás, zda se mezi pracovníky kulturních institucí objeví reflexe související s faktem neuspokojení stanovených potřeb, očekávání recipientů, jejich činnosti. Většina respondentů upozornila na neuspokojení potřeby mezilidských kontaktů, někteří kladli důraz na „bezprostředních“, což se zdá být zcela pochopitelné v omezeních, jaká v tomto rozsahu v době pandemie existovala.

Další respondenti uváděli okolnosti, během nichž vznikaly možnosti vzájemného kontaktování účastníků různých akcí v menších či větších skupinách. Pro část z nich se jednalo: Den matek,

Mezinárodní den žen, Andějky, stavění májky, Štědrý den pro osamělé, setkání při různých příležitostech, školní akademie, předávání cen starosty žákům, sportovcům nebo hasičům (Kulturní centrum „*Kawalerów Orderu Uśmiechu*” v Głucholazech), krapkowický Dům kultury.

Někteří akcentovali účast recipientů jako podmínku pro pořádání akcí s tím, že potřeba účastnit se je zásadní potřebou obyvatel. Je to prvek potřeby sounáležitosti. Proto panuje domněnka, že tyto bezprostřední kontakty – účast na koncertech, divadelních představeních, hromadných akcích, účast dětí a mládeže v umělecké edukaci, podnicích – jsou důležité, neboť poskytují pocit síly, sounáležitosti se skupinou (prudnické Kulturní středisko). Bylo pozorováno, že chybějící bezprostřední kontakt s kulturou, absence kontinuity kulturní nabídky v důsledku způsobil pokles zájmu o některé formy činnosti (Kulturní centrum v Głogówku) ředitel Muzea Prudnicka konstatoval, že „Nebyly uspokojeny: potřeby mezilidských kontaktů (muzeum jako místo setkávání), potřeby osobního rozvoje čerpáním z kulturní a popularizační nabídky (dočasné výstavy s různou tematikou; přednášky a výklady, na kterých je možná konverzace mezi přednášejícím a divákem)”. Týkalo se to vysoké kultury odvolávající se na stanovený hodnotový systém. K potřebám na nejvyšším stupni pyramidy potřeb podle Abrahama Maslowa, amerického psychologa, který stanovil potřeby fyziologické, potřebu bezpečí, potřebu sounáležitosti, potřebu uznání, potřebu seberealizace. Část recipientů práce kulturní instituce realizovala prostřednictvím aktivit v různých sekcích, souborech, skupinách svá přání, aspirace, rozvíjela své záliby, učila se být vnímavá vůči kráse a hodnotám, což je motivovalo k aktivitě a stimulovalo jejich chování. Proto je potřebný kontakt s dochovaným materiálním dědictvím.

Na uspokojení potřeb recipientů se lze dívat z perspektivy funkcí plněných kulturní institucí (poznávací, výchovná, rekreační, kreativní, estetická, zábavná či jako organizátora volného času). Realizace stanovených funkcí se může shodovat s úrovní uspokojení potřeb. Otázka položená představitelům kulturních zařízení: ***Jak pandemie ovlivnila fungování instituce?*** byla klíčová v kontextu stanovených cílů projektu. Získané odpovědi byly diferencované. Od odpovědi vyjadřující negativní vliv pandemie na činnost instituce, v důsledku, které se aktivita mnoha účastníků snížila vzhledem k období před pandemií (zařízení v krapkowickém okrese) a pracovníkům návrat k normálnímu pracovnímu tempu trval dlouho. Povšimnut však byl pozitivní moment, jímž byl „čas na pořádný úklid” (zařízení v głubczyckém okrese). V podobném duchu se vyjádřil představitel kulturního zařízení v niském okrese, který psal o rekonstrukci prostor vyčleněných na pracovní: výtvarnou, hudební, nahrávací studio, taneční sál a zaangažování pracovníků do činností věnovaných zlepšení pracovních podmínek. Avšak na druhé straně si postěžoval na omezené využití diváckého sálu na akce a omezené používání knihovny (zařízení v niském okrese).

Představitelé jiných zařízení upozorňovali na problémy týkající se pracovníků instituce jako: „nedostatečné znalosti a dovednosti, a především nedostatek vybavení pro online práci inspirovaly ke konání – získání prostředků na digitalizaci GOK, účast na školeních atd. (zařízení v prudnickém okrese), proto ředitel jiného kulturně-osvětového zařízení v prudnickém okrese konstatoval, že „pandemie se stala pro pracovníky výzvou. Pracovníci museli projevit flexibilitu a kreativitu. Zvýšení digitálních kompetencí pracovníků se stalo nezbytné“.

Kritická reflexe souvisí s online komunikací s recipienty. „Práce online jako náhradní prostředek nenahradila chybějící možnost organizace aktivit za účasti veřejnosti/návštěvníků“ (zařízení v prudnickém okrese). Jiný respondent uváděl: „Nejde zde pouze o odvolané koncerty či představení, ale také o nedostatek vhodného vybavení třeba jen pro streamování, nahrávání nebo registraci“ (zařízení v prudnickém okrese). Jedno ze zařízení v krapkowickém okrese nezaznamenalo žádný vliv pandemie na fungování jejich instituce.

Jedno z kulturních zařízení v niském okrese signalizovalo nárůst zájmu o činnosti, které jejich instituce pořádá. Tři zařízení se dotkla otázka poklesu vlastních příjmů vzhledem k chybějícím příjmům z prodeje vstupenek a pronájmu prostor, vzhledem k chybějícím příjmům z prodeje vstupenek na koncerty, divadelní představení nebo filmová promítání v zařízeních, která provozovala kino; chybějící příjmy z pronájmu prostor nebo placených lekcí. Jeden z pracovníků zaměstnaný na systemizovaném místě přišel o zaměstnání. Žádné ze zařízení, které zaměstnávaly osoby na dohodu o pracovní činnosti, s nikým smlouvu neukončilo.

Doba, kdy byly přerušeny činnosti v některých zkoumaných kulturních zařízeních, byla s ohledem na přísné sanitární sankce využita na opravy a modernizaci. Jejich rozsah byl různý, záleželo to na možnostech obecního úřadu nebo městského úřadu a také na potřebách daného kulturního zařízení. Krapkowický Kulturní dům v rámci rekonstrukce zateplil budovu. V Okresním muzeu Głubczycka v Głubczycích byly vymalovány sklady, do nich bylo zakoupeno doplňkové vybavení a připravena byla nová stálá expozice. Kulturní centrum „*Kawalerów Orderu Uśmiechu*“ v Głuchołazech tento čas využilo na přestavbu doposud pronajímaných místností, z nichž vznikly: výtvarná pracovna, taneční sál, nahrávací studio a hudební pracovna, konferenční sál; v části budovy byla vyměněna okna a upraven byl terén kolem kulturního centra. Městsko-obecní kulturní dům v Otmuchowě se zaměřil na rekonstrukci sálu pro diváky. Kulturní centrum v Głogówku zmodernizovalo řadu místností, což zahrnovalo především vymalování, opravy, obnovení, čištění, úklidové práce.

Všechna zařízení si v době pandemie pořídila dodatečné vybavení anebo vybavení, které jim chybělo pro komunikaci s recipienty, v některých kulturních zařízeních, které modernizovaly sály pro diváky, bylo vyměněno nebo doplněno vybavení ozvučné a osvětlovací. S výjimkou Kulturního centra v Głogówku, kde jeden z pracovníků zaměstnaných na plný úvazek přišel o práci, v jiných zařízeních

pracovníci na systémových místech o práci nepřišli. V žádném ze zařízení, které zaměstnávaly osoby na dohodu o pracovní činnosti, k ukončení smlouvy nedošlo. Dobu pandemie kulturní zařízení nepromarnila, protože realizovala projekty a granty. Mezi nim byly projekty realizované společně s českými partnery. Většinou byly financovány z prostředků na přeshraniční spolupráci, jaké získávají Euroregiony, v našem případě se jednalo o Euroregion Praděd a Euroregion Silesia (Głubczyce). Zde stojí za zmínku, že ministerstvo kultury a národního dědictví spustilo řadu podpůrných programů pro kulturní instituce v době pandemie.

Badatelé zabývající se fungováním kulturních zařízení zdůrazňují, že jejich pracovníci získali nové kompetence. V našem výzkumu jsme rovněž položili otázku, zda pracovníci získali nové kompetence, a pokud ano, pak čeho se týkaly. Z 10 zkoumaných kulturních zařízení 4 odpověděla, že jejich pracovníci nové kompetence nezískali. Naopak ve zbývajících zařízeních bylo nabytí nových kompetencí potvrzeno. Souvisely hlavně s dovedností pracovat s internetovou poštou, sociálními platformami, zvládnutím dovednosti vysílat akce online pomocí programů Timet, Gogle Met, ZOOM, práce grafických programů Canva, Adobe Illustrator. Ovládání počítačů, kamer, sociálních médií, především ovládání zařízení a softwaru pro: nahrávání a zaznamenávání zvuku a obrazu, sebevzdělávání). Naučili se pracovat online např. na platformě Zoom, Meet, Skype. Aktivněji využívají sociální sítě.

Za zdůraznění stojí, že i přes probíhající pandemii kulturní zařízení realizovala projekty, které vyhlásily Euroregion Praděd, Místní pracovní skupina v Prudniku, Národní kulturní centrum. Jednalo se o projekty jako:

1. Přeshraniční projekt z EFRR „Překračujeme hranice“ - Obecní kulturní středisko ve Walcích
2. Polsko-český Klub dobrou chuť, slezské Portamento (PL-CZ) z prostředků Euroregionu Silesia – částečně (projekt plánovaný na dva roky 2019-2020 trvá již do 2022) – Městské kulturní středisko v Głubczycích
3. Projekt „Literatura v síti“ — min. cyklus setkání s lokálními autory registrovanými a zpřístupněnými v síti; lekce pečení chleba a výroby dožínkových korun v rámci příprav na obecní dožínky realizované v rámci Místní pracovní skupiny – Kulturní centrum „*Kawalerów Orderu Uśmiechu*“ v Głuchołazech.
4. Polsko-český projekt „Umění na příhraničí“ z prostředků Euroregionu Praděd a dále dva projekty uskutečněné z prostředků Literárního institutu ve Varšavě – Prudnické kulturní středisko.
5. Projekt s názvem „Světlo na památky. Odhalované dědictví polsko-českého příhraničí“ financovaný z Euroregionu Praděd – Muzeum Prudnicka a Muzeum v Bruntále.

6. Společný polsko-český záměr zahrnoval: A."Barvy příhraničí" - projekt dofinancovaný z prostředků EFRR a státního rozpočtu. Projekt byl složen z oprav a modernizace výtvarného sálu a integračních setkání s obyvateli Vrba pod Pradědem. – Kulturní centrum v Głogówku (Zprávy z činnosti uvedených zařízení za rok 2020).

4. Shrnutí

Období pandemie Covid-19 bylo pro kulturní instituce těžkým obdobím vzhledem k omezením povahy organizační, psychologické a sociální. Úkoly, které tyto instituce plní, nepřestávají být důležité. Dokonce i těžkých situacích pocítujeme potřebu vyššího řádu k hodnotám, které hovoří o smyslu života, hodnotě života, úctě k lidem, solidaritě.

Práce pro pracovníky v kultuře v obtížném období byla dobou potýkání se s každodenními komplikacemi: absence přímého kontaktu s recipienty aktivit připravených pro ně a reakce na naši práci, chybějící vybavení, kompetence, vznik nutnosti poznat řadu věcí, které s kulturou přímo nesouvisely, nepředvídatelnost nejbližších dní, nutnost orientace v nové situaci (rodina, známi, spolupracovníci, nadřízení, návštěvníci akcí), nutnost přizpůsobit formu, prostředky a obsah potřebám a očekáváním a také možnosti jejich předání, nutnost existence a práce v síti, vyhovět očekáváním a požadavkům recipientů různého věku a úrovně vzdělání, projevit nápaditost, aby nabídka kulturního zařízení byla atraktivní a aktivizující a udržovala vazbu se zařízením.

Analýza činnosti kulturní instituce na polsko-českém příhraničí se příliš neliší od fungování takové instituce v jiných částech Polska. Pracovníci zkoumaných institucí prokázali nápaditost v přenesení stacionárních forem na internet či do lokální televize, dovedně využívali různé komunikátory pro informování o své činnosti, kterou dokumentovali na sociálních platformách. Dobu pandemie využili na zdokonalení komunikačních a digitálních kompetencí, tvorbu lepší základny a ovzduší pro plnění své mise, udržení kontinuity působení v daném prostředí.

Zkoumaní ředitelé kulturních zařízení se domnívají, že získané zkušenosti pro fungování kulturních zařízení mohou být uplatněny v době, která nebude zavádět tak rozsáhlá omezení jako: formy a prostředky reklamy akcí, pořádání forem v síti, nahrávání akcí a jejich vysílání na platformách, pořádání hybridních akcí, tvorba databáze nahrávek z akcí pořádaných kulturními zařízeními. I přes tyto optimistické reflexe si dovoluji uvést názor jednoho z respondentů: *Nechtěli bychom už nikdy zažívat situace, které vedou k omezení dostupnosti kultury.*

Literatura

- Bednarek, S., Omelaniuk, A. J. (1997). *Raport o stanie kultury wiejskiej w Polsce*, Wrocław 1997
- Bobrowska E. (2009). Dom kultury jako instytucja społeczeństwa obywatelskiego. W: B. Jedlewska, B. Skrzypczak (red), *Dom kultury w XXI wieku wizje, niepokoje, rozwiązania* (35-44). Olsztyn: Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych.
- Jedlewska B., Skrzypczak B. (2009). Z tradycją w przyszłość droga polskich domów kultury w XXI wiek. W: B. Jedlewska, B. Skrzypczak (red), *Dom kultury w XXI wieku wizje, niepokoje, rozwiązania* (9-15). Olsztyn: Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych.
- Buchner A., Janus A., Kawęcka D., Zaniowska K. (2015). *Otwartość w instytucjach kultury. Raport z badań*. Warszawa: Centrum Cyfrowe. Pobrane z: www.ngoteka.pl/bitstream/handle/item/287/open%20glam%20raport%20net.pdf?-sequence=3 [data dostępu: 12.11.2021].
- Buchner A., Urbańska M., Wierzbicka A., Janus A., Cetera N. (2021). *Kultura w pandemii. Doświadczenie polskich instytucji kultury. Raport z badań*. Warszawa: Fundacja Centrum Cyfrowe.
- Budzyński W. (1918). *Znaczenie domów ludowych*. Warszawa: Wydawnictwo Związku Kółek Rolniczych C.P.R. w Królestwie Polskim.
- Czaja J. (2004). *Bezpieczeństwo kulturowe. Zarys problematyki*. Kraków: Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.
- Gambin M., Zawadzki B. (red.) (2022). *Pandemia COVID-19 Perspektywa psychologiczna.*, Warszawa: Liberi Libri.
- Gralczyk J. (2009). Kultura lokalna po 1989 roku. W: B. Jedlewska, B. Skrzypczak, *Dom kultury XXI wieku. Wizje, niepokoje, rozwiązania*, (23-27). Olsztyn: Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych.
- Helpa-Liszkowska, K. (2013). Dziedzictwo kulturowe jako czynnik rozwoju lokalnego. „Studia Oeconomica Posnaniensia”, 6(255), s. 5-18.
- Jedlewska, B., Skrzypczak, B. (2009). Z tradycją w przyszłość droga polskich domów kultury w XXI wiek. W: B. Jedlewska, B. Skrzypczak (red.), *Dom kultury XXI wieku. Wizje, niepokoje, rozwiązania*, (s. 10). Olsztyn: Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych.
- Jedlewska, B., Skrzypczak, B. (red) (2009). *Dom kultury XXI wieku. Wizje, niepokoje, rozwiązania*. Olsztyn: Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych.
- Jurkiewicz, J. (2022), Wpływ ograniczeń sanitarnych COVID-19 na funkcjonowanie instytucji kultury w Polsce. *Acta Politica Polonica* 1/2022, s. 89-100.

- Karkowska, M. (2022). Między literą prawa a praktyką. Reakcje na odgórne regulacje związane z rozprzestrzenianiem się COVID-19 w latach 2020 i 2021. W: M. Gwiazdowicz, K. Marchewka-Bartkowiak (red.) *Skutki pandemii COVID-19 dla społeczeństwa, gospodarki i rynku*, (s. 9-27). Studia Biuro Analiz Sejmowych 1(69) 2022. Wydawnictwo Sejmowe.
- Koschany, R., Skórzyńska, A. (red.) (2014). *Edukacja kulturowa. Podręcznik*. Poznań: Centrum Kultury ZAMEK.
- Kukłowicz, T., Modzelewska, M., Pasznik, A. (2016). Domy kultury. *Rocznik Kultury Polskiej 2016*.
- Marcinkiewicz, K., Nowak, P., Popielec, D., Wilk, M. (2022). *Koronawirus wyzwaniem współczesnego społeczeństwa. Media i komunikacja społeczna*. Wrocław: Towarzystwo Komunikacji Społecznej. Pobrane z: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/246735>. (odczyt: 15.11.2022).
- Mierzecka, A., Zybert, E.B. (red.) (2017). *Instytucje kultury jako ośrodki życia społecznego*, Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.
- Nycz, E., Hurnik, A. (2017). *Diagnoza społeczna mieszkańców obce Dobrodzień. Potencjał kulturowy na tle życia codziennego – raport z badań terenowych*. Dobrodzień.
- Nycz, E., Nowacka, L., Wiendlocha M. (2014). *Doskonalenie pracy instytucji kultury w Euroregionie Silesia*. Racibórz: Wydawnictwo Instytut Śląski.
- Regionalne domy i ośrodki kultury – analiza funkcjonowania*. Wydawca Spotkania Stowarzyszenie dla Edukacji i Kultury (NCK 2010).
- Skutnik, J. (2022). Uczestnictwo kulturalne z perspektywy personalistycznej – analiza wybranych obszarów działalności instytucji kultury. W: Głowacki, A., Rygowska-Nowak, N., Skórzyńska, J., Zadrożna, A. (red.). *Edukacja kulturowa. Podręcznik*, (22-37). Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Skórzyńska A, Animacja kulturowa (2022). W: Głowacki, A., Rygowska-Nowak, N., Skórzyńska, J., Zadrożna, A. (red.). *Edukacja kulturowa. Podręcznik*, (162-170). Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Wilkowski, M. (2022). *Nowoczesna instytucja kultury w Internecie*. Pobrane z: [https://instytucje.wilkowski.org/dane/Nowoczesne instytucje kultury w Internecie.pdf](https://instytucje.wilkowski.org/dane/Nowoczesne%20instytucje%20kultury%20w%20Internecie.pdf). dzień dostępu 8.11.2022.
- Wiśniewski, R., Pol, G., Plasek, R., Bąk, A. (red.) (2021). *Oswajając zmienność. Kultura lokalna z perspektywy domów kultury*. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.

Právni předpisy

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 491).

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 marca 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 522).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 października 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 1917).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 marca 2021 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2020, poz. 566).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 2021 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. 2021, poz. 861).

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego. Dz. U.2020.poz. 433,441,461,478.

Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2020, poz. 374 (s.27))

Elektronické zdroje:

<https://www.nck.pl/badania/aktualnosci/trzecia-edycja-sondazu-o-kulturze-w-pandemii>;

<https://www.nck.pl/dotacje-i-stypendia/dotacje/programy-dotacyjne-nck/dom-kultury/publikacje/diagnoza-domow-kultury-w-polsce>.

Wilkowski M., Nowoczesna instytucja kultury w Internecie [online]. Dostępny w: https://instytucje.wilkowski.org/dane/Nowoczesne_instytucje_kultury_w_Internecie.pdf. dzień dostępu 8.11.2022.

[uczestnictwo-w-wydarzeniach-kulturalnych-online-w-trakcie-pandemii.pdf](#)

Kultura i dziedzictwo narodowe w 2021 r. Culture and national heritage in 2021, Analizy statystyczne Statistical analyse. GUS Główny Urząd Statystyczny. Wydawca: Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego Departament Kultury i Dziedzictwa Narodowego Kraków, 2022 <https://www.malopolska.pl/publikacje/kultura/kultura-i-dziedzictwo-narodowe-raport-za-rok-2021> (odczyt: 2.12.2022)

Spotkania Stowarzyszenie dla Edukacji i Kultury, *Regionalne domy i ośrodki kultury – analiza funkcjonowania*. Narodowe Centrum Kultury. Warszawa 2010.
https://issuu.com/narodowecentrumkultury/docs/regionalne_domy_i_orodki_kulturyanaliza_funkcjonowania (odczyt 15.11.2022).

PANDEMIE COVID-19 A FUNGOVÁNÍ VEŘEJNÝCH KNIHOVEN V OPOLSKÉM VOJVODSTVÍ NA PŘÍKLADĚ GLUBCZYCKÉHO, KRAPKOWICKÉHO, NYSKÉHO A PRUDNICKÉHO OKRESU

Irena KOSZYK¹

Abstract: The aim of the article is to try to determine the impact on the functioning of libraries in selected counties belonging to the Praděd Euroregion (Głubczyce, Krapkowice, Nysa and Prudnik) had restrictions related to the COVID-19 pandemic. The author focused on comparing the situation of libraries before and during the pandemic, based on the information contained in the reports sent by the presented institutions. The article presents the state of institutions, especially in terms of finance, the number of book collections and users, forms of activities before COVID-19 and organizational, technical and program initiatives undertaken during the pandemic. The author sought answers primarily to the following questions: How have libraries reorganized their work during the pandemic? What forms, ways and methods of work dominated during this period and what was their effectiveness? The article also presents activities supporting libraries during COVID-19 by local governments and the Ministry of Culture and National Heritage and other entities.

Keywords: Library, users, pandemic COVID-19, activity restrictions, activities supporting users

1. Úvod

Zavedení epidemiologického stavu mělo specifické důsledky pro všechny subjekty, radikálně změnilo společenský život včetně jeho důležitého aspektu týkajícího se návštěv kulturních zařízení. Uzavření divadel, kin, kulturních domů a knihoven mělo citelný dopad na všechny, kdo jsou s těmito institucemi spojeni: manažery, organizátory, tvůrce, herce, pedagogy, redaktory, knihovníky a především diváků, čtenářů a účastníků kulturního života.

Pandemie COVID-19 výrazně ovlivnila fungování knihoven nejen v Polsku, ale i v dalších zemích postižených virem. Kvůli pandemii byly pravidelně uzavírány knihovny v závislosti na celkové pandemické situaci, omezeních nařízených vládou a pokynech Národní knihovny. Viz: I. Osłowska (2021) zestawienie rozporządzeń, rekomendacji i opinii dla bibliotek krajowych w okresie pandemii COVID-19. Z údajů Hlavního statistického úřadu (GUS), které cituje J. Jurkiewicz (2022), měly

¹ Academy of Applied Sciences – The Academy of Management and Administration in Opole, Niedziałkowskiego 18, 45-05 Opole, Polska. E-mail: i.koszyk@g.wsza.opole.pl

knihovny na konci roku 2020 téměř 5 milionů čtenářů. V porovnání s rokem 2019 klesl počet čtenářů o 17,8 % a počet výpůjček o 24,5 %.

Období pandemie se vyznačovalo také vynucenou změnou způsobu práce, změnou formy zpřístupňování sbírek, systému poskytování informací, vedení seminářů a setkání a potřebného nabývání nových dovedností. Zkušenosti se zavíráním knihoven, prací na dálku a chybějícími osobními kontakty se čtenáři byly pro všechny knihovny společné, a to bez ohledu na jejich typ a umístění.

Období lockdownu potvrdilo, jak důležitý je vliv sítě a technologií na fungování knihoven v době nových výzev, kdy se řada předchozích iniciativ specifických pro tuto instituci přesunula na internet. I. Osłowska (2021) uvádí, že pandemie změnila dosavadní zásady využití mnoha funkcí knihoven. Především však vzala návštěvníkům možnost pocítit atmosféru pro tyto podniky charakteristickou. Navíc museli samotní knihovníci ze dne na den čelit velké výzvě, jak zajistit stálý kontakt se čtenáři.

J. Jurkiewicz (2022) zdůrazňuje, že od března 2020 byla v Polsku zaváděna různá řešení, která měla kompenzovat ztráty vzniklé v důsledku pozastavení činnosti kulturního sektoru. Nejdůležitějšími podpůrnými nástroji realizovanými na státní úrovni jsou: Antikrizový štít 4.0, Voucher pro kulturu, Fond na podporu kultury, předchozí grantové programy ministra kultury a program „Kultura na síti“. Z informací hlavního statistického úřadu vyplývá, že v roce 2020 činily výdaje z rozpočtů místních samospráv na kulturu a ochranu národního dědictví 8 miliard 663 milionů a oproti předchozímu roku se snížily o 6 % (v roce 2019 činily 9 miliard 538 milionů PLN).

Na problémy polských knihoven v období COVID-19 se zaměřila práce M. Kisielowské (2021). Jedná se o komplexní analýzu fungování těchto institucí v krizové situaci. Publikace je výsledkem výzkumu a interpretace dotazníku, který byl v květnu 2020 prostřednictvím Svazu polských knihovníků rozeslán knihovnám v celém Polsku. R. Ciesielska-Kruczek (2021) mimo jiné zdůrazňuje, že získané informace o způsobech práce a o komunikaci v týmu a se čtenáři mohou být v budoucnu užitečné při vytváření strategií a akčních plánů v krizových situacích.

Cílem tohoto článku je pokusit se identifikovat dopad omezení souvisejících s pandemií COVID-19 na fungování knihoven a představit aktivity, které byly v tomto období realizovány. Článek byl inspirován výsledky analýzy situace knihoven v období pandemie v zemi, v regionu a ve vybraných okresech „Euroregionu Praděd“ (okresy: głubczycký, krapkowický, nyský a prudnický), přičemž se autorka zaměřuje a zvláštní pozornost věnuje následujícím problémům v okresech:

- Jak fungovali knihovníci a knihovny v krizové situaci COVID-19?
- Jak reorganizovaly svou programovou a organizační práci s ohledem na platné pandemické předpisy?

- Jaké formy, metody a způsoby práce v tomto období převládaly a jak byly efektivní?
- Jaké byly zdroje inspirací pro on-line čtenářské programy?
- Jaké byly nejobtížnější problémy, s nimiž se zařízení potýkala, a jaká řešení byla použita?
- Jaký byl druh finančních a administrativních nákladů v období pandemie a došlo k nárůstu oproti předchozím letům?
- Obdržely knihovny v období pandemie podporu a jakou?
- Jaké zkušenosti jsou spojovány s obdobím úplného uzavření těchto zařízení a co je vhodné zahrnout do systematické práce za normálních provozních podmínek?
- Jak má být chápáno tvrzení „otevřený, i když zavřený“?

Při prezentaci dopadu epidemiologických omezení na situaci v knihovnách autorka využila materiály uvedené na internetu: studie, tematické články, zprávy, pokyny a směrnice vypracované státními institucemi a orgány místní samosprávy, údaje Hlavního statistického úřadu a materiály a zprávy z głuβczyckého, krapkowického, nyského a prudnického okresu, zaslané prezentovanými městskými a okresními knihovnami na žádost Akademie aplikovaných věd v Opole.

Pravidla pro fungování veřejných knihoven v zemi jsou stanovena v zákoně o knihovnách ze dne 27. června 1997 (Sbírka zákonů č. 85/1997, ust. 539). Hlavní úkoly obecních a okresních knihoven jsou uvedeny v článku 20. 1. a zahrnují mimo jiné:

1. shromažďování, zpracovávání a poskytování knihovních materiálů, které slouží potřebám informačním, vzdělávacím a sebevzdělávacím, zejména týkajících se informací o vlastním regionu a dokumentujících jeho kulturní, vědecké a hospodářské výsledky;
2. plnění funkce knihovního a biografického informačního střediska, organizování meziknihovních výpůjček, zpracovávání a vydávání regionálních bibliografií, a rovněž dalších regionálních informačních materiálů;
3. zkoumání stavu a míry uspokojování potřeb a formulování a předkládání příslušných návrhů na změny organizátorům;
4. poskytování knihovnám instruktážní, metodické a školicí pomoci.

Plnění těchto úkolů se během pandemie COVID-19 řídilo centrálními, vojvodskými a interními předpisy vypracovanými knihovnami, jejichž základem byly mimo jiné: nařízení vlády, ministra zdravotnictví, pokyny a doporučení Národní knihovny pro veřejné knihovny k organizaci práce během epidemie COVID-19.

2. Glubczycký okres – městská veřejná knihovna

Při prezentaci fungování knihovny v období pandemie je užitečné ilustrovat její činnost v konkrétním pohledu a porovnat údaje, zejména o stavu knihovního fondu a jeho hodnotě, čtenářích, formě propagace knih, zdrojích příjmů a výdajů a o možnostech prezenčních a on-line čtenářských služeb. Údaje, které má autorka k dispozici, jsou získány ze zpráv městské veřejné knihovny v Glubczycích za roky 2015 a 2020.

Zpráva o činnosti městské veřejné knihovny v Glubczycích za rok 2015 a za rok 2020.

Tabulka č. 1. Zdroje příjmu svazků do knihovny v letech 2015 a 2020

Stav k 31.12.2015			Stav k 31.12.2020		
Zdroje příjmu	Počet svazků	Částka	Zdroje příjmu	Počet svazků	Částka
Vlastní nákup (z obecních prostředků)	426	9 780,26	Vlastní nákup	410	10 464,09
Vlastní nákup (z okresních prostředků)	529	15 571,05	Vlastní nákup	29	633,95
Dary získané od externích subjektů	376	6 482,20	Vlastní nákup – e-knihy	50	1 357,76
			Vlastní nákup (z okresních prostředků)	708	18 008,29

Zdroj: Zpráva o činnosti městské veřejné knihovny v Glubczycích za rok 2015 a za rok 2020.

Knihovní fond, stav fondu k 31. prosinci 2015 činil 66 165 svazků v hodnotě 796 984,52 PLN, stav fondu k 31. prosinci 2020 činil: 66.771 svazků v hodnotě 1.034819,79

Tabulka č. 2. Čtenářská obec v roce 2015 a v roce 2020

Stav k 31.12.2015		Stav k 31. 12.2020.	
Počet čtenářů celkem	9 003	Počet čtenářů celkem	5 734
Počet aktivních výpůjček	4 575	Počet aktivních výpůjček	2 772

Uživatelé výpůjček na internetu	4 428	Uživatelé výpůjček na internetu	2 962
---------------------------------	-------	---------------------------------	-------

Zdroj: Zpráva o činnosti městské veřejné knihovny v Glubczycích za rok 2015 a za rok 2020.

Fungování digitální knihovny v roce 2015

V rámci spolupráce se Slezskou digitální knihovnou (*Śląska Biblioteka Cyfrowa*) při realizaci projektu digitalizace různých typů fondů a dokumentů publikovala knihovna k 31. prosinci 2015 celkem 4 281 položek. Ve vykazovaném roce 2015 bylo zveřejněno 1 388 položek. V roce 2015 si návštěvníci digitální knihovny stáhli 89 848 dokumentů.

Fungování digitální knihovny v roce 2020

V rámci spolupráce se Slezskou digitální knihovnou (*Śląska Biblioteka Cyfrowa*) při realizaci projektu digitalizace různých typů fondů a dokumentů publikovala knihovna k 31. prosinci 2015 celkem 21 860 položek. Ve vykazovaném roce 2020 jsme publikovali 2 429 položek, mezi nimiž byla řada položek propagujících město, obce a glubczycký okres, jakož i Opolské vojvodství. V roce 2020 si návštěvníci digitální knihovny stáhli 446 138 dokumentů.

Prohlížení webových stránek městské veřejné knihovny:

Knihovna spolupracuje se sítí knihovního systému MATEUSZ, která mimo jiné zahrnuje bibliografickou přípravu knih v jednotném formátu MARC21, což je standard vyvinutý knihovnou Kongresu a používaný mimo jiné Národní knihovnou. Hotové popisy zpracovaných knih jsou prostřednictvím klientského protokolu z39.50 zpřístupňovány ostatním knihovnám v zemi spolupracujícím se stejnou sítí. Knihovny mimo síť mohou stahovat popisy přímo z katalogu prostřednictvím webových stránek Knihovny. V roce 2020 využilo služeb sítě MATEUSZ 2 630 knihoven, které si stáhly 68 340 hotových bibliografických popisů knih.

Závěry ze srovnávací analýzy na základě institucionálních zpráv (2015 a 2020) o fungování Městské veřejné knihovny v Glubczycích:

- V roce 2020 se kvůli rozšířené pandemii a mnoha omezeními s ní spojenými uskutečnily pouze některé z plánovaných aktivit, např. projekt Slezské portamento (25 koncertů) pořádaný společně s Českou republikou byl odložen na rok 2021.

- V roce 2015 měla knihovna 47 284 svazků v hodnotě 628 017,51 PLN, v roce 2020 se počet svazků snížil na 46 971 ale vzrostla jejich hodnota na 816 680,51 PLN.
- V oddělení nákupu vzrostla v roce 2020 položka audioknihy a e-knihy, což souvisí s postupující digitalizací a on-line aktivitami v pandemickém období.
- V roce 2015 bylo evidováno 65 711 čtenářů, zatímco v roce 2020 to kvůli pandemii bylo už jen 30 331 čtenářů.
- Došlo také k výraznému poklesu rešerší, když v roce 2015 to bylo 15 769, kdežto v roce 2020 to bylo pouze 5 308 vyhledávání.
- Došlo k určitému nárůstu počtu dokumentů stažených čtenáři digitální knihovny, když v roce 2015 to bylo 89 948, zatímco v roce 2020 to bylo už 446 138 dokumentů.
- V roce 2015 využilo služeb knihovny prostřednictvím jejích webových stránek 323 knihoven spolupracujících se sítí MATEUSZ, zatímco v roce 2020 už to bylo 2 630 knihoven, přičemž staženo bylo 68 340 hotových bibliografických popisů knih.
- Došlo k výraznému nárůstu počtu uživatelů používajících katalogy z webových stránek knihovny, když v roce 2015 bylo uživatelů 66 326 a v roce 2020 už to bylo 1 061 137 uživatelů.

Informace, které v dotazníkovém šetření uvedl ředitel Městské veřejné knihovny v Glubczycích o fungování zařízení v období pandemie COVID-19:

1. V roce 2020 knihovna pracovala s přestávkami v celkové délce 9 týdnů. Přerušení provozu bylo způsobeno rozhodnutím nadřízených orgánů.
2. Největšími problémy při provozu zařízení v tomto období byly: ztížený kontakt se čtenáři; omezení vyplývající z pandemie; zákaz pořádání hromadných akcí; klesající zájem o činnost naší instituce; dočasné uzavření knihovny.
3. Provozní podmínky instituce se výrazně zhoršily.
4. Naplánované úkoly se podařilo splnit na 40 %.
5. O pořádaných akcích byli účastníci informováni prostřednictvím: plakátů v sídle instituce; plakátů v jiných institucích (obchodech, klubech); osobní pozvánky zaslané e-mailem; zpravodaje; webových stránek instituce; stránky instituce na Facebooku; SMS.
6. Všechny výše uvedené formy se v praxi osvědčily a budou používány i nadále.
7. Pro komunikaci na dálku instituce používá pevnou telefonní linku, mobilní telefony se softwarem Android, počítače se systémem Windows 10.
8. V období pandemie byli zaměstnanci kompetentní komunikovat prostřednictvím informačních technologií.

9. V období pandemie byly hlavními formami činnosti: literární setkání; diskusní knižní klub pro dospělé a děti; knihovnická výuka; čtenářské akce, výstavy atd.
10. V období pandemie bylo nutno: vzdát se volného přístupu k regálům sbírky; silně omezit provoz čítárny včetně přístupu k počítačům; omezit akce pro čtenáře.
11. Žádné informace o nepořádání pravidelných akcí;
12. V období pandemie se konala virtuální setkání diskusního knižního klubu a virtuální výstavy;
13. Na on-line setkáních diskusního knižního klubu – 13 osob, na výstavách – více než 1005 osob;
14. Část forem nebyla přenesena na internet, protože většina z nich již byla umístěna ve Slezské digitální knihovně.
15. Instituce neutrpěla v období pandemie žádné ztráty ani nežádala o podporu;
16. Ztráty z hlediska image a obsahu: pokles počtu účastníků; nepřítomnost v prostředí; přerušení tradic, kontinuity; pokles zájmu o některé formy; pokles počtu čtenářů.
17. Nebyl zajištěn univerzální přístup ke knihovnímu fondu;
18. Došlo k velkému poklesu počtu čtenářů;
19. Žádný ze zaměstnanců na plný úvazek nepřišel v tomto období o práci;
20. Žádný ze zaměstnanců, zaměstnaných jinou formou než na plný úvazek, nepřišel v tomto období o práci;
21. V daném období nebyla provedena žádná modernizace nebo rekonstrukce;
22. V období pandemie nebyly realizovány žádné projekty ani granty;
23. Byl zakoupen ozonátor;
24. Zaměstnanci nenabýli v období pandemie žádné další digitální kompetence.
25. Akce nebyly omezovány věkem účastníků.
26. Žádné zkušenosti v souvislosti s pandemií, z nichž by se dalo čerpat do budoucna.
27. Dostupnost aktivit pro osoby se zdravotním postižením byla stejná jako u ostatních návštěvníků knihovny.
28. Zvláštní aktivity (výuka) pro tyto osoby byly zrušeny.
29. Zkušenosti se spoluprací s českou stranou představuje jednorázová spolupráce s krnovskou knihovnou (Literární setkání) v roce 2015. Knihovna se nebrání další spolupráci.
30. Instituce sídlí ve městě s 10 001 až 20 000 obyvateli.
31. Počet odborných zaměstnanců – 6, administrativních zaměstnanců – 1, pomocných zaměstnanců – 1.
32. Instituce existuje 76 let.
33. Hlavní statutární cíl knihovny je kulturní, vědecká a vzdělávací činnost.

3. KRAPKOWICKÝ OKRES

Obecní veřejná knihovna v Gogolině.

Obecní veřejná knihovna slouží obyvatelům obce podporou četby a pořádáním informačních, kulturně vzdělávacích aktivit. Svou činností zahrnuje celý Gogolin. Sít knihoven tvoří hlavní knihovna a jí podřízené pobočky v obcích Góraždze, Kamień Śląski, Kamionek, Malnia a Chorula

Činnost knihovny v roce 2018 a v roce 2020

Tabulka č. 3. *Zdroje příjmu svazků do knihovny v letech 2018 a 2020*

Stav k 31.12.2018			Stav k 31.12.2020		
Zdroje příjmu	Počet svazků	Částka	Zdroje příjmu	Počet svazků	Částka
Vlastní finanční prostředky	1 283	34 598,32	Vlastní finanční prostředky	2 123,12	50 406,16
Mimorozpočtové finanční prostředky	373	4 842,16	Mimorozpočtové finanční prostředky	920	13 785,16

Zdroj: Zpráva o činnosti obecní veřejné knihovny v Gogolině za rok 2018 a za rok 2020.

Činnost knihovny v roce 2020

V roce 2020 se knihovna musela potýkat s neobvyklou a obtížnou situací, jakou byla pandemie COVID-19, která zasáhla celé Polsko. Provoz knihovny byl omezen v důsledku omezení nařízených vládou. Provoz knihovny v Gogolině a jejích podřízených poboček byl upraven podle všech hygienických pokynů uvedených v příslušných předpisech. Mnoho plánovaných aktivit muselo být odloženo nebo se vůbec nemohlo uskutečnit. Od 12. března 2020 do 8. června 2020 byly knihovna uzavřena pro čtenáře a znovu otevřena 8. června 2020. Pobočky byly znovu otevřeny 22. června 2020.

Vybrané programové projekty realizované knihovnou a jejími pobočkami v období pandemie 2020:

„Nevidomí čtou poslechem“

Obecní veřejná knihovna v Gogolině se zapojila do projektu „Nevidomí čtou poslechem“, který realizuje **Sdružení pro pomoc lidem se zdravotním postižením Larix Henryka Ruszczyce**. V rámci tohoto projektu obdržela knihovna zdarma balíček 130 digitálních audioknih nahraných

v zabezpečeném formátu audiosouborů. Darované knihy jsou určeny k půjčování nevidomým a slabozrakým čtenářům. Kromě audioknih získala naše instituce přehrávač audioknih „Czytak 4“, tedy digitální přehrávač audioknih pro nevidomé a slabozraké. Projekt: **„Nevidomí čtou poslechem“** byl spolufinancován Státním fondem pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením.

„Knihovna na to čeká“

Obecní veřejná knihovna v Gogolině se zapojila do projektu Institutu národní paměti s názvem „Knihovna na to čeká“, v jehož rámci jsme zdarma obdrželi balíček 30 knih s historickou tematikou. **Cílem akce je obohatit knihovní fondy** o literaturu věnovanou nejnovější historii Polska založenou na aktuálních výzkumech.

„E-bookoví turisté neznají hranice“

V rámci projektu, který realizovala Obecní veřejná knihovna v Gogolině společně s Jablunkovským centrem kultury a informací, byly v obcích Gogolin u přestupního centra a Kamień Śląski na Pl. Myśliwca instalovány 2 nabíjecí stanice pro elektrokola. Byla rovněž zakoupena čtyři elektrokola, která budou brzy k dispozici k vypůjčení v gogolinské knihovně. Tyto aktivity byly inspirovány zkušenostmi českého partnera, který před několika lety zakoupil elektrokola a poskytuje je veřejnosti v rámci své půjčovny.

V rámci projektu bylo také vydáno 4 000 kusů cyklomap pokrývajících celý krapkowický okres a Horu sv. Anny. Mapa obsahuje popisy turistických zajímavostí Gogolinu a Jablunkova ve 4 jazykových verzích, tj. v polštině, češtině, angličtině a němčině. Realizace projektu přispěla k zintenzivnění výměny zkušeností a osvědčených postupů v oblasti turistických služeb mezi Gogolinem a Jablunkovem, přičemž zakoupené vybavení a vydané cyklomapy zvýší dostupnost turistických aktivit Gogolina a sousedních obcí a v okolí Jablunkova.

Projekt byl realizován díky spolufinancování, které získala Obecní veřejná knihovna v Gogolině v rámci Fondu malých projektů Euroregionu Praděd.

Čtenářská služba v období pandemie

Zaměstnanci knihovny zorganizovali kampaň „Kniha na telefon“ se podle pokynů hygienického režimu. Od března 2020 do prosince 2020 byly knihy doručovány lidem v karanténě nebo seniorům.

Graf č. 1. Výpůjčky v obecní veřejné knihovně v Gogolině (stav k 31.12.2019 a k 31.12.2020)

Zdroj: Zpráva o činnosti obecní veřejné knihovny v Gogolině za rok 2019 a za rok 2020.

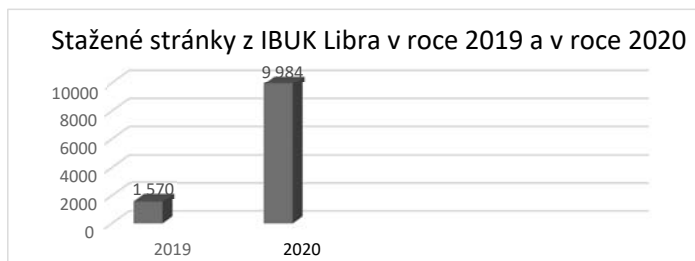
Při srovnání let 2019 a 2020 se navzdory pandemii a souvisejícím omezením počet výpůjček v roce 2020 rozhodně zvýšil, a to zejména prostřednictvím internetu.

Čtenářská služba:

V souladu s pokyny byl tiskový koutek spolu s počítačovými pracovišti pro čtenáře uzavřen. Aby se však vyšlo vstříc očekáváním čtenářů, byly sbírky v čítárně a noviny používané na místě zpřístupněny i mimo čítárnu.

Kromě toho byly čtenářům k dispozici audioknihy. Od ledna 2020 do konce června 2020 bylo vypůjčeno 378 audioknih. Po celý rok 2020 byl velký zájem o platformu IBUK Libra, která umožňuje našim čtenářům půjčovat si knihy v elektronických formátech přes internet. Z konsorcia „**Opolské veřejné knihovny**“ bylo evidováno 835 externích přihlášení a bylo staženo 9 984 stran knih z IBUK Libra. Počet otevření: **9 984**. Jak ukazuje následující graf, byl v porovnání s rokem 2019 zaznamenán vysoký nárůst zájmu o knihy v elektronických formátech.

Graf č. 2. Stránky IBUK Libra stažené čtenáři k 31.12. 2019 a 31.12. 2020

Zdroj: Zpráva o činnosti obecní veřejné knihovny v Gogolině za rok 2019 a za rok 2020.

Závěry srovnávací analýzy na základě institucionálních zpráv (z let 2018 a 2020) o fungování Obecní veřejné knihovny v Gogolině:

- V roce 2018 bylo do knihovny a jejích poboček zakoupeno celkem 1 283 knih v hodnotě více než 34 000 PLN.
- Z dotací Národní knihovny bylo zakoupeno 392 knih v hodnotě 10 280 PLN.
- Na nákup knih byly získány mimorozpočtové prostředky ve výši více než 42 000 PLN.
- V roce 2018 knihovna a její pobočky evidovaly 2 144 čtenářů a 32 604 výpůjček.
- V roce 2020 byly zakoupeno, zpracováno a do systému SOWA2 vloženo 175 knih v hodnotě více než 50 000 PLN.
- Fond knihovny a jejích poboček se rozrostl o 636 knih z darů v hodnotě více než 4 500 PLN.
- Navzdory pandemii se počet výpůjček zvýšil z 27 597 v roce 2019 na 28 663 v roce 2020.
- Došlo k prudkému nárůstu počtu stažení stránek z IBUK Libra z 1 570 v roce 2019 na 9 984 stažení v roce 2020.
- V období pandemie COVID-19 se uskutečnily zajímavé programové aktivity, mezi něž patří „Nevidomí čtou poslechem“, nebo „E-bookoví turisté neznají hranice“ v rámci Fondu malých projektů v Euroregionu Praděd.

Činnost Obecní veřejné knihovny ve Walcích v roce 2020

V období pandemie COVID-19 omezila Obecní veřejná knihovna ve Walcích svou zákonem stanovenou činnost. Od 12. března 2020 do 4. května 2020 a od 7. listopadu 2020 do 29. listopadu 2020 byly na základě rozhodnutí vlády obecní knihovna a její pobočky pro obyvatele uzavřeny. Pro

zbývající termíny byla podle pokynů Ministerstva kultury a národního dědictví a Národní knihovny zavedena tato omezení:

- zvýšit volný přístup k regálům se sbírkami až do odvolání,
- využívat čítárnu a čtenářské koutky,
- možnosti používání počítačů,
- poskytování elektronických služeb při pořádání akcí knihovny kulturní, vzdělávací a animační povahy.

Ve snaze vyjít vstříc očekáváním čtenářů a uživatelů obecní veřejná knihovna postupně zavádí knihovní fond do elektronického katalogu SOWA2/MARC21. Na přelomu let 2020/2021 vložila obecní veřejná knihovna do databáze sbírek 79 % celkového knihovního fondu.

Knihovna ve Walcích na svých webových stránkách průběžně aktualizuje informace a důležitá oznámení pro uživatele a návštěvníky stránek. Podporuje rovněž činnost všech veřejných knihoven působících v obci. V roce 2020 bylo na webových stránkách zaznamenáno 7 249 návštěv. **Sbírky a čtenářská obec:**

- V roce 2020 roku evidovala obecní knihovna 808 čtenářů.
- Sbírky knihovny využilo 3 870 čtenářů.
- Celkem bylo poskytnuto 12 905 výpůjček.
- Počet registrovaných čtenářů se oproti roku 2019 snížil o 102 čtenářů. Důvodem bylo bezpochyby období pandemie koronaviru. S tím spojené uzavírání knihovny a omezování vstupu vedlo k poklesu počtu čtenářů a výpůjček z knihovního fondu.

Internetové čítárny ve Walcích.

Vzhledem k epidemiologické situaci využilo v roce 2020 počítačové učebny 383 čtenářů. Od března 2020 byl provoz čítárny a přístup k počítačovým pracovištím pro čtenáře zcela pozastaven.

Rozšiřování čtenářské obce

Kromě zákonem stanovených činností knihovny, tedy shromažďování, zpracovávání a zpřístupňování knihovního fondu, instituce zajišťovala kulturní aktivity. Knihovna a její pobočky organizovaly v oblasti popularizace knih tyto formy práce:

- výstavy nových knih jako informování o knihách, propagování nejnovějších publikací, mini soutěže ve čtení,
- exkurze a knihovnická výuka,
- individuální práce se čtenářem (např. pomoc při vyhledávání informací ve slovnících, encyklopediích, vyhledávání informací na internetu, zřizování e-mailových schránek),
- diskuse o nově zakoupené literatuře,
- výtvarné aktivity s využitím různých technik,
- spolupráce se základními školami a gymnáziem.

Obecní veřejná knihovna zahájila programové aktivity pro rok 2020 podle plánu, ale vyhlášení mimořádné epidemiologické situace v polovině března 2020 si vynutilo změnu plánů. **Nejdůležitější změny ve fungování knihovny v období pandemie COVID-19 se týkaly:** nuceného dočasného uzavření knihovny pro čtenáře od 13.03.2020 do 04.05.2020 a od 07.11.2020 do 29.11.2020 a omezování počtu čtenářů v prostorech knihovny (po otevření instituce). **Závěry týkající se fungování Obecní veřejné knihovny ve Walcích v roce 2020:**

- V roce 2020 vložila veřejná knihovna ve Walcích do elektronického katalogu 79 % knihovního fondu z celkového počtu knih.
- Z vlastních prostředků bylo zakoupeno 518 knih v hodnotě 10 736,88 PLN.
- Celkem bylo zakoupeno 733 nových publikací v hodnotě 15 209,88 PLN.
- V roce 2020 knihovna měla 808 registrovaných čtenářů, přičemž se vlivem pandemie COVID-19 se tento počet oproti roku 2019 snížil o 102 čtenářů.

4. NYSKÝ OKRES

Městská veřejná knihovna v Glucholazích. Fungování knihovny v letech 2019 a 2020

Síť knihoven v Glucholazích tvoří hlavní knihovna a jejích 8 poboček. Městská veřejná knihovna sídlí v Kulturním centru *Kawalerów Orderu Uśmiechu* v Glucholazích. Knihovna byla otevřena v roce 2019. Knihovna zaměstnává 14 osob na 11,75 plného pracovního úvazku.

Kolektiv zaměstnanců se vyznačuje vysokou mírou stability a systematickým zvyšováním kvalifikace, např. ve spolupráci s Vojvodskou veřejnou knihovnou v Opole a Okresní knihovnou v Nyse. Knihovna je přístupná osobám se zdravotním postižením.

Knihovní fond a čtenáři

Tabulka č. 4. Stav knihovního fondu a počet čtenářů v letech 2019 a 2020

Stav ke dni 31.12.2019		Stav ke dni 31.12.2020	
Počet čtenářů	2 612	Počet čtenářů	2 157
Stav knihovního fondu	10 6358	Stav knihovního fondu	39 816
Mimorozpočtové finanční prostředky	15479,65	Mimorozpočtové finanční prostředky	110 663

Zdroj: Zpráva o činnosti městské knihovny v Glucholazích za rok 2019 a za rok 2020.

Činnost Městské veřejné knihovny v Glucholazích v roce 2020

Hlavní knihovna a její pobočky používají knihovní systém MAK+, do něhož jsou zadávány všechny knihovní fondy. Dalšími on-line službami, které knihovna nabízí, jsou:

- možnost dálkového přístupu při podávání objednávek a rezervace knih;
- systém MAK+ oznamuje lhůty pro vrácení knihovních materiálů;
- čítárna nabízí využívání interaktivních informačních služeb, účast na e-learningových kurzech, možnost vytváření blogů a profilů na sociálních sítích.

Od března 2020 došlo k přelomu v provozu instituce, ze dne na den totiž byla knihovna spolu se všemi podřízenými zařízeními uzavřena pro knihovníky a čtenáře z důvodu vládou vyhlášené pandemie COVID-19. Na začátku května 2020 byla zahájena činnost v podmínkách hygienického režimu:

- ve foyeru kulturního centra bylo vytvořeno místo pro vrácení knih;
- pracoviště knihovníků byla opatřena plexisklem, chránícím zaměstnance před přímým kontaktem se čtenáři;
- na každém pracovišti byly umístěny prostředky na dezinfekci rukou a povrchu vybavení pracovišť;
- zaměstnanci měli k dispozici osobní ochranné prostředky v podobě roušek a rukavic;
- knihy vrácené čtenáři byly na tři dny umístěny do karantény.

Během pandemie vydala Národní knihovna pokyny a doporučená řešení pro práci veřejných knihoven. **Práce knihovny byla přenesena na internet a byla navržena následující on-line řešení a programové projekty:**

- čtenáři byli vyzváni, aby knihy vyhledávali v katalogu knihovny MAK+;
- čtenářům bylo nabídnuto, aby knihy objednávali prostřednictvím portálu szukamksiazki.pl a telefonicky;

Zaměstnanci knihovny podporovali různé čtenářské aktivity na sociální síti: - Díky tomu vznikla z iniciativy Małgorzaty Osiadły a Magdaleny Beztroské Modrá kniha (lze ji stáhnout z webových stránek ckglucholazy.pl):

- v odděleních pro děti a mládež se čtenáři zapojovali do čtenářských aktivit, řešili hádanky a posílali básně a výtvarné práce, na jejichž základě vznikl sborník poezie;
- byly vytvořeny formy pro prezentaci knihovního fondu na internetu: hlasité čtení úryvků z literatury dostupné čtenářům v digitální knihovně POLONA, propagovaly významné dny z hlediska knihovny, jako například: Den tolerance, Biblioterapie, Den nezávislosti, Mezinárodní den pohádkových postav a další;
- pro on-line čtenáře byla vytvořena hra v podobě únikových místností na téma Enola Holmes a Lasse a Maja.

Kreativní nápady zaměstnanců knihovny byly využity i při realizaci programů Kulturního centra **Kawalerów Orderu Uśmiechu w sieci**, např. workshop nazvané „Uvař mi pohádku“. **Centrum kultury KOU w sieci** je projekt, na který finanční prostředky ve výši 14 000,00 PLN získal z Národního kulturního centra. V rámci tohoto projektu se konaly ilustrátorské a literární workshopy, jejichž výsledkem bylo divadélko kamishibai s představením „To se mohlo stát...“ a autorská setkání, jehož hosty byli například Jakub Ćwiek, Ewa Kazula, Wojciech Ossoliński, Patrycja Prochot-Sojka, Krystyna Sojka, Agnieszka Tomczyszyn-Harasymowicz a Irena Rup. Všechny akce se konaly na internetu v souladu s programem Kultura na síti.

Od 2. prosince 2020 funguje v knihovně služba Kniha na telefon, kdy čtenář telefonicky kontaktuje knihovnu a domluví si čas, na který mu knihovníci připraví objednané knižní položky. Knihovna také vyzvala čtenáře, aby si knihy objednávali prostřednictvím portálu Szukamksiazki.pl. V čítárnách bylo

k dispozici 109 knih. **Projekt Centrum kultury KOU „Kultura w sieci“** financovaný Národním kulturním centrem v období pandemie významně podpořil fungování kultury včetně knihovny a jejích poboček. Vliv na to měla i propagace projektu na Facebooku a webových stránkách knihovny za účasti známých místních autorů.

Závěry srovnávací analýzy na základě institucionálních zpráv (z let 2019 a 2020) o fungování Městské veřejné knihovny v Glucholazích:

- byl zjištěn malý rozdíl v příjmech finančních prostředků, které se v roce 2020 snížily o necelé 3 000 v porovnání s rokem 2019;
- počet registrovaných čtenářů se v roce 2020 v porovnání s rokem 2019 snížil o 115 čtenářů;
- v období pandemie došlo k výraznému poklesu počtu návštěvníků knihovny a jejích poboček, vzrostl však počet čtenářů, kteří využívali on-line fond;
- je třeba zdůraznit, že v knihovně a jejích pobočkách jsou všechny fondy uloženy v elektronickém systému MAK+;
- v těžkém období pandemie se uskutečnilo celkem 148 různých iniciativ, většina z nich on-line, např. knihovnická výuka, literární setkání, soutěže apod.
- v období pandemie se uskutečnil projekt „Centrum kultury v síti“, který získal dotace od Národního kulturního centra ve výši 14 000,00 PLN, a to mimo jiné na pořádání literárních workshopů a různých on-line projektů;
- v roce 2020 bylo z dotace Ministerstva kultury a národního dědictví získáno 14 649,00 PLN na nákup nových publikací.

Informace poskytnuté v dotazníkovém šetření ředitelem Městské veřejné knihovny Władysława Broniewského v Nyse týkající se fungování instituce v období pandemie COVID-19:

1. V roce 2020 instituce pracovala s přestávkami v celkové délce 12 týdnů.
2. K přerušení činnosti zařízení došlo na základě rozhodnutí nadřízených orgánů.
3. Největšími problémy, které se vyskytly v období pandemie, byly tyto: ztížený kontakt se čtenáři; omezení vyplývající z pandemie; zákaz pořádání hromadných akcí.
4. V období pandemie se pracovní podmínky značně zhoršily.
5. Úkoly naplánované na rok 2020 se podařilo splnit na 50 %.

6. O pořádaných akcích byli účastníci informováni prostřednictvím: plakátů v sídle instituce; plakátů v jiných institucích (obchodech, klubech); osobní pozvánky zaslané poštou; osobní pozvánky zaslané e-mailem; webových stránek instituce; webových stránek městského úřadu; facebookových stránek instituce; facebookových stránek městského úřadu;
7. V období pandemie se nejlépe osvědčily on-line kontakty se čtenáři prostřednictvím platform pro setkávání, sociálních médií a webových stránek a tyto formy budou nadále využívány.
8. Knihovna používá 21 zařízení pro dálkovou komunikaci.
9. Zaměstnanci neměli na začátku pandemie kompetence ke komunikaci prostřednictvím informačních technologií a získali je až později, a to především účastí na webinářích.
10. V období pandemie probíhaly především tyto akce a aktivity: prázdninové aktivity pro děti s omezeným počtem účastníků; výstavy bez vernisáže nebo s vernisáží – s omezeným počtem účastníků; autorská setkání – s omezeným počtem účastníků; autorská setkání on-line; diskusní knižní klub s omezeným počtem účastníků.
11. Nemohly proběhnout následující formy činnosti: cyklistický výlet „Putovní knihovník“; Noc v knihovně pro děti a dospělé; oslavy Týdne knihoven.
12. Hlavní akce, které v období pandemie nemohly být uskutečněny: cyklistický výlet: „Putovní knihovník“ a „Noc v knihovně pro děti a dospělé“.
13. V období pandemie byla uspořádána on-line soutěž na Facebooku „Obleč se do knihy čili sleeveface“.
14. Příjemci knihovnických forem on-line byly děti a čtenáři.
15. Kvůli technickým omezením nebyly některé formy přesunuty na internet.
16. Zařízení negeneruje žádné příjmy.
17. Ztráty, které zařízení utrpělo z hlediska image jsou především: pokles počtu účastníků; jiná přítomnost v prostředí především on-line; přerušení tradice, kontinuity; klesl zájem o některé formy; nebylo možné pořádat hromadné akce; chybějící osobní kontakty se čtenáři.
18. Na fungování institucí měla pandemie celkově negativní dopad.
19. Žádný zaměstnanec na plný úvazek nepřišel o práci.
20. O práci nepřišli ani zaměstnanci na jiný úvazek ani smluvní zaměstnanci.
21. V období pandemie nebyla provedena žádná modernizace.
22. V období pandemie instituce realizovala tyto granty a projekty: v „Malá kniha – Velký člověk“ – projekt popularizující četbu u dětí předškolního a mladšího školního věku. Partnerství pro knihy „Malí literární tvůrci“ – projekt Ministerstva kultury a národního dědictví realizovaný v 8 venkovských pobočkách městské veřejné knihovny. Nákup a dálkový přístup k novým publikacím – projekt Národní knihovny; Podpora od „Centra pro společné aktivity – síť pro spolupráci obcí a nevládních organizací partnerských měst“ v rámci

programu INTERREG V-A Česká republika – Polsko 2014-2020. Všechny aktivity proběhly v hygienickém režimu s omezeným počtem osob a byly dodrženy pokyny Ministerstva zdravotnictví a Národní knihovny.

23. Během pandemie instituce získala počítače a mikroporty.
24. V období pandemie zaměstnanci nenabývali žádné nové digitální kompetence.
25. Zařízení zaměřilo svou nabídku na dospělé i nejmladší čtenáře.
26. Po skončení pandemie bude nadále využívána jedna zkušenost, a to forma propagace četby a on-line knihovny.
27. Zařízení nemá vybavení pro osoby se zdravotním postižením.
28. Instituce má své sídlo v městě s více než 50 000 obyvateli.
29. Počet odborných zaměstnanců – 27, administrativních zaměstnanců – 5, pomocných zaměstnanců – 3.
30. Zařízení funguje od roku 1947.
31. Hlavním účelem instituce je shromažďovat, uchovávat a chránit shromážděné knihovní materiály, zpřístupňovat fondy, provádět a podporovat informační, vzdělávací a čtenářské aktivity mezi obyvateli.

5. PRUDNICKÝ OKRES:

Fungování Městské veřejné knihovny v Prudniku v roce 2020. Městská veřejná knihovna v Prudniku působí jako součást prudnického kulturního střediska a veřejné knihovny (*Ośrodek Kultury i Biblioteki Publicznej*), kde plní úkoly ústřední veřejné knihovny.

Všechny pobočky knihovny nabízejí čtenářům informační služby a tuto činnost koordinuje čítárna Městské veřejné knihovny v Prudniku. Tuto službu využívají především žáci a studenti a také ti, kteří se dále vzdělávají. Usnesením Rady města Prudnik ze dne 30. dubna 2014 je Městská veřejná knihovna v Prudniku spolu s Kulturním střediskem Prudnik samosprávnou kulturní institucí působící pod názvem: Prudnicki Ośrodek Kultury i Biblioteki Publicznej. **Fungování knihovny v období pandemie v roce 2020** Městskou veřejnou knihovnu v Prudniku vede vedoucí knihovny, který je přímo podřízen řediteli Kulturního střediska a veřejné knihovny v Prudniku. Vedoucímu jsou podřízeni zaměstnanci ústředí a vedoucí poboček knihovny. Knihovna zaměstnávala 16 zaměstnanců (stav ke dni 31.12.2020)

Rozpočet knihovny

Tabulka č. 5. Rozpočet Městské veřejné knihovny v Prudniku – stav ke dni 31.12. 2020

Druh částky	Částka
Rozpočet na rok 2020, z toho:	946 198,21
Institucionální dotace	828 000,00
Investiční dotace	11 763,72
Účelová dotace – Okres	13 486,00
Dotace Ministerstva kultury a národního dědictví	31 770,00
Finanční prostředky z občanského rozpočtu na rok 2020	56 170,38
Vlastní příjmy	3 494,11

Zdroj: Zpráva o činnosti Městské veřejné knihovny v Prudniku za rok 2020.

V roce 2020 byly finanční prostředky z rozpočtu použity mimo jiné na: (ústředí + pobočky knihovny) nákup knihovního fondu v hodnotě 122 040,13 PLN. Na základě Smlouvy č. OZ.031.1.2020 ze dne 15. ledna 2020 mezi okresem Prudnik a obcí Prudnik o pověření obce Prudnik plněním úkolů stanovených pro Okresní veřejnou knihovnu v Prudniku obdržela knihovna účelovou dotaci na nákup knihovního fondu v hodnotě 15 000,00 PLN. Skutečný stav knihovního fondu Městské veřejné knihovny v Prudniku k 31.12.2020 činil 92 393 inventárních jednotek.

Čtenáři knihovny měli přístup do digitální půjčovny vědeckých publikací „**Academica**“, která měla velký význam zejména v období pandemie. Tento projekt je realizován Národní knihovnou. Na základě tradičního meziknihovního výpůjčního systému byla vyvinuta elektronická verze, která má oslovit širší okruh čtenářů. Hlavním cílem projektu je doplnit a v budoucnu i nahradit tradiční formu meziknihovních výpůjček digitálními výpůjčkami. V roce 2019 knihovna nakoupila formou předplatného 32 periodik (ústředí + pobočky knihovny). Periodika byla požadována na základě průzkumu mezi čtenáři knihovny.

Volný přístup k tisku a široká nabídka předplacených časopisů se u čtenářů setkaly s velkým ohlasem. Na základě rozhodnutí ministra kultury a národního dědictví a vydaných omezení byla čítárna tisku od 12. března 2020 do 31. prosince 2020 pro čtenáře uzavřena.

Zpřístupňování sbírek:

Tabulka č. 6. Uživatelé knihovny a návštěvy knihovny k 31. 12. 2019 a 31. 12. 2020

Položka	Celkem	Celkem
Početní stav	Rok 2019	Rok 2020
Uživatelé registrovaní v knihovně	4 841	3 604
Čtenáři (aktivně si půjčující)	2 966	2 480
Návštěvy knihovny	40 529	22 369

Zdroj: Zpráva Městské veřejné knihovny v Prudniku za rok 2020

V porovnání s předchozím rokem 2019 klesl v roce 2020 počet registrovaných uživatelů a aktivních výpůjček o celkem více než 50 %. **Tabulka č. 7. Účast na on-line akcích pořádaných městskou veřejnou knihovnou k 31. 12. 2020**

Čtenáři podle věku									
Podle věku	Celkem	Od 5 let	6-12 let	13-15 let	16-19 let	20-24 let	25-44 let	45-60 let	Více než 60 let
Celkem	2 480	81	264	131	110	176	609	459	650

Zdroj: Zpráva Městské veřejné knihovny v Prudniku za rok 2020

Informační a knihovnická činnost:

V roce 2020 poskytly všechny agendy 892 informací (rešerši), z toho 697 knihovnických, 28 bibliografických a 167 faktografických rešerši – celkem: 1 597 rešerši. V roce 2020 se Městská veřejná knihovna v Prudniku podílela i na následujících akcích a projektech propagujících četbu:

- akce „Podělte se o knihu“;
- akce Muzeum dějin polských Židů – Polin „Żonkile“ („Narcisy“)

- Projekt „Historická a vlastenecká výchova odsouzených“ Vazební věznice v Prudniku, projekt Ústavu národní paměti „Knihovna na to čeká“;
- projekt Sdružení pro pomoc lidem se zdravotním postižením Larix „Nevidomí čtou poslechem“;
- „Nahrávání a bezplatná distribuce digitálních audioknih pro osoby se zrakovým postižením“;
- projekt Knižního institutu v Krakově „Malá kniha – Velký člověk“;
- projekt Knižního institutu v Krakově „Diskusní knižní klub – DKK“.

Nabídka knihovny pro osoby se zdravotním postižením v období pandemie v roce 2020

Veřejná knihovna v Prudniku má v multimediálním oddělení počítačovou stanici vybavenou speciálním programem ZOOMTEXT a klávesnicí EZ-See. Pracoviště je určeno pro všechny osoby se zrakovým postižením. V rámci projektu a ve spolupráci se Sdružením pro pomoc lidem se zdravotním postižením ve Varšavě je v multimediálním oddělení k dispozici rovněž specializované vybavení:

- Přehrávač audioknih Plus a přehrávač audioknih NPN;
- V roce 2020 pokračovaly projekty „Nevidomí čtou poslechem“ a „Nahrávání a bezplatná distribuce digitálních audioknih pro osoby se zrakovým postižením“ ve spolupráci se sdružením Larix. V rámci projektu obdržela knihovna balíček 160 digitálních audioknih ve zabezpečené formátu přehrávače audioknih. Knihy jsou určeny k půjčování nevidomým a slabozrakým čtenářům;
- Na webových stránkách knihovny a na jejím profilu na Facebooku jsou aktualizovány všechny nabídky knihovny. V roce 2020 byly webové stránky knihovny www.bibliotekaprudnik.pl zobrazeny 123 322krát.

Popularizace knihy a četby:

Propagace knih a četby v Městské veřejné knihovně v Prudniku probíhala několika způsoby. Probíhala prostřednictvím knihovnické výuky, přednášek, hlasitého čtení, soutěží, výtvarných workshopů, výstav, autorských setkání, spolupráce s místními institucemi a spolupráce s knihovnami jiných sítí. Od 12. března 2020 probíhaly všechny aktivity formou on-line aktivit.

Shrnutí – závěry:

- Všechny prezentované knihovny z obcí a okresů (głubczyckého, krapkowického, nyského a prudnického) v období pandemie COVID-19 upravily svou činnost a dodržovaly ústřední a místní nařízení (vládní nařízení, nařízení ministerstva zdravotnictví, pokyny a směrnice Národní knihovny, Wojvodské veřejné knihovny v Opole).

- Knihovny si také vypracovaly vlastní postupy pro využívání zdrojů zařízení s ohledem na své podmínky a možnosti, mimo jiné s ohledem na digitální zdroje, finance, infrastrukturu, odborné zaměstnance, administrativu a služby.
- Zprávy o činnosti zařízení byly předloženy za různé roky 2015, 2018, 2019 až 2020, přičemž informace získané od všech knihoven poskytl základ pro srovnávací analýzu a pokusily se odpovědět na otázku, zda a jak pandemie ovlivnila jejich činnost.
- Během pandemie COVID-19 se knihovny snažily (až na několikátýdenní přerušení způsobené vnějšími rozhodnutími), aby měly pro uživatele otevřeno v míře, v jaké umožňovala omezení a kapacity zařízení, a různými praktickými opatřeními tak naplňovaly heslo „otevřeno, i když zavřeno“.
- Činnost se přesunula do virtuálního digitálního světa, přičemž knihovny byly ve výhodné situaci, neboť už digitalizovaly celý knihovní fond nebo jeho velké procento a disponují potřebným počítačovým vybavením a operačními systémy.
- Programové aktivity se změnil z osobních setkání na autorská setkání a on-line výstavy, včetně živých přenosů na Facebooku nebo videí nahrávaných a sdílených na Youtube.
- Za pozornost stojí programové aktivity knihoven během pandemie zaměřené na čtenáře (od nejmladších po nejstarší) na internetových platformách a sociálních sítích, které mohli využívat všichni zájemci.
- Knihovní fondy mohli čtenáři využívat on-line, aniž by museli opustit domov, a to díky softwaru jako například: IBUK-libera, Legimi, e-book a OBC (Opolská digitální knihovna), jakož i MAK+.
- V prezentovaných zařízeních nebyly rozpočty oproti předchozím letům výrazně sníženy, nedošlo k propouštění zaměstnanců, mnoho knihovníků využívalo tematické webináře a čtenáři byli o aktivitách v období pandemie informováni elektronickými prostředky, jako např. plakáty a dopisy. Mnohé z těchto forem zaměřených na popularizaci práce chtějí knihovny využívat i v budoucnosti.
- V období pandemie byla důležitá mimorozpočtová podpora, zejména ze strany Ministerstva kultury a kulturního dědictví, Národní knihovny, občanských fondů, darů a prostředků z tematických projektů a grantů.
- Ve všech knihovnách došlo k poklesu počtu navštěvujících knihovnu a čítárnu osobně ve prospěch nárůstu počtu on-line čtenářů.
- Většina prezentovaných knihoven není z hlediska infrastruktury a využívání fondů přizpůsobena potřebám osob se zdravotním postižením, zvláštní zmínku si však zaslouží Městská veřejná knihovna v Prudniku, Obecní knihovna v Gluchołazích a Obecní veřejná knihovna v Gogolině, které nabízí řadu čtenářských programů pro nevidomé a slabozraké, a jak vyplývá ze zpráv, nabízejí mnoho aktivit pro osoby se zdravotním postižením.

- V období pandemie fungovaly prezentované knihovny ve dvou formách: stacionární (příčemž dodržovaly hygienické zásady a režim) a on-line.

Literatura

Ciesielska-Kruczek, R., (2021). *Czas zmian. Uczymy się, zdobywając doświadczenie.*

„*Biblioteka Edukacja*, 20, s. 155-158, <https://bg.up.krakow.pl/bie/index/php/bie/avtiele/view/321> den přístupu 8.11.2022.

Jurkiewicz, J. (2022). *Wpływ ograniczeń sanitarnych COVID-19 na funkcjonowanie instytucji kultury w Polsce*, *Acta Polonica*, 1/2022(53) <https://wnus.edu.pl/ap>, den přístupu 8.11.2022.

Kisilowska, M. (2021). *Biblioteki publiczne w kryzysie. Doświadczenia pierwszego etapu pandemii*, *Nauka, Dydaktyka, Praktyka*, 202.

Dotazníkové šetření s ředitelem Městské veřejné knihovny v Głubczycích o fungování zařízení v období COVID-19.

Dotazníkové šetření s ředitelem Městské veřejné knihovny v Władysława Broniewského v Nyse

Ośłowska, I. (2021). *Biblioteki w dobie pandemii. Przyczynek do badań. Toruńskie Studia Biblioteczne*, 1(26), s. 35-83. <https://doi.org/10.1277/TSB.2021.002>.

Zpráva o činnosti Městské veřejné knihovny v Głubczycích za rok 2015 a za rok 2020. .

Zpráva o činnosti Obecní veřejné knihovny v Gogolině za rok 2018 a za rok 2020.

Zpráva o činnosti Obecní veřejné knihovny ve Walcích za rok 2015 a za rok 2020.

Zpráva o činnosti Městské veřejné knihovny v Głuchołazích za rok 2029 a za rok 2020.

Zpráva o činnosti Městské veřejné knihovny v Prudniku za rok 2015 a za rok 2020.

Zákon ze dne 27. června 1997 o knihovnách. Sb. z. č. 85/1997, ust. 539. Kancelář Sejmu.

Zpracováno na základě: Sb. z. z roku 2019, ust. 1479, z roku 2022, ust. 1700.

<https://www.sejm.gov.pl>, den přístupu 14.11.2022.

Wilkowski, M. (2022). *Nowoczesna instytucja kultury w Internecie* [on-line]. Dostupný na: https://instytucje.wilkowski.org/dane/Nowoczesne_instytucje_kultury_w_Internecie.pdf. den přístupu 8.11.2022.

Pokyny pro provoz knihoven během pandemie COVID-19 v Polsku (28.04.2020). Dostupný na: <https://www.gpv/kultura/zalecenia-mkidn-w-zwiazku-z-Koronowirusem-sars-cov-2>, den přístupu 9.11.2022.

ČINNOST A PROBLÉMY NEZISKOVÝCH (NEVLÁDNÍCH) ORGANIZACÍ BĚHEM PANDEMIE COVID-19 V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Martin Černek¹

Abstract: The paper deals with the analysis of the activities of cultural institutions and socio-cultural organizations during the COVID-19 pandemic and related restrictions. The theoretical analysis of the concept, starting points, relationships and problems related to non-profit organizations as economical and socio-cultural phenomenon. These aspects are supported by an empirical questionnaire survey mapping the issue of activities and problems of non-governmental non-profit organizations of the Moravian-Silesian Region on the Czech-Polish border within the Beskydy Euroregion. The article thus supplements part of the information on the activity's nonprofit organizations during the Covid-19 pandemic and their problems in a selected geographical part of the population of the Czech-Polish border area.

Keywords: nonprofit organizations, Moravian-Silesian region, Covid-19, Czech-Polish border, data analysis

1. Úvod

Neziskové organizace se zpravidla zabývají vším, co je společensky významné a důležité. Od zdraví po volný čas. Činnost neziskovek zrcadlí rozmanitost české společnosti. Jen těžko lze najít oblast života, které by se některá nevěnovala (*zdraví, rodina, bydlení, vzdělání, práce, peníze, sport, kultura, duchovní a komunitní život, lidská práva, sociální služby, životní prostředí, ochrana zvířat, bezpečnost, humanitární pomoc, boj proti korupci, volný čas*). Neziskové organizace poskytují dostupné zdravotní a sociální služby, doplňují tradiční vzdělávací systém, starají se o kulturní, sportovní a rekreační vyžití, hájí práva znevýhodněných a řeší veřejné problémy (Cabedo a kol., 2018).

Neziskové organizace začaly ve společenském vývoji hrát významnou roli po již po velké francouzské revoluci. Společenskou příčinou jejich vzniku byla touha občanů podílet se na řízení společnosti (*participativní role*). Nestátní neziskové organizace jsou organizace, které nejsou

¹ The PRIGO University, Vítězslava Nezvala 801/1, 73601 Havířov, Czech Republic. E-mail: martin.cernek@prigo.cz
ORCID 0000-0003-0474-2880.

zřizovány a řízeny státem, jedná se tedy o soukromé organizace založené občany ze svobodného rozhodnutí. Ekonomický důvodem existence je snaha tlumit důsledky tržních selhávání zejména v sociální oblasti. Často se neziskové organizace zaměřují s veřejným sektorem (stát nebo municipalita ale mohou vlastnit i organizace zaměřené na zisk). Lze je zařadit do meziprostoru, který je vytvářen na jedné straně tržním selháváním a současně na opačné straně vládním selháváním. V zájmové oblasti občanů dovolují tyto organizace lépe využívat lidský potenciál, který v každé populaci existuje, pokud se ovšem nevytvoří příhodné sociální a ekonomické podmínky, nemůže se potenciál projevit. V sociální oblasti tlumí tyto nevládní neziskové organizace nespravedlnosti, které jsou vytvářeny oběma typy selhávání (Charles a kol., 2015).

Neziskový sektor je všeobecně vnímán jako praktický nástroj občanské společnosti, jež představuje sféru lidského jednání, která se nachází mezi rodinou, trhem a státem. Vedle formálního a organizovaného, tedy institucionalizovaného jednání občanů zahrnuje občanská společnost také různé neformální občanské iniciativy, hnutí, sítě či shromáždění. Pro označení výše zmíněného formálního, institucionalizovaného jednání občanů se u nás i v zahraničí používá mnoho termínů – občanský sektor, třetí sektor, neziskový sektor, dobrovolnický sektor či organizovaná občanská společnost. Jde o pojmenování stejného nebo podobného výseku reality, ale lišící se v přesném vymezení jeho hranic a také v rozdílném důrazu na jeho různé stránky (LeRoux a Goerdel, 2009).

V prostředí veřejné správy se vžil, v souladu s terminologickým nastavením Státní politiky, především pojem neziskový sektor, resp. nestátní neziskový sektor. Neziskový sektor popisuje formální sektor mezi státem a trhem jako oblast působení soukromých organizací zaměřených na jiné cíle, než je dosahování zisku. Jde tedy o pohled, který sleduje především finanční aspekt dané reality. Jde o rozšířený, ale částečně nepřesný pojem, neboť organizace, které se nezakládají za účelem dosahování zisku, mohou zisku dosahovat (Skovajsa a kol., 2010).

Třetí sektor, jak je rovněž neziskový sektor označován, je ve společnosti vnímán jako prostor mezi státem a trhem, či jako sektor občanský, zdůrazňující propojení mezi občanskou společností a neziskovými organizacemi, je v dnešní době stále více uznáván. Základem třetího sektoru jsou principy humanismu, solidarity (Kavan a Dostál, 2012). Do kritérií charakterizující organizace třetího sektoru řadíme:

- princip solidarity,
- princip uspokojování potřeb,
- autonomie od státních zásahů,
- neformální členská struktura a dobrovolný přístup,
- směnné vztahy směřující ke vzájemnosti.

Pro neziskové organizace lze použít i pojem „*morální sektor*“, plní v národním hospodářství určitou kompenzační úlohu. Aby organizace mohly být součástí dnešního třetího sektoru, musí dle Adamové (2016) naplňovat pět základních znaků:

- nezávislost na státu,
- soukromý charakter,
- organizovanost,
- zásada nerozdělování zisku,
- dobrovolnost a samosprávnost.

Velice zásadním a citelným způsobem došlo k omezení, a poté i k úplné přerušení činnosti všech neziskových organizací v ČR z důvodu vypuknutí pandemie COVID-19. Jedná o virové onemocnění způsobené novým koronavirem SARS-CoV-2, jež se objevilo v Číně v městě Wuhan v prosinci 2019 a způsobilo celosvětovou pandemii respiračních onemocnění (Fadaka a kol., 2020). Jednoduchý virus tak zastavil život, jak ho známe. Dne 1. března 2020 byly potvrzeny první případy nákazy koronavirem SARS-CoV-2 v ČR a dne 12. března 2020 jihočeští hygienici ohlásili první případ nakažení koronavirem v Jihočeském kraji.

Tato studie přináší mj. výsledky empirického šetření v souvislosti s činností neziskových (nevládních) organizací na území Moravskoslezského kraje během pandemie COVID-19. Zjistili jsme zde, s jakými problémy, komplikacemi se tento sektor vyrovnával, ale také zároveň byly zjištěny možnosti využívání jiných, stejně efektivních forem práce a aktivit, které tato pandemie způsobila.

2. Základní východiska činnosti neziskových organizací

Nezisková instituce nebo organizace je subjekt (právnícká osoba), která nevytváří zisk k přerozdělení mezi své vlastníky, správce nebo zakladatele. Zisk sice může vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět do rozvoje organizace a plnění jejího poslání. Neziskové organizace tedy nejsou obchodní společnosti ani jiným podnikatelským subjektem. Zakládají se za účelem uspokojení konkrétních potřeb občanů a komunit (Bright a kol., 2005). Prostor pro neziskové organizace je proto značně široký, patří sem jak různé organizační složky státu, občanská sdružení a spolky nebo i neziskové organizace typu obchodních společností (družstva, společenství vlastníků jednotek). V praxi rozlišujeme nejčastěji rozdělení na dvě hlavní skupiny neziskových organizací (Stejskal a kol., 2012):

- **Nestátní (nevládní) neziskové organizace (NNO).** První slovo označení je kalkem anglického slova „*non-governmental*“, které znamená, že organizace není zřízena nejen státem, ale ani lokálním governmentem, tedy lokálním veřejnoprávním subjektem (např. obcí, krajem, zemí, župou atd.). V politickém kontextu se používá zejména pro občanská sdružení aktivně zasahující do veřejných záležitostí, ale zahrnuje samozřejmě i občanská sdružení (spolky) sloužící k soukromé realizaci skupinových zájmů a krom občanských sdružení i další nepodnikatelské právní formy, například obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy, církve a jiné náboženské společnosti atd.
- **příspěvkové organizace** státu a jiných veřejnoprávních korporací (obcí, krajů atd.)

Neziskové organizace jsou tyto právní formy soukromého práva:

- **Spolky a pobočné spolky** (nově podle NOZ), dříve občanská sdružení a jejich organizační jednotky (podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů),
- **Nadace a nadační fondy** (dříve podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, nyní podle NOZ),
- **Účelová zařízení církví**, zřizované církvemi a náboženskými společnostmi podle zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, v platném znění; dříve Církevní právnické osoby),
- **Obecně prospěšné společnosti** podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech (nyní již zrušeného, existující obecně prospěšné společnosti však podle něj stále fungují),
- **Ústavy** (podle NOZ),
- **Školské právnické osoby**, registrované MŠMT a zahrnující ve významné převaze také církevní školy.

Podle funkce můžeme rozdělit nestátní neziskové organizace do čtyřech skupin (Kryšková, 2022):

- **Servisní** – poskytující přímé služby svým klientům, tedy přímo řeší veřejné problémy. Typicky do této skupiny patří NNO poskytující sociální služby, NNO v oblasti zdravotnictví a sociálního začleňování nebo v oblasti rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Jde většinou o nečlenské NNO, které usilují o svoji profesionalizaci nebo jí již dosáhly. Servisní

a advokační funkce NNO často v jednotlivém případě splývají, tedy konkrétní NNO plní obě uvedené funkce zároveň, a to v určitém poměru svých činností.

- **Advokační** – bojující za práva vymezených skupin či vybraných veřejných zájmů. Jejich činnost spočívá v prosazování změn nebo naopak bránění změnám vůči veřejným nebo soukromým institucím. Mají významnou roli v prosazování principu rovnosti a nediskriminace, v ochraně menšinových zájmů a veřejného zájmu, jako je ochrana zdraví, životního prostředí nebo práv spotřebitelů. Tyto NNO jsou z hlediska struktury jak členskými organizacemi (občanská sdružení, nyní spolky), tak nečlenskými (obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy).
- **Filantropické** – podporují finančně i hmotně veřejně prospěšné aktivity. Typicky se jedná o nadace a nadační fondy.
- **Zájmové** – jsou nejpočetnější skupinou NNO v českém neziskovém sektoru. Zaměřují se na organizování zájmové činnosti buď výhradně pro své členy, nebo s přesahem do širší veřejnosti, kdy se jejich aktivity blíží službám poskytovaným určitým skupinám. Typicky do této skupiny patří NNO v oblasti sportu a kultury či tradiční venkovské zájmové spolky (např. Sokol, včelařské svazy, dobrovolní hasiči, apod.). Zájmové NNO jsou postaveny výhradně na členském principu.

Neziskové organizace lze dělit také podle dalších kritérií (Šedivý, 2017):

- **Kritérium zakladatele:**

- *veřejnoprávní organizace* – organizace založené veřejnou, tj. státní správou nebo samosprávou, např. příspěvkové organizace
- *soukromoprávní organizace* - organizace založené soukromou fyzickou nebo právnickou osobou, např. spolky, nadace, účelová zařízení v církvi
- *veřejnoprávní instituce* – organizace, kde je výkon veřejné služby dán jako povinnost ze zákona, např. veřejná vysoká škola)

- **Kritérium globálního charakteru poslání:**

- *veřejně prospěšné organizace* – jsou založeny za účelem produkce veřejných a smíšených statků uspokojujících potřeby veřejnosti, např. ekologie, zdravotnictví, vzdělávání apod.
- *vzájemně prospěšné organizace* – jsou založeny za účelem vzájemné podpory skupin občanů, které jsou spjaty společným zájmem. Jejich posláním je uspokojování vlastních zájmů, které jsou však ve vztahu ke společnosti korektní a neodporují zájmům druhých občanů. Jde např. o aktivity v oblasti kultury, realizaci profesních zájmů, ochranu zájmů určitých skupin apod.

- **Kritérium financování:**

- *organizace financované zcela z veřejných rozpočtů* (organizační složky státu a územních celků)
- *organizace financované zčásti z veřejných rozpočtů*, které mají na příspěvek legislativní nárok (příspěvkové organizace, vybrané spolky, politické strany a hnutí)
- *organizace financované z různých zdrojů*, z darů, sbírek, sponzoringu, grantů, vlastní činnosti apod.
- *organizace financované zejména ze svých vlastních příjmů*

V rámci financování by mělo platit, že v neziskových organizacích se využívá princip vícezdrojového financování. Diverzifikace zdrojů by měla být tak široká, aby organizace nebyla závislá na jednom zdroji (Loomis, 2020). V sektoru se vyskytují organizace, které jsou schopny se samofinancovat na 100 %, ale i organizace zcela závislé na vnějších zdrojích (*dary, příspěvky*). Obecně platí, že neziskové organizace, které vlastní poměrně rozsáhlý majetek, jsou schopny se samofinancovat ve větší míře než ty bez majetku (např. občanské sdružení SOKOL je tradičně schopen vysokého podílu samofinancování). Mezi nejčastější zdroje financování neziskových organizací patří podle Boukala a Vávrové (2007): *členské příspěvky a zápisné, veřejné rozpočty, nadace a nadační fondy, firemní dárcovství, individuální dárcovství, loterie a sázkové hry, doplňková hospodářská činnost*. Specifickým nepeněžním zdrojem je dobrovolná práce členů. Neziskové organizace tvoří více než 3% podíl na zaměstnanosti v ČR. Za rok 2021 byl celkový počet neziskových organizací 136 659, z toho (Český statistický úřad, 2022):

- 126 055 spolky (občanská sdružení),
- 2 810 obecně prospěšných společností,
- 1 083 zapsaných ústavů,
- 556 nadací,
- 2 017 nadačních fondů,
- 4 138 církevních organizací

3. Neziskové organizace v průběhu pandemie COVID-19

Nyní je zcela jasné, že pandemie COVID-19 měl zásadní dopad na neziskové organizace. Dopady krize na neziskové organizace jsou trojího typu (Nadace OSF, 2022):

- krize ovlivňuje schopnost neziskových organizací udržovat své každodenní aktivity, zejména pro členy a příjemce.
- krize brání neziskovým organizacím v plnění jejich sociopolitické role mezi komunitami.
- krize destabilizují finanční a ekonomické cíle organizace.

Zdraví neziskových organizací není tak silné jako u organizací v soukromém sektoru. Dopady pandemie COVID-19 zasahují neziskové organizace přes všechny zmíněné hranice, a proto je potřeba se jim věnovat. Během pandemie COVID-19 hraje neziskový sektor v mnoha zemích aktivní roli v reakci na fyzické, psychické nebo duchovní potřeby jedinců a komunit. Například ve Spojených státech mnoho neziskových organizací v oblasti lidských služeb rozšiřuje klíčové služby, aby splnily zvýšené požadavky na základní potřeby v důsledku rozvíjející se krize COVID-19 (Deitrick a kol., 2020). Neziskové organizace byly zasaženy v mnoha směrech do svého působení jak v oblasti finanční, organizační nebo personální. Nepomohly jim ani různá vládní nařízení, které znesnadňovaly jejich působení. Pro zachování stávajících aktivit musely proto přijít s nápadem, jak fungovat i v této nelehké době.

Jeden z hlavních problémů, který vyvstává s příchodem koronaviru, vládních nařízení a nemožnosti normálního fungování, je snížení příjmů vedoucí až k platební neschopnosti a nevyplácení předem domluvených mezd. Dochází k propadu firemního fundraisingu s tím souvisí snížené nebo zrušené příjmy od partnerů, propadají se také příjmy z vlastního sociálního podnikání. V tomto případě jsou tyto problémy doprovázeny nemožností konání akcí, střetávání obyvatel, omezení aktivit členských základem a snížení příjmů od členů, ale náklady zůstávají. Je důležité zmínit, že problém snížení

příjmů se nejedná pouze v jedné oblasti působení neziskových organizací (organizace zaměřené na služby, sport atd.), ale postihuje všechny neziskové organizace. V průzkumu bylo zjištěno, že nejvíc se tato situace dotýká organizací zaměřených na ekologii, méně pak organizací pracujících s dobrovolníky.

Průzkum Nadace OSF (2022) mezi nevládními organizacemi z celé České republiky jasně ukázal, naprostá většina organizací se dostala v důsledku pandemie dostane do finančních problémů. Sběr dat probíhal v období 2020/2021. Jednalo se o online dotazník, který vyplnilo 346 organizací z celé ČR. Dle nadace OSF více než 80 % dotázaných organizací předpokládalo, že nebudou schopny v blízké době zajistit nadále poskytování služeb svým klientům. To se dotklo především nejohroženějších skupin obyvatel, kterým se snížila dostupnost péče a podpory. Mnoho organizací však své aktivity v době krize orientovalo na zmírnění důsledků pandemie a pomoc lidem postiženým krizí. Výrazné omezení sítě sociálních služeb, kterou není v tuto chvíli schopen nikdo nahradit, tak může v důsledku vést k rozšíření počtu lidí, kteří se dostanou do problémů. I třeba jen díky tomu, že bez pomoci či poradenství nebudou schopni řešit třeba i jen drobné finanční problémy, které pak mohou přerůst například až v exekuce. Z průzkumu byly zásadní tyto výsledky:

- Celkem 47 % organizací uvedlo, že došlo k radikálnímu omezení jejich příjmů, což může vést k platební neschopnosti a nevyplacení mezd – důvodem je často propad nebo úplné zastavení příjmů z vlastního sociálního podnikání, propad ve finanční podpoře od firem i individuálních dárců. Problémy s cash-flow mělo 60 % organizací.
- Celkem 83 % organizací očekává, že nebudou schopny plnit své závazky a povinnosti vyplývající z projektů. Obávají se, jak na to budou reagovat dárci a veřejná správa, zda nebude např. nutné vracet finanční prostředky z důvodu nenaplnění cílů projektu.
- Více než 80 % organizací se domnívá, že nebudou schopny v blízké době zajistit nadále poskytování služeb svým klientům. V oblasti práce s dětmi, mládeží a rodinami je to dokonce 95 % organizací – patrně se zde odráží velká nejistota z nemožnosti detailně plánovat budoucí aktivity s ohledem na nejasné rozvolňování restrikcí ve školství.
- Celkem 18 % dotázaných organizací vnímá jako zásadní, aby veřejná správa jednala s neziskovým sektorem jako s partnerem a dokázala ocenit jeho práci.
- Celkem 24 % organizací významně omezilo poskytované služby – nejvíce se to dotýká organizací poskytujících paliativní, hospicové a zdravotní služby (40 %) a organizací pracujících ve znevýhodněných komunitách (54 %), což znamená, že nejohroženější skupiny obyvatel mají teď omezenou dostupnost péče a podpory.

- Celkem 20 % organizací uvedlo, že rozšířily služby a uvolnily kapacity, aby mohly začít pomáhat lidem postiženým krizí. V oblasti sociálních služeb ve znevýhodněných komunitách se jedná dokonce o 45 % organizací – v podstatě lze říci, že svoje standardní projektové aktivity nahradily poskytováním humanitární pomoci.

Dá se říci, že významná část neziskového sektoru do velké míry nahradila své standardní projektové aktivity poskytováním humanitární pomoci. A to i přesto, že organizace na to neměly vyčleněné prostředky a jejich vlastní projekty a programy jsou ohroženy. Pokles finančních prostředků je jedním z hlavních následků pandemie koronaviru: 64 % organizací potřebovala finanční podporu pro překlenutí krizového období. Snížení příjmů vedoucí až k platební neschopnosti uvedlo jako zásadní problém 47 % organizací, 70 % organizací uvedlo, že bude výplata mezd problémem v následujících 6 měsících, 60 % se v následujících 6 měsících bojí o udržení zaměstnanců. Důvodem snížení příjmů je nejen propad ve firemním fundraisingu, ale také např. úplné zastavení vlastního sociálního podnikání nebo omezení aktivit členské základny. Povinnosti a náklady však zůstávají. Pro neziskové organizace je navíc často skoro nemožné dostat se např. ke komerčním překlenovacím úvěrům. Přesto mnoho organizací spoléhá na podporu státu – poptávka je po flexibilnějších dotačních pravidlech a rozšíření možností současně dostupných jen pro komerční subjekty – a firemních a soukromých dárců. Třetina organizací se podle průzkumu obává, že krizový stav bude mít negativní dopad na jejich klienty. Obavy se týkají hlavně jejich ekonomické situace a psychiky a zdraví. V důsledku pandemie je navíc možné očekávat výrazné omezení sítě sociálních služeb, kterou není v tuto chvíli schopen nikdo nahradit. Z výsledků dále vyplynulo, že se všechny oslovené organizace obávají, že nebudou moci nadále poskytovat pravidelné služby klientům.

Velká část, celkem 42 % organizací dobrovolně omezila fyzickou přítomnost v kanceláři dle doporučení vlády a 37 % organizací zavedlo práci s klienty na dálku. Právě toto představuje jednu z největších výzev, kde by organizace uvítaly podporu. Aktuálně přijatá opatření v souvislosti s pandemií Covid-19 jsou:

- celkem 18 % organizací využilo čas k vlastnímu rozvoji, sebevzdělávání, přípravě strategického plánování atd.
- celkem 24 % organizací výrazně omezilo poskytované služby. Nejvíce se to dotýká organizací poskytujících paliativní, hospicové a zdravotní služby a organizací pracujících ve znevýhodněných komunitách. V důsledku toho mají nejohroženější skupiny obyvatel teď omezenou dostupnost péče a podpory.

- celkem 20 % organizací uvedlo, že rozšířily služby a uvolnily kapacity na pomoc lidem postiženým krizí. U organizací poskytujících terénní služby ve znevýhodněných komunitách je to dokonce 45 %.
- celkem 19 % organizací se zapojilo do výroby a distribuce ochranných pomůcek ve spojení s šířením osvěty o nutných opatřeních. Výrazně více to bylo mezi organizacemi působícími ve službách, kde se to týkalo více než 40 %.
- Pouze 2 % organizací uvedla, že propustila zaměstnance nebo rušila dohody, přestože polovina organizací uvedla, že neměla na mzdy.

4. Činnost neziskových organizací v průběhu pandemie COVID-19 v Moravskoslezském kraji – výsledky výzkumu

Výzkumné šetření bylo realizováno v rámci řešení projektu INTERREG V-A Česká republika – Polsko s názvem – *Důsledky pandemie koronaviru COVID-19 pro fungování kulturních institucí a sociokulturních organizací v českopolské příhraniční oblasti*, reg. č. CZ.11.4.120/0.0/0.0/16_011/0002831.

Výzkumné šetření, sběr a analýza probíhala v období únor–červen 2022 a zachycovala činnost nestátních neziskových organizací během pandemické vlny Covid-19 v období 2020/2021. Respondenty tohoto dotazníkového šetření byly kulturní a neziskové (nestátní) organizace v Moravskoslezském kraji – Euroregionu Beskydy. Jednalo o neziskové organizace okresních měst MSK (Ostrava, Opava, Bruntál, Nový Jičín, Karviná a Frýdek-Místek). Konkrétně se jednalo o výzkumný vzorek 41 nejrozličnějších NNO organizací (*spolky PZKO, střediska volného času, veřejné knihovny, církve, asociace, sociální organizace, galerie, diakonie, SDH, ústavy, kluby, oddíly, sbory* apod.). Dotazníkové šetření se skládalo s více než 30 otázek dle strukturovaných kategorií, včetně, včetně anamnestických údajů o respondentech (organizacích). Pro potřeby a cíle tohoto příspěvku zde byly vybrány ty oblasti dotazování, které mají bezprostřední vztah k řešenému tématu článku – činnost a problémy neziskových organizací během a po pandemii Covid-19. Základní analýza dat byla zpracována pomocí statistického programu StatPlus LE 6.9.1.0.

Tabulka 1 uvádí základní rozdělení dotazovaných organizací dle okresních měst (Euroregion Beskydy) v Moravskoslezském kraji. Nejpočetnější výpovědi byly zaznamenány v Ostravě (27 %).

Tabulka 1 – Rozdělení respondentů dle okresních měst

Okresní město	Počet organizací	procenta (%)
Karviná	11	27
Ostrava	9	22
Frýdek-Místek	7	17
Opava	6	15
Bruntál	5	12
Nový Jičín	3	7
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 2 zachycuje míru omezení činnosti NNO během pandemie. Z výsledků vyplývá, že úplné přerušení či omezení činnosti se týkalo pouze devíti organizací. Jedenáct organizací mělo z důvodu nařízení vlády či jiných omezení přerušenu či omezenou svou činnost, a 21 organizací se pandemie prakticky nedotkla. To je pochopitelně dáno samotným obsahem a posláním dané organizace.

Tabulka 2 – Míra omezení fungování NNO během pandemie

Fungování NNO	Počet organizací	Procenta (%)
bez přerušení/omezení	21	51
částečné přerušení/omezení	11	27
Úplné přerušení/omezení	9	22
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 3 uvádí míru největších obtíží při provozu své organizace během pandemie. Z výsledků je patrné, že největším problémem pro organizace představovala obtížná spolupráce s příjemci/odběrateli (20 %). Dalším, velmi závažnou komplikací v rámci činnosti NNO byl zákaz návštěv (19 %) a s tím související nemožnost realizovat hromadné akce pro veřejnost (18 %). Na straně veřejnosti byl pak častý problém vnímán strach z nákazy Covidem-19.

Tabulka 3 – Problémy s provozem organizace

Problémy	Četnost	Procenta (%)
obtížná spolupráce s příjemci/odběrateli	34	20
onemocnění a karanténa zaměstnanců	15	9
omezení financování	8	5
omezení vyplývající z pandemie	11	6
nemožnost realizovat masové akce	31	18
pokles zájmů o činnosti naší organizace	9	5
strach uživatelů z nemoci	21	12
nestabilita vládních rozhodnutí	9	5
zákaz návštěv	33	19
Celkem		100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 4 prezentuje obecné názory respondentů na celkové podmínky provozu organizace v době pandemie. Více než polovina dotázaných organizací uvedla, že se podmínky pro provoz a činnost jejich organizace výrazně zhoršily (51 %). Zhoršení podmínek provozu uvedlo 39 % organizací. Pouze 10 % respondentů uvedlo, že pandemie neměla vliv na podmínky pro provoz své organizace.

Tabulka 4 – Podmínky provozu organizace během pandemie

Podmínky	počet	Procenta (%)
nezměnily se	4	10
zhoršily se	16	39
výrazně se zhoršily	21	51
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 5 uvádí míru úspěšnosti realizovat naplánovaných aktivity NNO za rok 2020 v procentech. V tomto případě se organizace velice liší a uvádějí s podobnou mírou rozdílnosti. Nejvíce (22 %) dotázaných uvádí, že míra realizace naplánovaných aktivit za rok 2020 je pouze 21-30 %, což lze hodnotit jako méně než třetinová. Nicméně 10 % organizací uvádí, že jejich pandemie neměla na realizaci naplánovaných aktivit žádného vlivu.

Tabulka 5 – úspěšnost realizovaných aktivit za rok 2020

Úspěšnost (%)	počet	Procenta (%)
91–100	4	10
81–90	3	7
71–80	5	12
61–70	3	7
51–60	7	17
41–50	4	10
31–40	3	7
21–30	9	22
11–20	3	7
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 6 se ptá, zdali došlo v důsledku pandemie k finančním ztrátám v jejich plánovaných příjmech. 2/3 respondentů uvedlo jednoznačně, že vlivem pandemie přišla jejich organizace o část svých příjmů.

Tabulka 6 – ztráta příjmů v důsledku pandemie

Ztráta příjmu	Počet	Procenta (%)
ano	29	71
ne	12	29
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 7 zkoumá míru ztráty finančních příjmů. Téměř o polovinu plánovaných příjmů přišly neziskové organizace ve třetině dotázaných. Téměř o všechny plánované příjmy z důvodu pandemie přišlo 4 % dotázaných organizací. Částečnou finanční kompenzaci organizace získaly např. z rozpočtů obce, města, krajských úřadů, ministerstev, od zřizovatelů, sponzorů či z vlastních zdrojů. Zároveň však v řadě případů docházelo i k určitým finančním úsporám. Jednalo se např. o snížení provozních nákladů, úspory energií, mezd, úspora nákladů za pronájem apod.

Tabulka 7 – míra ztráty finančních příjmů

Finanční ztráta (%)	Počet	Procenta (%)
10–20	6	21
21–40	8	29
41–60	9	32
61–80	4	14
81–100	1	4
Celkem	29	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 8 prezentuje přehled druhů ztrát z důvodu pandemie. Nejcitelnější ztráty nefinančního charakteru je přerušení dosud trvající tradice a pravidelnost akcí (28 %). Dále se jedná o nemožnost pořádat hromadné akce (22 %). Nejméně vnímané ztráty patří úbytek návštěvníků/uživatelů akcí či úbytek zaměstnanců. Mezi další ztráty respondenti např. uvedli i *celková demotivace k činnosti organizace*.

Tabulka 8 – nefinanční ztráty během pandemie

Druh	Četnost	Procenta (%)
úbytek návštěvníků/účastníků	13	15
úbytek zaměstnanců	13	15
přerušení tradice/pravidelnosti	24	28
celkový pokles zájmu	16	19
nemožnost pořádat hromadné akce	19	22
Celkem		100

Zdroj: Vlastní zpracování

V této souvislosti byla významná otázka, zdali přišel nějaký zaměstnanec, pracující na plný úvazek během pandemie o zaměstnanecký poměr. Dle výpovědí respondentů přišlo o práci 71 % zaměstnanců. V případě ztráty zaměstnaneckého poměru na DPP/DPČ se jednalo pouze o 2 %.

Tabulka 9 – se ptá na otázku, zdali bylo období pandemie nějak využito k nějaké modernizaci či renovaci. 66 % dotázaných organizací uvedlo, že toto období nijak nevyužilo k nějaké modernizaci či renovaci. Mezi příklady modernizace organizace během pandemie patří: *stavební rekonstrukce, inovace v oblasti informační a komunikačních technologií, pořízení interiéru, nákup výpočetní techniky, nové vybavení zaměstnancům, renovace interiérů* apod.

Tabulka 9 – míra využití pandemie k modernizaci/renovaci organizace

Modernizace/renovace	počet	Procenta (%)
ano	27	66
ne	14	34
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 10 uvádí obecný přehled realizovaných projektů/grantů během pandemie. Větší polovina dotázaných organizací realizovala během pandemie nějaký projekt/grant. Jednalo se o aktivity typu: *šití roušek a hygienických pomůcek, online vysílání, realizaci již běžících projektů, opravy a rekonstrukce, online přednášky, nákupy drobného zařízení, příhraniční projekty* apod.

Tabulka 10 – realizace projektů/grantů během pandemie

Realizace projektů	počet	Procenta (%)
ano	22	54
ne	19	46
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka 11 prezentuje informace, zdali získali zaměstnanci během pandemie nějaké nové kompetence/dovednosti/kvalifikaci. Většina dotázaných organizací uvedla, že jejich zaměstnanci během pandemie nezískali žádné nové dovednosti/kompetence či kvalifikaci. Mezi získané dovednosti/kompetence byly uvedeny: *rozvoj dovedností v oblasti ITC, zvládání krizových situací, předcházení syndromu vyhoření, práce online, umění improvizace, soft skills, e-learning, manuální dovednosti v souvislosti se šitím roušek* apod. Mezi nejčastěji osvojené nové dovednosti, které se daly využít i po skončení pandemie patří: *dovednosti v oblasti ITC, online kurzy, webináře, přednášky, školení* apod.

Tabulka 11 – nové kompetence/dovednosti/kvalifikace během pandemie

Nové kompetence	počet	Procenta (%)
ano	17	41
ne	24	59
Celkem	41	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Shrnutí

Tématem této studie byla problematika pozitivních a negativních vlivů na český neziskový sektor v době pandemické krize. Hlavním úkolem byla identifikace oblastí fungování neziskových organizací především v Moravskoslezském kraji, na které měla tato krize dopad. Problémy, se kterými se tento neziskový sektor se během pandemie Covid-19 potýkal se dají obecně shrnout do těchto kategorií:

- **Problém legislativní** – velké množství zákonů, které ovlivňují samotnou činnost organizace, povinnost, které jim jsou ukládány nejsou podpořeny finančními prostředky. Jsou házeny do jednoho „pytle“ neziskové organizace, které mají vyloženě politických obsah své činnosti s ostatními veřejně prospěšnými neziskovkami.
- **Problém ekonomický** – neziskový sektor věnující se sociálním službám, by měl být financován centrálně (důležité neziskovky ze státního rozpočtu – registr sociálních služeb) a měla by být stanovena taxa za úkon (např. *postel, zaměstnanec, klienta...*), kterou je stát ochoten zaplatit...).
- **Ekonomický přínos** – neziskové organizace nabízejí své služby buď bezplatně, nebo za netržní ceny. Vstupují na volný trh a vytvářejí pracovní místa. Pracuje pro ně nespočet dobrovolníků, kteří ročně odvedou miliony hodin práce bez nároku na honorář či jinou formu odměny.
- **Odborný přínos** – neziskové organizace dokáží adresně řešit specifické problémy obyvatel. Pracuje pro ně řada kvalitních odborníků znalých terénu, díky čemuž jsou neziskovky častými partnery pro státní správu.
- **Sociální přínos** – neziskové organizace poskytují náročné sociální služby, pracují se sociálně vyloučenými lidmi, cizinci, se zdravotně postiženými klienty, navrátilci z výkonu trestu, s oběťmi a pachateli domácího násilí, drogově závislými, lidmi bez domova. Odvádějí pro společnost významnou službu, neboť zajišťují alespoň základní sociální smír.
- **Kulturní přínos** – neziskové organizace jsou projevem občanské společnosti vyrůstající „zdola“. Po celém Česku obohacují kulturní a společenský život, pomáhají udržovat hodnoty svobodné společnosti živé.

Uplynulé období, které bylo poznamenáno a do značné míry ovlivněno pandemií Covid-19 v mnoha případech zásadním způsobem ovlivnila samotný obsah činností a aktivit neziskových organizací v České republice. Změny byly nutné provést i v organizační oblasti, kde neziskové organizace nemohly vykonávat své služby běžným způsobem, a to přímým kontaktem s klientem, ale musely se

přesunout do online prostředí. Neopomenutelnou roli hraje také personální oblast. Změny v této oblasti jsou pro mnohé organizace velmi klíčové, protože je to právě lidský kapitál a dobrovolníci, kteří mají za úkol naplňovat poslání samotné organizace.

Dalším poměrně častým problémem, který bylo třeba řešit, bylo omezení práce s cílovými skupinami. Zmíněný problém je stejně provázán s vládními nařízeními, protože nebylo možné setkávání většího nebo dokonce úplné setkávání osob a všechna tato aktivita musela být přesunuta opět pouze do online prostředí. Na počátku pandemie tak poměrně „jasné“ řešení přesunout se do online prostředí naráželo pochopitelně na nedostatek ITC zařízení nebo na nekvalifikovanost pracovníků tyto zařízení používat (slabá ITC gramotnost nebo dokonce slabé pokrytí internetu byla často i na straně koncového uživatele). Z výše uvedených výsledků empirického šetření je nutno říci, právě v oblasti ITC došlo k zásadním změnám a inovacím ve smyslu přechodu na online aktivity, větší míra digitalizace služeb, rozvoj efektivnější komunikace a celkové zlepšení efektivity služeb neziskových organizací.

Dalším častým skloňovaným pozitivem neziskových organizací po prodělané pandemii bylo objevení nových témat a směrů činností, popřípadě navázání nových forem spolupráce, ať už se jedná o spolupráce s denními centry nebo poskytováním potravin potřebným jedincům. Dle zkušeností z ostatních států a České republiky se neziskové organizace podíleli na humanitární pomoci, distribuci roušek, respirátorů, dezinfekce, samotného testování pozitivních jedinců na COVID-19 nebo jen trávení času s osamocenými lidmi dostupnými prostředky.

V neposlední řadě může práce sloužit několikrát zmiňovaným neziskovým organizacím k poučení se z dob krize. Na situace jako je pandemická krize není jednoduché se připravit, protože na sebe neupozorňuje a přichází náhle, proto je představitelné, že některé organizace nebyly schopny na krizi vhodně zareagovat a ukončili své působení. Řada neziskových organizací má na podobné „krizové“ situace vypracován plán, které by teoreticky mohly v budoucnu přijít.

Aktuálně byl úřadem vlády České republiky vytvořen dokument *Strategie spolupráce veřejné správy s nestátními neziskovými organizacemi na léta 2021 až 2030*. Strategie řeší rozvoj spolupráce a partnerství veřejné správy s neziskovým sektorem, resp. NNO, nastavuje v potřebné míře detailu základní rámec tohoto rozvoje, navrhuje podmínky pro činnost NNO, kterých by mělo být naplňováním Strategie v letech 2021 až 2030 dosaženo. Strategie přichází s vizí nestátních neziskových organizací jako stabilních a silných partnerů veřejné správy při naplňování potřeb české společnosti prostřednictvím tří blíže specifikovaných strategických cílů orientovaných na zlepšení společenského klimatu pro existenci a činnost NNO, respektive neziskového sektoru, podporu efektivního partnerství a spolupráce s veřejnou správou a zajištění a udržení vhodných podmínek týkajících se legislativy a financování.

Cílem této strategie je pokračovat v podpoře neziskového sektoru, usilovat o zajištění vhodných podmínek pro existenci a činnost NNO a posílit spolupráci veřejné správy s NNO. Strategie je přijímána v době pandemie covid-19, která ukazuje na význam a přínos NNO pro českou společnost. Politická podpora je nutným předpokladem pro plnění Strategie. Cílem strategického dokumentu je v základní rovině podpora rozvoje neziskového sektoru, neboť jeho entity, mezi nimiž mají výrazné zastoupení NNO, přispívají k vyváženému vývoji České republiky v oblasti sociální, hospodářské, kulturní i environmentální. NNO v roli stabilního a silného partnera veřejné správy se výrazně podílejí na zajištění potřeb české společnosti a zvyšují kvalitu života obyvatel České republiky. Strategie a její opatření sleduje neziskový sektor ve dvou rovinách v souladu s principy, které jsou obsaženy v základním strategickém dokumentu ČR 2030.

Druhou sledovanou rovinou je role a zapojení NNO v kontextu řešení aktuálních potřeb společnosti. Veřejné služby mají klíčovou úlohu pro zvyšování kvality života musí být k dispozici všem obyvatelům ČR v dostatečném (a dlouhodobě rostoucím) standardu. S ohledem na specifické problémy komunit a rychlou dynamiku změn je nezbytné, aby stát s respektem k principu subsidiarity spolupracoval s institucemi jiného druhu a na všech úrovních – od nadnárodních institucí a sousedních států přes samosprávy, až po různé formy partnerství s neziskovými organizacemi, podnikatelskými subjekty, odbory, církvemi a v neposlední řadě s komunitami na místní úrovni. Neziskový sektor a NNO navíc tvoří partnery pro aktivity aplikovaného výzkumu a inovací, čímž se zařazují mezi důležité aktéry socioekonomického rozvoje společnosti, a to zejména v oblasti sociálních inovací.

Literatura:

Adamová, D., 2016. *Nestátní neziskové organizace a jejich pomoc obci České Budějovice při řešení krizových situací*. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých

Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta.

Boukal, P. a Vávrová, H. (2007). *Ekonomika a financování neziskových organizací*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1293-8.

Bright, J. E., Pryor, R. G., a Harpham, L. (2005). The role of chance events in career decision making. *Journal of Vocational Behavior*, 66(3), 561- 576.

<https://doi.org/10.1016/j.jvb.2004.05.001>.

Cabedo, J. D., Fuertes-Fuertes, I., Maset-LLaudes, A., & Tirado-Beltrán, J. M. (2018). Improving and measuring transparency in NGOs: A disclosure index for activities and projects. *Nonprofit Management and Leadership*, 28(3), 329-348. <https://doi.org/10.1002/nml.12198>.

- Charles, C., Sloan, M., Kim, M. (2015). Financial factors that influence the size of non-profit operating reserves. *Journal of Public Budgeting Accounting & Financial Management*, 27(1), 67-97. DOI: [10.1108/JPBAFM-27-01-2015-B003](https://doi.org/10.1108/JPBAFM-27-01-2015-B003).
- Deitrick, L., Tinkler, T., Strawser, C. a Young, E. (2020). *Nonprofit response to COVID-19: The immediate impacts of the COVID-19 pandemic on San Diego County nonprofits*. The Nonprofit Institute, University of San Diego.
- Fadaka, A. O., Sibuyi, N. R. S., Adewale, O. B., Bakare, O. O., Akanbi, M. O., Klein, A., Madiehe, A. M., Meyer, M. (2020). Understanding the epidemiology, pathophysiology, diagnosis and management of SARS-CoV-2. *Journal of International Medical Research*, <https://doi.org/10.1177/0300060520949077>.
- Kavan, Š. a Dostál, J. (2012). *Dobrovolnictví a nestátní neziskové organizace při mimořádných událostech v podmínkách Jihočeského kraje*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-41-5.
- Kryšková, Š. (2022). *Nestátní neziskové organizace: právní úprava, účetnictví, audit, daně*. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-610-1.
- LeRoux, K., Goerdel, H. T. (2009). Political advocacy by nonprofit organizations: A strategic management explanation. *Public Performance & Management Review*, 32, 514-536.
- Loomis, J. (2020). The COVID wildfire: Non-profit organizational challenge and opportunity. *Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research*, 11(2), 8-11. <https://doi.org/10.29173/cjnser.2020v11n2a396>.
- Skovajsa, M. (2010). *Občanský sektor. Organizovaná občanská společnost v České republice*. Praha. Portál. ISBN 978-80-7367-681-0.
- Stejskal, J., Kuvíková, H. a Mařátková, K. (2012). *Neziskové organizace – vybrané problémy ekonomiky: se zaměřením na nestátní neziskové organizace*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-973-9.
- Webový portál Nadace OSF.cz. *Dopady pandemie Covid-19 na neziskové organizace 2021*. [online]. [cit. 14. 10. 2022]. Dostupné z <https://osf.cz/publikace/dopady-pandemie-covid-19-na-neziskove-organizace-2021/>.
- Webový portál Takoví jsme.cz. [online]. [cit. 27. 10. 2022]. Dostupné z <https://takovijsume.cz/>.

FUNGOVÁNÍ NEVLÁDNÍCH ORGANIZACÍ V OPOLSKÉM REGIONU PŘED A V PRŮBĚHU PANDEMIE SARS-COV-2

Ślawomir ŚLIWA¹

Abstract: The article concerns Polish-Czech research carried out as part of the project co-financed by the European Regional Development Fund and the state budget, We are crossing borders. project Consequences of the COVID 19 coronavirus pandemic for functioning of cultural institutions and socio-cultural organizations on the Polish-Czech border were implemented as part of the Praděd Microproject Fund call. The theoretical and cognitive purpose of the research was to diagnose the functioning of non-governmental organizations from the Opole region before the SARS-CoV-2 coronavirus pandemic and during the pandemic. The practical and implementation purpose of the research was to find an answer to the question of how non-governmental organizations coped during the pandemic and what new forms of activity they developed during this period. The study used the method of diagnostic survey, questionnaire technique and analysis of documents. The results show how the associations functioned before and during the pandemic, what problems they faced during the pandemic and what new forms of activity they developed.

Keywords: Euroregion Pradziad, non-governmental organizations, SARS-CoV-2 coronavirus pandemic

1. Úvod

Veřejně prospěšnou činnost jako činnost společensky užitečnou vykonávají nevládní organizace ve sfěře veřejných úkolů stanovených zákonem ze dne 24. dubna 2003 o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví (zákon, r. 2003). Základní úpravou formující právní formy spolupráce správních orgánů s nevládními organizacemi je zákon o veřejně prospěšné činnosti a dobrovolnictví. Má charakter komplexní úpravy, neboť stanovením oblastí veřejné prospěšnosti seskupuje do jednoho dokumentu široký předmětný katalog spolupráce (Barczewska-Dziobek, 2020).

Ke specifickým kompetencím nevládních organizací lze zařadit: 1) řízení se vyššími premisami a posláním, 2) získávání renomé a důvěry; 3) činnost v situaci nedostatku zásob nebo nedostatečných prostředků; 4) navazování přímých kontaktů s lokální komunitou; 5) zabývání se různými úkoly díky

¹ Academy of Applied Sciences – The Academy of Management and Administration in Opole, Niedziałkowskiego 18, 45-085 Opole, Poland. E-mail: s.sliwa@poczta.wszia.opole.pl; ORCID: 0000-0003-0465-0644.

elastické struktury a nedostatku zásob; 6) získávání kompetencí členů organizací během výdělečných aktivit a nekomerční činnosti (Hernik, 2011).

Nevládní organizace jsou významným partnerem a účastníkem společenského života. Mají schopnost rychle se přizpůsobit aktuálním potřebám, jsou otevřeny změnám a jejich angažování a schopnost reagovat na sociální problémy z nich činí atraktivní partnery v úsilí o lokální rozvoj (Mazur, 2022). Zde je právě nutné podtrhnout, že se nevládní organizace soustřeďují na sociální cíle, zatímco cílem běžných podniků je vydělat co nejvíce peněz (Oliński, Szamrowski, 2020).

Jak zdůrazňuje Henryk Kretek (2019), dnes si již snad ani nedovedeme představit, že by v demokratické společnosti neexistoval sektor nevládních organizací, které plní povinnosti státu, tvoří organizační síť a zároveň posilují sociální vazby. Je třeba také zdůraznit, že členové takových subjektů jsou především skupinou dobrovolníků, kteří se spojují, aby mohli společně realizovat stanovené cíle. Jak píše David H. Smith (1993), je to skupina lidí, která staví sociální cíle nad cíle vlastní.

2. Metodologie výzkumu

Výzkum byl uskutečněn v období od února do června 2022 v niském, prudnickém, krapkowickém a głubczyckém okrese opolského vojvodství. Teoreticko-poznávacím cílem výzkumu byla diagnóza fungování nevládních organizací z opolského regionu před pandemií koronaviru SARS-CoV-2 a v průběhu pandemie. Prakticko-implementárním cílem výzkumu bylo hledání odpovědi na otázku, jak si vedly nevládní organizace během pandemie a jaké nové formy činnosti v tomto období vypracovaly. Výzkumný problém byl obsažen v otázce: Jak nevládní organizace fungovaly před a během pandemie koronaviru SARS-CoV-2? Ve výzkumu byla použita metoda diagnostické sondáže, technika ankety a analýza dokumentů (meritorních a finančních zpráv vybraných sdružení).

Výzkumu se zúčastnilo 28 nevládních organizací z prudnického, niského, krapkowického a głubczyckiego okresu. Profil jejich fungování souvisel s činností kulturní, edukační, animací mezi seniory v dané komunitě, animací věnovanou ženám v dané komunitě, kulinární aktivitou a sportovní činností. Jednalo se o:

- 9 sdružení pro místní komunitu;
- 5 zaměřených na rozvoj kultury;
- 4 kluby venkovských hospodyň;
- 3 dobrovolní hasiči;
- 2 sportovní kluby;

- 2 univerzity třetího věku;
- 1 sdružení pro seniory;
- 1 Sdružení přátel skautů;
- a také 1 sdružení působící pro edukaci.

Téměř polovina sdružení působila na venkově (13), 8 v městsko-venkovské obci a 7 ve městě.

3. Výsledky výzkumu

Z výzkumu vyplývá, že 20 z 28 nevládních organizací v době pandemie v roce 2020 přestalo pracovat. Délka přestávky v činnosti činila 8 až 32 týdnů. Pokud se jedná o rozhodnutí uzavření, pak 17 subjektů z 28 konstatovalo, že přestávka v činnosti instituce vyplývala z rozhodnutí nadřízených orgánů, z toho 10 z nich prohlásilo, že také vyplývala z rozhodnutí jejich vedení. Pokud se jedná o nejdůležitější problémy, pak zkoumané subjekty uvedly především:

- omezení vyplývající z pandemie (24);
- absence možnosti pořádat hromadné akce (24);
- ztížený kontakt s recipienty (18);
- onemocnění na koronavirus a karanténa (12);
- finanční omezení (5);
- pokles zájmu o činnost naší instituce (4);
- organizační změny (1);
- strach z onemocnění (1).

Je zajímavé, že pouze 6 z 28 subjektů bylo názoru, že se podmínky pro činnost instituce v době pandemie významně zhoršily, a 15 organizací konstatovalo, že se podmínky zhoršily. Pouze tři organizace konstatovaly, že v roce 2020 se jim podařilo realizovat plánované úkoly plánované v rozmezí 91-100 %, dalších pět organizací sdělilo, že v rozmezí 71-80 %, jedna v rozmezí 61-70 % a dvě v rozmezí 51-60 %. Zbývající uváděly, že tento pokles zaznamenaly pod 50 % od svých předchozích předpokladů. Pokud se jedná o propagaci, zkoumané subjekty uváděly, že probíhala prostřednictvím těchto forem:

- Facebook instituce - 16;
- osobní pozvánky emailem – 15;
- plakáty v obchodech, klubech – 12;
- na www stránce instituce – 11;
- osobní telefonický kontakt – 6;
- na www stránce obecního/městského úřadu - 6;
- Facebook obecního/městského úřadu - 6;
- plakáty v sídle instituce – 5;
- osobní dopisní pozvánka – 3;
- newsletter - 2;
- školní e-noviny – 1;
- tichá pošta – 1.

Zkoumané subjekty konstatovaly, že k nejúčinnějším formám kontaktu v době pandemie patřil především Facebook instituce – 8, e-mail – 6, plakáty na oznamovacích tabulích – 5, osobní telefonický kontakt – 4, www stránka instituce – 4. Až 21 organizací deklarovalo, že nemá k dispozici zařízení pro distanční komunikaci v organizaci, a pro distanční práci používalo vlastní domácí zařízení. Navíc 12 organizací konstatovalo, že jejich pracovníci byli vybaveni kompetencemi pro komunikaci prostřednictvím informační techniky na počátku pandemie, 9 sdružení deklarovalo, že jejich pracovníci takové kompetence získali během pandemie, a 7, že jejich pracovníci takové dovednosti nezískali. V době pandemie dotazovaní uvedli, že hlavní formy vykonávané činnosti se omezovaly spíše na setkání v malém okruhu, schůze vedení, zprávy činnosti na Facebooku, on-line setkání nebo individuálních lekcí.

Zkoumané organizace v té době ustoupily od např. pořádání hromadných akcí, služby na akcích, ligových zápasů, výstav, vlastivědných výletů, příležitostných setkání v širším okruhu, přednášek, pořádání školení, mimoškolních lekcí, skupinových workshopů, zájezdů do kulturních středisek a sportovních událostí. Hlavní akce, které organizace nepořádaly, byly:

- Výlet do Vratislavi u příležitosti Dne handicapovaných;
- Účast na vánočním setkání pořádaném národnostní menšinou;
- Cyklistický výlet do Žródelka v Brožci;

- Velikonoční dílny;
- Výstava velikonočních stolů v Browieńci;
- Roční sjezd žen;
- Zájezd na vánoční jarmark;
- Adventní setkání;
- Dožínky;
- Den brambor;
- Dětský den;
- Den žen;
- Pravidelné setkání seniorů z nízkého okresu;
- Rodinný piknik;
- Pravidelný "Svátek hráčů" pořádaný každoročně;
- Vystoupení volkálníhoho souboru "Hajduki Nyskie";
- Premiéra divadla – amatérské divadelní skupiny Hajduki Nyskie;
- Přehlídka seniorních souborů,
- Společná setkání s kulturou;
- Obecní sportovní hry;
- Silvestr;
- Andřejky;
- Hasičský den.

Z výzkumu vyplývá, že část organizací se podle míry zmírňování restrikcí snažila vrátit k běžnému fungování a přizpůsobila své aktivity omezujícím opatřením. Avšak 12 z 28 organizací deklarovalo, že v té době nepřistoupilo k novým formám činnosti souvisejícím především s pořádáním akcí on-line. Nově začali vykonávat činnosti jako: nákupy pro seniory, donáška léků, vyřizování seniorům plateb za účty, pomoc rodinám s handicapovanými dětmi, nákup a dovoz proviantu vojákům sloužícím v příhraničních oblastech, pořádání koncertů on-line, přednášek on-line, distančních kulinárních workshopů, soutěží on-line, tematických setkání, workshopů on-line, konferencí on-line

anebo také zpřístupnění nahraných filmů z výstav. Organizace, které nepřístupily k takové formě práce, deklarovaly, že profil jejich činnosti nebyl pro to vhodný, anebo nedisponovaly příslušným vybavením pro přípravu těchto činností. Zkoumané organizace navíc zaznamenaly ztráty jako:

- absence pořádání hromadných akcí – 19;
- chybějící bezprostřední kontakty – 17;
- přerušení jejich tradice a kontinuity – 17;
- zastavení tempa jejich rozvoje – 13;
- nepřítomnost v daném prostředí – 10;
- pokles počtu účastníků v oblasti jejich činnosti – 10;
- pokles zájmu o některé formy činnosti – 7.

Ve zkoumaných sdruženích navíc 1 osoba přišla o pracovní smlouvu a 6 osob – o dohodu o pracovní činnosti. Zajímavé je, že až 11 institucí tuto dobu využilo k tomu, že provedlo opravy svých budov. Opravy byly zaměřené především na malování a modernizaci prostor, ale v případě dvou sdružení se také prováděly výměny střech či oken. Polovina zkoumaných institucí v té době rovněž realizovala projekty, které běžely v rámci již dříve získaných grantů. Chuť využít nové zkušenosti vyzkoušené během pandemie v podobě podpory on-line deklarovalo 9 z 28 organizací. Ostatní zdůrazňovaly, že právě přímý kontakt je nejvhodnější formou a pandemie ukázala, jak může negativně ovlivňovat jejich fungování. Dodatečně byly analyzovány meritorní a finanční zprávy devíti sdružení z let 2015, 2018 a 2020. Z nich vyplývá, že v roce 2020 nastal:

- pokles počtu pořádaných záměrů;
- pokles počtu členů sdružení;
- snížení finančních prostředků na fungování;
- ztížená spolupráce s jinými institucemi a sdruženími.

4. Diskuse

Sdružení Klon/Jawor provedlo v dubnu 2020 výzkum týkající se vlivu pandemie na činnost třetího sektoru. Výsledky jsou následující (Wilk, 2020):

- 33 % organizací tvrdí, že přerušilo veškerou svoji činnost,

- 27 % je organizací, které přerušily více než polovinu svých aktivit,
- 25 % provádí většinu svých činností a pouze část z nich je musela přerušit,
- 14 % nadále realizuje veškeré nebo většinu svých činností.

Dále:

49 % organizací v odpovědi na pandemii již začalo provádět nové činnosti nebo je plánují,

47 % nezačalo takový typ činností provádět a ani je v nejbližší budoucnosti neplánuje.

Autoři výzkumu rozdělili organizace do třech kategorií (Wilk, 2020):

1) zmražené – jsou organizace, které přerušily veškeré dosavadní činnosti anebo jejich většinu a nepodnikají nové aktivity a ani je neplánují. Nejčastěji se jedná o organizace z malých měst do 50 tisíc obyvatel a z venkova, ze sportovní a kulturní branže, které spočívají výhradně na sociální práci (ty jsou nejčastěji lokalizovány na venkově a v malých střediscích) a také které mají stále spolupracovníky a disponují rozpočtem do 100 tisíc PLN ročně,

2) bojující – čili takové, které fungují i přes pandemii, provádějí dosavadní (nebo modifikované) činnosti anebo činnosti zcela nové. Bojujících organizací je nejvíce mezi organizacemi s ročním rozpočtem 100–500 tisíc PLN,

3) mobilizované – jsou organizace, které provádějí více než polovinu dosavadních činností, a zároveň začaly vykonávat nové aktivity nebo je plánují. Nejčastěji to jsou organizace disponující ročně minimálně 1 miliónem PLN z branže sociální pomoci a sociálních služeb.

Z výzkumu uskutečněného v opolském regionu vyplývá, že kolem 30 % zkoumaných organizací pracovalo v době pandemie v roce 2020 bez přestávky. Zbytek organizací svou činnost přerušilo. Je zřejmé, že tato tendence měla celopolský rozsah, což výzkum potvrzuje. Vyplývalo to především z rozhodnutí centrálních orgánů. Nejobtížnější pro nevládní organizace byla omezení vyplývající z pandemie, chyběla možnost pořádát hromadné akce, ztížený byl kontakt s recipienty a projevil se onemocnění na koronavirus a karanténa.

Zvláště v prvním období pandemie před zavedením vakcinace bylo možné pozorovat značnou sociální izolaci. Vzhledem ke specifiku sdružení, která pracují ve prospěch lokálního společenství, jim toto komplikovalo práci. Organizace samotné to pocítily v poklesu početnosti jejich členů. Je nutné rovněž vzít v úvahu to, že tyto organizace se většinou opírají o dobrovolníky a pokles lidí

ochotných se angažovat pro statutární cíle rovněž znamenal, že tyto subjekty nemohly již poskytovat své služby na úrovni z doby před pandemií.

Zabrždění rozvoje navíc vyplývalo z nedostatku možností vykonávat činnost z finančních omezení, onemocnění či karantény členů sdružení. Pandemie rovněž ukázala to, čeho si všimli dotazovaní, tj. že nemohli používat informačně-komunikační technologie. Poskytují impuls k rozvoji a nové možnosti. Avšak, jak některé organizace zdůrazňovaly, bezprostřední kontakt nenahradí. Výzkum navíc ukázal, že sdružení založená především na charitativní činnosti mají nedostatečné vybavení a hůře se, než jiné instituce přizpůsobují vzniklé realitě.

Zajímavé je, že toto období některé organizace využily, aby zmodernizovaly své zázemí a možná i nabraly sílu pro pozdější, další práci. Tento výzkum kromě toho ukazuje, jak mnoho důležitých činností v lokálním prostředí zmizelo. I přes pokusy redukovat tuto ránu navržením nových on-line řešení je vidět, že to nebylo ve stejném měřítku jako ve skutečnosti. Potěšující je ale fakt, že velký počet dotazovaných subjektů dokázal rychle zareagovat a kreativně přizpůsobit svoji činnost měnící se realitě. A proto sdružení nepořádala například setkání pro seniory, ale v tomto těžkém období jim dodávala potraviny a léky, což svědčí o vysoké úrovni odpovědnosti za svou místní komunitu, zejména za staré lidi.

5. Shrnutí

Nevládní organizace, jak tvrdí M. Wilk (2020), charakterizuje sociální angažovanost a kreativita, která často chybí jiným subjektům. Jak důležitý je sociální lidský kapitál, jsme dobře mohli vidět v době pandemie. Projekty, které vznikaly, byly založeny především na sociální angažovanosti. Je třeba si také povšimnout, že vláda se při realizaci podpory formou protikrizového štítu postavila k třetímu sektoru jako k rovnocennému partnerovi a nepřehlížela ho bodech postupně připravovaných nařízení a zákonů. Situace je pro všechny výjimečná. Třetí sektor prokázal, že si dokáže poradit v různých situacích, včetně takových, které vyžadují námahu, flexibilitu a změnu přístupu k plánovaným činnostem.

Avšak jedním z největších nemateriálních problémů, na jaké nevládní organizace narazily, je nedostatek aktivních lidí nebo jejich vyhoření. Entuziasmus, charakteristický pro počáteční fázi činnosti, postupem času ztrácí svoji energii a nezdědka končí opuštěním nevládní organizace nebo minimální angažovaností. Někdy to souvisí se zmiňovanými finančními problémy (Kosińska, Gądek, 2020). A jak tvrdí Daria Murawska (2019), právě lidský kapitál má obrovský význam pro subjekty třetího sektoru. Počet angažovaných osob totiž ovlivňuje škálu prováděných činností, promítá se také

do možnosti kumulování dříve zmíněného kapitálu, včetně relačního, vědomostního a inovačního. Bez lidského kapitálu nebude jejich získávání možné.

Období pandemie nám ukázalo, že se tyto problémy navíc umocnily, což pro organizace nebylo snadné. Avšak veřejně prospěšné organizace náleží mezi subjekty, které se učí rychle a přizpůsobují se realitě, což výzkum ukázal. Toto období pro ně možná snadné nebylo, ale zcela určitě je posílilo. Tyto subjekty rovněž ukázaly, jak velkou roli hrají v lokální komunitě animací prostředí, a především jak velkou péči a odpovědnost za ně vykazují.

Je rovněž patrné, jak my jako členové našich „malých domovin“, takové subjekty potřebujeme. Horší je, že výzkum ukázal, že i přes motivaci, angažovanost členů organizací, může nedostatek fondů a vnější podpory přispět k zabrzdění jejich rozvoje, a tím i zabrzdit činnosti vykonávané ku prospěchu jiných. Angažovanost v prosociální činnosti v takové situaci ukazuje, jak velmi jsme závislí na jiných věcech, třeba jako hmotné statky.

Literatura

Barczewska-Dziobek, A. (2020). Prawne formy współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. V: I. Lipowicz, M. Małecka-Lyszczek (red.). *Ekonomia społeczna. Wykluczenie społeczne* (s. 22–34). Krakov: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. <https://doi.org/10.15678/ES.2020.1.03>

Hernik, J. (2011). Kluczowe kompetencje organizacji pozarządowej. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu*, 34, 43-53.

Kretek, H. (2019). Organizacje pozarządowe na świecie w perspektywie historycznej. *Eunomia*, 1(96), 41-48.

Kosińska, O., Gądek, M. (2020). Organizacje pozarządowe w sektorze kultury. V: Pluszyńska, A., Konior, A., Gawel, Ł. (red.), *Zarządzanie w kulturze, Teoria i praktyka*, (s. 64-77). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Mazur, J. (2022). Organizacje pozarządowe jako czynnik wspierający rozwój lokalny. V: J. Mazur, P. Rojek-Adamek, J. Tomczyk (red.). *Zarządzanie zmianą, innowacje-organizacje-bezpieczeństwo*, (s. 99-113). Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Murawska, D. (2019). Rywalizacja w polu organizacji pozarządowych z perspektywy koncepcji kapitałów Pierre'a Bourdieu. *Trzeci sektor*, 45(1), 41-52. DOI: 10.26368/17332265-045-1-2019-3

Oliński, M., Szamrowski, P. (2020). Entrepreneurial activities of public benefit organizations. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(1), s. 853-867.

Smith, D., H. (1993). Public Benefit and Member Benefit Nonprofit, Voluntary Groups. *Nonprofit and Voluntary Sector Quartely*, 22(1), s. 53-68.

Zákon ze dne 24. dubna 2003 o veřejně prospěšné činnosti a o dobrovolnictví. Sb., 2003 č. 96 pol. 873, ve znění pozd. změn.

Wilk, M. (2020). Działalność organizacji pozarządowych w okresie pandemii koronawirusa. V: Marcinkiewicz, K., Nowak, P., Popielec, D., Wilk, M. (red.), *Koronawirus wyzwaniem współczesnego społeczeństwa: media i komunikacja społeczna*, (s. 185-198). Wrocław: Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej.

ANALÝZA FUNGOVÁNÍ SPORTOVNÍCH KLUBŮ A SPORTOVNÍCH AKCÍ V OBDOBÍ PŘED, BĚHEM A PO PANDEMII COVID-19 VE VYBRANÝCH OBCÍCH NA POLSKO- ČESKÉM POHRANIČÍ

Paulina SZASTAJ¹

Abstract: The article shows on a comparative basis how the COVID-19 pandemic affected not only sports clubs, but also life and functioning in the context of physical activity of residents in border municipalities. It is also an analysis of the actions of local governments, the implementation of countermeasures and the main problems faced by both society and public and non-governmental institutions. The publication also includes an assessment of the effects of operating during the pandemic.

Keywords: sport, sport clubs, pandemic, Euroregion, Czech-Polish border, data analysis

1. Úvod

Pohyb a fyzická aktivita provázejí člověka od nepaměti. Není možné uvést všechny studie a publikace, které potvrzují pozitivní účinky cvičení na lidské zdraví a život. Sport měl vždy rekreační, integrační, profesní a didaktickou funkci. V Polsku dokonce existují přísloví jako „sportem ke zdraví“ nebo „ve zdravém těle zdravý duch“. Není proto bezdůvodné, že duševní zdraví může souviset s tělesným zdravím a pohodou. Od jisté doby se, přinejmenším díky sociálním médiím, zdravotním výzvám 21. století a kvůli civilizačním chorobám, stal nejen potřebou a nutností, ale velmi často i životním stylem, zdravým koníčkem a módou. Ke sportu je však třeba přistupovat z interdisciplinárního hlediska a analyzovat jej na mnoha úrovních, protože má také sociální rozměr a rozměr duševního zdraví. Fyzický přínos sportu a cvičení je všeobecně známý a diskutovaný, včetně zlepšení kapacity plic a snížení tělesné hmotnosti. Naproti tomu psychologický přínos fyzické aktivity je zmiňován méně často. V odborné literatuře je mimo jiné zdůrazňováno zlepšení nálady, snížení hladiny stresového hormonu – kortizolu – jakož i vnímaného stresu a zvýšení schopnosti se s ním vyrovnat. Výzkumní pracovníci rovněž zaznamenali zvýšení sebevědomí, vyšší pocit subjektivní spokojenosti se sebou samým a osobní spokojenosti (Sharma, Madaan, Petty, 2006). Kromě toho bylo

¹ The Academy of Applied Sciences, Academy of Management and Administration, Niedziałkowskiego 18, 45-085, Poland. E-mail: p.szastaj@g.wszia.opole.pl

zaznamenáno zvýšení přívalu energie a zmírnění příznaků spojených s depresí (Guszkowska, 2004) – je však třeba zdůraznit, že samotná fyzická aktivita není lékem na závažná duševní onemocnění a poruchy. Naopak lidé, kteří se potýkají s chronickými a závažnými duševními chorobami, jsou součástí rizikové skupiny spojené se vznikem onemocnění spojených se sedavým způsobem života. V odborné literatuře je uvedeno mnoho důkazů o tom, že fyzická aktivita může reálně snížit výše uvedené potíže a měla by být častěji využívána jako doplňková terapie (Richardson, Faulkner, McDevitt, a kol. 2005). Sport by měl být analyzován rovněž z institucionálního a ekonomického hlediska, například v souvislosti s činností sportovních klubů, a rovněž jako součást regionální politiky. Rekreační sport je často nákladný, a proto je důležité, aby část jeho forem nabízeli často účelově dotované sportovní kluby, nebo místní úřady. Na sport bychom se však neměli dívat jen z ekonomického hlediska, tedy z hlediska zisku nebo nákladů, protože investice do sportu přinášejí něco mnohem potřebnějšího a užitečnějšího – fyzickou zdatnost společnosti. Aby to však bylo možné, musí být tento sport přístupný všem, realizován pracovníky s patřičnými znalostmi a zkušenostmi a musí být často organizován jak pro malé skupiny, tak i v masovém měřítku. Jedním z faktorů omezujících realizaci sportovních aktivit a akcí, stejně jako činnost klubů a dalších subjektů působících v oblasti podpory tělesné kultury, byla jednoznačně pandemie COVID-19. I v interpelacích EU se můžeme nejednou dočíst, že „pandemie COVID-19 má vážný dopad na sportovní odvětví v EU. Například zrušení velkých i menších sportovních akcí na různých úrovních a ztráta místních sponzorů a členských příspěvků se vážně odrazí na příjmech sportovních organizací a klubů, zejména na základní úrovni. Mnoho malých organizací a sportovních klubů musí propouštět své zaměstnance a jejich budoucnost je velmi nejistá. To by mohlo mít velmi závažný dominový efekt pro budoucnost masového sportu v Evropě a ohrozit možnosti aktivního sportování pro všechny Evropany. Vzhledem k tomu, že fyzická aktivita má pro duševní a fyzické zdraví v době krize zásadní význam, současnou situaci by to ještě zhoršilo.“² Výzkum provedený v rámci projektu měl tedy rovněž potvrdit hypotézu, že pandemie zasáhla nejen sportovní kluby, ale i obce a místní komunity.

2. Analýza fungování sportovních klubů a sportovních akcí

Ověřené údaje z hlášení od obcí, ze statistických údajů a z výsledků průzkumu Euroregionu za období 2018-2021 ukazují, že pandemie COVID-19 významně ovlivnila tělesnou kulturu, sport a rekreaci v polsko-českých příhraničních obcích. Kvůli hygienickým omezením se obyvatelé sledovaných obcí nemohli účastnit organizovaných sportovních akcí ani se zapojit do činnosti sportovních klubů ve stejné podobě a počtu účastníků jako před pandemií. Některé obce byly nuceny zrušit plánované akce,

² *Skutki pandemii COVID-19 dla sektora sportu.* Staženo z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2020-002411_PL.html

jiné změnilly formu účasti obyvatel a využily online připojení. Některé obce nebyly schopny převést všechny činnosti na internet z důvodu nedostatku kompetencí, chybějícího vybavení, nedostatečných technických kapacit nebo povahy akcí vyžadujících přímý kontakt s účastníky (např. požární sportovní soutěže). Byly však účinné při zavádění nápravných mechanismů a často navrhovaly nové formy činností. Níže jsou uvedeny příklady fungování místní samosprávy i nevládního sektoru v kontextu sportu v širším slova smyslu tváří v tvář pandemické krizi COVID-19 a srovnání statistik a závěrů z provedených rozhovorů. Uvedeny budou rovněž nápravné mechanismy, často vlastní a reagující na potřeby klubů a místních komunit, které zavedly zkoumané na níže připojené mapě zobrazené obce.

Obrázek č. 1

Mapa analyzovaných obcí v Opolském vojvodství – obce Głogówek, Głucholazy, Gogolin, Krapkowice, Lubrza, Nysa, Otmuchów, Prudnik, Walce (bílá barva).

Pro lepší pochopení složitosti problému a potřeby hloubkové analýzy je níže uvedena tabulka, která ukazuje výdaje obcí na tělesnou kulturu, vytvořená z údajů dostupných od Hlavního statistického úřadu (GUS).

Tabulka č. 1: Výdaje na tělesnou kulturu v jednotlivých obcích spolu s jejich procentuálním podílem na rozpočtu

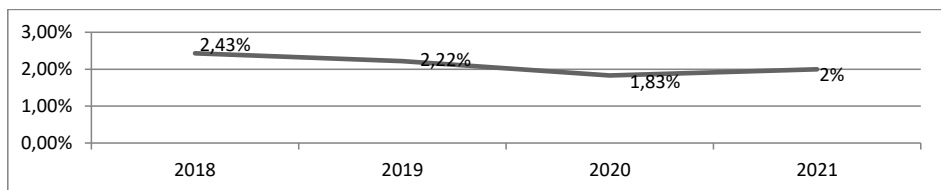
Obec	2018		2019		2020		2021	
	Výdaje (PLN)	% podíl v rozpočtu	Výdaje (PLN)	% podíl v rozpočtu	Výdaje (PLN)	% podíl v rozpočtu	Výdaje (PLN)	% podíl v rozpočtu
Głogówek	1 071 518,73	1,8	850 42 2,03	1,4	824 456,83	1,3	1 143 706,68	1,6
Glucholazy	3 002 625,63	3	3 443 457,59	3,1	2 959 032,59	2,9	3 236 563,95	2,9
Gogolin	3 345 888,34	4,5	3 491 378,75	4,9	3 076 020,89	4	3 217 380,48	3,8
Krapkowice	2 498 544,70	2,8	2 997 337,25	2,9	2 797 071,60	2,3	1 196 625,43	1
Lubrza	50 999,99	0,2	63 995,70	0,3	64 497,69	0,3	81 812,99	0,3
Nysa	6 276 929,14	2,7	2 071 928,22	0,7	1 171 531,44	0,4	3 361 703,41	1,1
Otmuchów	318 157,24	0,4	274 678,10	0,4	98 911,52	0,1	84 970,26	0,1
Prudnik	7 126 775,38	5,8 %	7.641.4 32	5,7	5 477 406,95	4,3	4 753 905,17	3,6
Walce	150 899,86	0,7	162 837,90	0,6	207 051,49	0,9	1 436 348,89	3,6

Zdroj: vlastní studie na základě údajů GUS.

Z údajů dostupných v GUS vyplývá, že analyzované obce v roce 2018 vyčlenily v průměru 2,43 % svých rozpočtových výdajů, což představuje průměrnou částku 1 786 516,22 PLN. V roce 2019 to bylo v průměru 2,22 %, což představuje průměrnou částku 1 852 886,78 PLN. Jednotlivé hodnoty samozřejmě závisely na velikosti obcí a počtu obyvatel, jak ukazuje výše uvedená tabulka 1. V roce 2020 obce vyčlenily v průměru 1,83 % svých rozpočtových výdajů, což činilo v průměru 2 057 001,92 PLN. Na druhou stranu v roce 2021 tyto výdaje představovaly v průměru 2 %, což odpovídá částce 2 649 148,78 PLN. Jedná se však pouze o zprůměrované statistické údaje a bez jejich porovnání s informacemi získanými při průzkumech a bez analýzy hlášení od obcí by nebylo možné získat úplný obraz o vztazích, často neodpovídající skutečnosti a zavádějící zejména při hodnocení činnosti

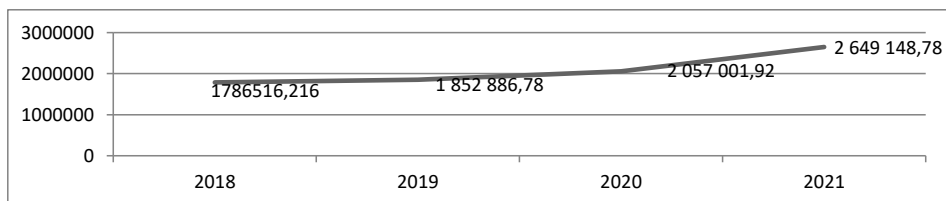
místních orgánů. Při analýze zjištěných údajů je totiž zajímavá sestava průměrného procentuálního podílu výdajů obcí, který koreluje s průměrnými výdaji z obecních rozpočtů určenými na tělesnou kulturu.

Graf č. 1: Průměrný podíl výdajů obecního rozpočtu

Zdroj: vlastní studie na základě údajů GUS.

Graf č. 2: Průměrné výdaje z obecního rozpočtu určené na tělesnou kulturu

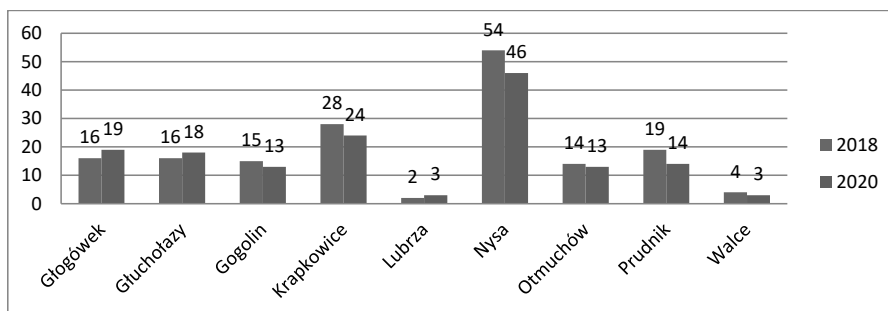
Zdroj: vlastní studie na základě údajů GUS.

Přestože v období pandemie došlo v procentuálním vyjádření k výrazné regresi a k faktickému poklesu, ve skutečnosti došlo k nárůstu výdajů na tělesnou kulturu. Proč je tak důležitá sestava a zobrazení obou vyjádření? Procentuální pokles výdajů se především neprojevuje ve skutečném podílu financí na činnosti obcí, které v mnoha případech výdaje navýšily. Jak lze vyčíst z analyzovaných hlášení od obcí, mnoho samosprávných celků v tomto období provedlo opravy a rekonstrukce a nezbytné investice do infrastruktury, např. modernizaci osvětlení sportovní haly v Głogówku, přístavbu posilovny v Głuchołazích a modernizaci pěších a cyklistických stezek spojujících Głuchołazy s českými Mikulovicemi, výstavba stezek pro pěší a cyklistických stezek v Krapkowicích, modernizaci sportovní infrastruktury ve Walcích, modernizaci školních sportovních zařízení v Prudniku a výstavbu skateparku v Nyse. Zvýšené výdaje byly také důsledkem připomínková smluv a přesunu finančních prostředků do následujících rozpočtových let. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že činnosti uvedené v hlášení od obcí ukazují, že místní orgány silně a účinně reagovaly na potřebné změny v odvětví a zavedly různé nápravné mechanismy, které byly pro sportovní organizace jistě přínosné. Příkladem je Nysa, která umožnila spolkům a sportovním klubům

připomínkovat uzavřené smlouvy a ty zpětně vyhodnotily tato opatření jako velmi potřebná a užitečná. Ukázala také flexibilitu místních orgánů při přijímání vhodných a proveditelných opatření v jejich obcích.

Z analýzy dostupných údajů o sportovních oddílech vyplývá, že v roce 2020 jich bylo mnohem méně než v roce 2018. To může být způsobeno tím, že některé sporty nebylo možné vzhledem k jejich povaze převést do online podoby.

Graf č. 3: Sportovní oddíly v analyzovaných obcích v letech 2018 a 2020.

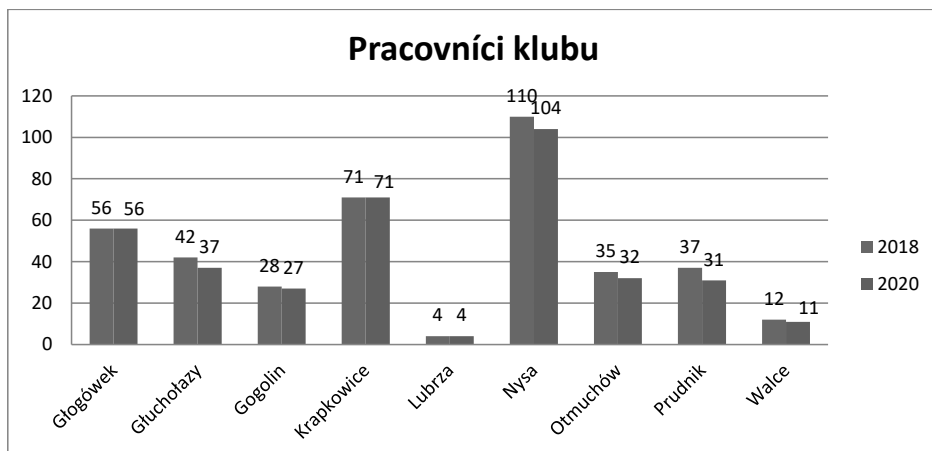

Zdroj: vlastní studie na základě údajů GUS.

Příkladem může být fotbal. V Glucholazích ukončil činnost fotbalový klub a jiné se stále snaží vrátit k normální činnosti. Ve studii Euroregionu klub LKS Rolnik Biedrzychowice zdůraznil, že fotbal se hraje na hřišti a neexistuje možnost přenést ho do online podoby, stejně jako přímý kontakt s trenérem umožňující vychytat chyby a předvést techniku. Tam, kde jsou pozorovány vzestupné trendy, mohou být výsledkem nápravných opatření obcí, které se v zájmu o fyzické a duševní zdraví svých obyvatel rozhodly vytvořit nové formy sportovních aktivit, které jsou snadněji organizovatelné a které mohou být provozovány online nebo v hybridním režimu. Příkladem může být Prudnik, který pořádá online fitness kurzy, a Gogolin a online tréninky s instruktory fitness, běhu a nordic walkingu.

O ukončení činnosti jednotlivých sportovních oddílů jistě rozhodoval i finanční faktor související s udržením zaměstnanců nebo jejich rebrandingem. Při porovnání statistických údajů za roky 2018 a 2020 je patrný kvantitativní pokles, což zobrazuje následující graf. Ve třech obcích se počet zaměstnanců klubu nezměnil.

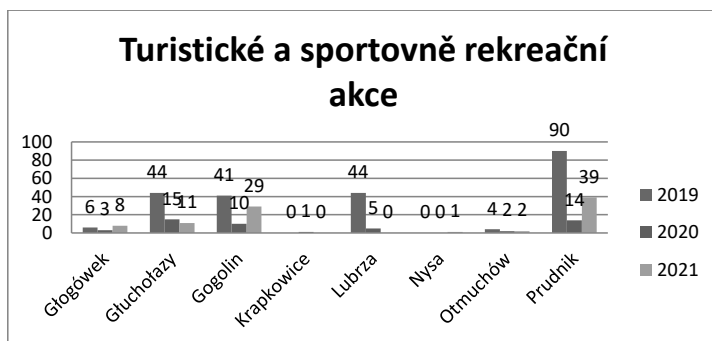
Graf č. 4: Zaměstnanci klubů v analyzovaných obcích v letech 2018 a 2020.

Zdroj: vlastní studie na základě údajů GUS.

V letech 2020 a 2021 v různých termínech bylo se konalo rovněž mnohem méně sportovních akcí, protože platil úplný zákaz jejich pořádání, nebo se konaly za přísných hygienických podmínek.

Graf č. 5: Turistické a sportovní rekreační akce v analyzovaných obcích v letech 2019, 2020 a 2021.

Zdroj: vlastní studie na základě údajů GUS.

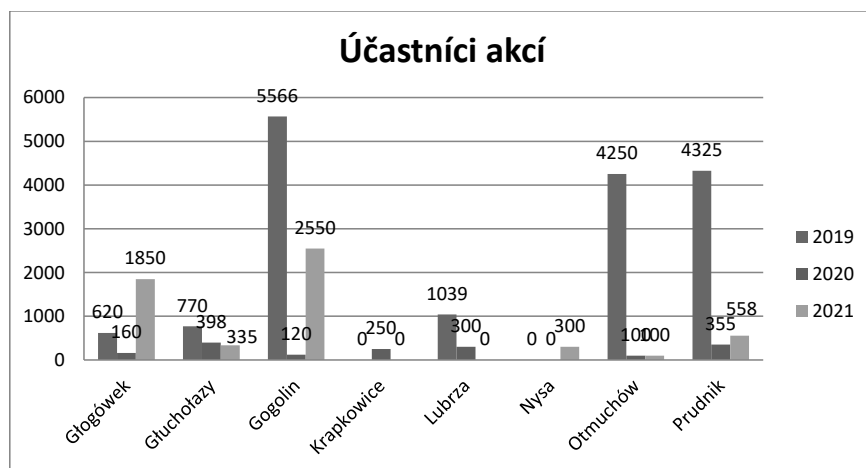
Ode dne 13. března 2020 byla zakázána veřejná shromáždění více než 50 osob a byly uzavřeny posilovny, plavecké bazény, taneční kluby a fitness. Od 24. března 2020 byl zaveden úplný zákaz shromažďování. Od 4. května byly otevřeny některé sportovní objekty. Bylo stanoveno datum obnovení fotbalové extraligy (29. května) a ploché dráhy Premier League (12. června). Dne 27. května byl zrušen zákaz akcí do 150 osob a byly otevřeny bazény, posilovny, fitness kluby, herny a

zábavní parky. Od 29. května mohli fotbaloví fanoušci v rámci hygienického režimu obsadit až 25 procent míst na stadionu. Dne 24. července bylo oznámeno zvýšení počtu osob na tribunách, v bazénech, na veletržích a konferencích. Dne 17. října byl zaveden hygienický režim s rozdělením na žluté a červené zóny, přičemž již 23. října bylo celé Polsko prohlášeno za červenou zónu a byla zavedena nová pravidla – max. 5 osob mimo společnou domácnost na akcích, setkáních a shromážděních na veřejných prostranstvích. Od 28. prosince 2020 do 17. ledna 2021 bylo zavedeno využívání sportovních zařízení pouze v rámci profesionálního sportu (ZPP – *Svaz polských okresů*, 2021). Výše uvedená vybraná omezení a jejich načasování spolu s výše uvedenými grafy ukazují, jak obtížné, ne-li nemožné, bylo pořádání sportovních a volnočasových akcí v období pandemie.

Po ukončení studie byly obce dotázány také na to, jakých činností se musely vzdát kvůli pandemii COVID-19, která byla spojena se zavedením omezení a hygienického režimu pro vybrané činnosti a kontakty mezi lidmi. Nejvíce vnímaná byla absence masových sportovně rekreačních akcí. Stojí za zmínku, že tyto akce jsou velmi populární díky tomu, že se jich účastní velký počet lidí. Před pandemií byly často na tyto akce prodávány vstupenky nebo vstup na ně či účast na nich byla zpoplatněna, a proto přinášely obcím nebo organizátorům reálné příjmy. Důležité také je, že mnoho aktivit bylo s ohledem na pohraničí mezinárodních, což bylo prvkem integrace, kulturní výměny a soupeření, zejména pokud jde o sport.

Pokles návštěvnosti byl zaznamenán ve všech obcích, a to především na hromadných akcích a ve sportovních zařízeních, jak ukazuje následující graf č. 6:

Graf č. 6: Účastníci turistických a sportovně rekreačních akcí v analyzovaných obcích v letech 2019, 2020 a 2021.

Zdroj: vlastní studie na základě údajů GUS.

To potvrzují i rozhovory. Například každoroční turnaj v Submission Fighting v Krapkowicích, který v roce 2020 již podeváté pořádal klub Gladiatores Krapkowie, se konal bez diváků, přičemž podobné akce velmi jsou často velkým lákadlem pro místní obyvatele motivujícím ke sportování. Podle údajů poskytnutých vedením klubu se rovněž ve srovnání s rokem 2019 snížila návštěvnost až o 28 %. V roce 2021 už to bylo jen o 20 % závodníků méně. Za zmínku stojí, že až do roku 2019 to byl nejpoblárnější celostátní turnaj v Opolském vojvodství, který sdružoval závodníky grapplingových sportů, tedy juda, zápasu, brazilského jiu-jitsu, a často umožňoval amatérům (mládeži i dospělým) první starty na profesionálních soutěžích. Každoročně se ho účastnili také závodníci reprezentující zahraniční kluby, včetně velkého počtu sportovců z České republiky.

Z důvodů souvisejících se zavedeným hygienickým režimem, jakož i obavami o zdraví, se jako největší problém ukázaly taneční kurzy. Pokud se nejednalo o kluby sportovního tance, bylo pořádání takových aktivit omezeno, ne-li zcela zakázáno. Zástupci obcí v rozhovorech uváděli, že tato forma aktivity je přínosná díky řadě faktorů: není potřebné žádné specializované vybavení, stačí sportovní oblečení, nejsou vyžadovány žádné speciální dovednosti a mohou ji provozovat lidé prakticky všech věkových kategorií. Zejména v malých obcích tato omezení silně ovlivňovala aktivitu obyvatel. Došlo také k omezení činnosti sborů dobrovolných hasičů, které působí nejen jako záchranné a hasičské jednotky, ale mají také integrační roli, přičemž samotné hasičské stanice jsou často místem, kde se setkávají místní občané. Součástí společenského života malých měst jsou také hasičské soutěže. Stejný problém postihl i ligovou soutěž, která byla rozhodnutím Polského fotbalového svazu přerušena. I zde je třeba zdůraznit, že tyto formy činnosti byly důležité nejen pro hráče, ale také pro veřejnost. Byly součástí péče o duševní zdraví. Omezení spojená s akcemi, které se konaly bez přítomnosti veřejnosti, měla částečně negativní dopad na pohostinství, zejména na ta, která jsou zaměřena na obsluhu takových akcí. V odpovědích našich průzkumů a následných rozhovorů byl rovněž zdůrazněn finanční aspekt.

Na závěr studie Euroregionu byla obcím zaslána žádost o zodpovězení tří otázek týkajících se fungování sportovních klubů a pořádání akcí v období před, během a po pandemii COVID-19 v česko-polském příhraničí:

Otázka č. 1. Jaký byl podle vás největší problém (ekonomický, organizační, sociální) spojený se zavedením omezení sportovních aktivit ve vaší obci?

Otázka č. 2. Co bylo podle vašeho názoru neúčinnějším opatřením, které vaše obec zavedla, aby co nejvíce minimalizovala dopad pandemie v souvislosti se sportem a činností sportovních klubů?

Otázka č. 3. S jakou pomocí (nejen finanční) mohly sportovní kluby počítat během pandemie COVID 19?

Tabulka č. 2 shrnuje krácené odpovědi obcí na otázky týkající se fungování sportovních klubů a pořádání sportovních akcí. Přitom je třeba poznamenat, že sportovní kluby jsou základní organizační formou pro realizaci sportovních cílů a úkolů. Pojem „sportovní klub“ je definován v zákoně o sportu ze dne 25. června 2010. V čl. 3 odst. 1 zákona je uvedeno, že sportovní činnost se vykonává zejména formou sportovního klubu. Podle čl. 3 odst. 2 vystupují sportovní kluby jako právnická osoba. Tento pojem je sám o sobě velmi nejednoznačný. Je totiž definován subjektivním kritériem jako právnická osoba a kritériem své funkce, kterou je provozování sportovní činnosti. Samotný sport je v tomto zákoně definován jako „jakákoli forma tělesné aktivity, která prostřednictvím příležitostné nebo organizované účasti ovlivňuje rozvoj nebo zlepšování tělesné a duševní zdatnosti, rozvoj sociálních vztahů nebo dosahování sportovních výsledků na jakékoli úrovni“. Za sport se považuje i soutěž založená na intelektuální činnosti s cílem dosáhnout sportovního výsledku.“ S ohledem na výše uvedené údaje jsou možnými formami sportovních klubů spolky (kromě běžného spolku, protože nemá právní subjektivitu), včetně závkových sportovních klubů a klubů působících jako spolky, ale bez hospodářské činnosti; nadace, kapitálové společnosti (společnost s ručením omezeným, akciová společnost nebo jednoduchá akciová společnost).

Tabulka č. 2 Fungování sportovních klubů a akcí v období před, během a po pandemii COVID-19

Obce	Otázka č. 1.	Otázka č. 2.	Otázka č. 3.
Głogówek	- Odepření občanům rekreačně sportovat; - nižší příjem obce z pronájmu sportovních zařízení; - organizační problémy plánovaných sportovních akcí.	- Přizpůsobení sportovní nabídky společenské potřebě; - navržení nových forem aktivity; - využívání online aktivit občanů.	- Pomoc při plnění bezpečnostních kritérií.
Głucholazy	- Dlouhodobě zavřené fitness kluby a posilovny – skutečný dopad na problém boje s dětskou obezitou;	- Rozdělení městského stadionu na sektory oddělené nárazníkovými zónami tak, aby mohlo bezpečně trénovat	- Podpora klubů při koordinaci aktivit; - zaštit'ování outdoorových sportovních aktivit.

	- problém s distanční výukou tělesné výchovy; - zavádění omezení bez konzultace s odborníky.	několik skupin po 6 lidech.	
Gogolin	- Omezení nebo zákaz používání sportovišť.	- Pomoc sdružením při vyúčtování finančních prostředků poskytnutých v rámci dotací, usnadnění jejich činnosti.	- Finanční podpora; - pomoc při právním výkladu uložených omezení.
Krapkowice	- Celostátní uzavření sportovních a volnočasových zařízení; - žádné příjmy z poplatků za využívání sportovních a volnočasových zařízení.	- Okamžité otvírání sportovních a volnočasových zařízení (v souladu s platnou legislativou); - zpřístupňování sportovních a volnočasových zařízení pod širým nebem.	
Lubrza	- Nedostatek příležitostí pro sportovní tréninky a utkání; - nutnost dodržovat požadavky a omezení; - vznik dodatečných nákladů.	- Nezodpovězena.	- Konzultace s organizacemi týkající se návrhů normativních aktů v oblastech týkajících se statutárních činností těchto organizací; - vzájemné informování o plánovaných směrech činnosti; - pořádání školení a konferencí;

			- pomoc při navazování kontaktů a spolupráce; - poradenství a spolupráce při získávání finančních prostředků z jiných zdrojů; - věcná pomoc; - poskytnutí záštity starosty obce Lubrza pro iniciativy realizované organizacemi; - bezplatné pronájem, podle možností, prostor nebo vybavení.
Nysa	- Nedostatek příležitostí k účasti na skupinových sportovních aktivitách, uzavřené sportovní kluby a nedostatek příležitostí k tréninku v tělocvičnách.	- Obec zrušila pořádání všech akcí, včetně sportovních, které byly naplánovány na období pandemie.	- Sportovní kluby mohly připomínkovat uzavřené smlouvy z hlediska harmonogramu a odhadu nákladů.
Otmuchów	- Žádné problémy vzhledem ke skutečnosti, že statutární činnosti organizace zahrnovala dlouhé období statutárních úkolů od března do prosince 2022.	- Povinné nošení roušek, dezinfikování rukou a omezení kontaktů s nemocnými.	- Poskytnutí roušek a dezinfekčních prostředků na ruce.

Prudnik	- Omezení nebo úplné znemožnění využívání sportovních zařízení; - drastický pokles fyzické aktivity školáků kvůli online výuce a rekreačních sportovců kvůli nedostatečnému využití sportovních zařízení.	- Minimalizování kontaktů větších skupin sportovců omezením vstupu do sportovních zařízení pouze pro výkonnostní sporty, organizování sportovních aktivit online.	- Zajištění dezinfekčních prostředků na ruce, instalace loketních a automatických dávkovačů dezinfekčních přípravků ve sportovních zařízeních; - průběžné informování o využívání sportovních zařízení.
Walce	- Sportovní aktivity obyvatel byly omezené; - zavedení sociální izolace, omezení pohybu a zavedení sociálního odstupu ztížilo provozování sportu v organizovaných skupinách v tělocvičnách a na hřištích.	- Instruktoři a trenéři během epidemie prováděli svou činnost prostřednictvím online tréninků a instruktážních videí. Byla to vynikající forma pro lidi, kteří sportují.	- Sportovní kluby plnily v době pandemie své úkoly podle smluv s obcemi a zavedenými omezeními.

Zdroj: vlastní studie.

Ve většině odpovědí obcí na otázku č. 1 byl zmíněn problém uzavření sportovních zařízení nebo omezení jejich dostupnosti, což bylo spojeno s nedostatečnou dostupností v širším slova smyslu rekreačních a sportovních aktivit a s omezením počtu osob, které se mohly účastnit skupinových aktivit. Rekreačním sportovcům z obcí byla tato možnost odepřena v okamžiku vydání zákazů. Jako velký problém se ukázala také distanční výuka tělesné výchovy, kterou často nebylo možné realizovat. Hlášené organizační problémy se týkaly plánování sportovních akcí a měnících se omezení a bezpečnostních požadavků. Ekonomickým problémem, s nímž se obce nejčastěji potýkaly, byl nedostatek finančních příjmů z pronájmu sportovních zařízení a dodatečné náklady na splnění požadavků a omezení, které byly zavedeny, aby bylo možné obnovit sportovní činnost. Společenským problémem však byla zjištěná obezita u dříve trénujících dětí a dospělých. Příkladem

je obec Głuchołazy, která požádala největší dětský klub na svém území o informace o tom, jak pandemie a omezení s ní spojená ovlivnila jejich činnost a sportovce. V klubu trénovalo více než 130 dětí a u 30 % z nich byl zjištěn vysoký nárůst hmotnosti, která je kontrolována při sportovních testech. Desítka z nich kvůli obavám rodičů přestala trénovat a z celé skupiny se necelá polovina do ke sportovní aktivitě už nevrátila. Dalšími sociálními následky byl negativní vliv nedostatečného přístupu ke sportovním aktivitám na fyzickou a duševní pohodu a strach obyvatel z nákazy, což vedlo k nízké účasti na sportovních aktivitách, když byla omezení zase uvolněna, a to jak u dětí, tak i dospělých.

Za nejúčinnější nápravné opatření, které byl zavedeno s cílem co nejvíce minimalizovat dopady pandemie na sport a činnost sportovních klubů, označily obce ve svých odpovědích na otázku č. 2 přizpůsobení nabídky sportovních aktivit stávajícím možnostem. Nejčastěji se rozhodly přesunout některé formy aktivit na internet. Jakmile to omezení umožnila, obce okamžitě povolily opětovné využívání sportovních zařízení. Důležitou součástí nápravných opatření byla pomoc při vyúčtování finančních prostředků, což sportovním organizacím usnadnilo jejich fungování. Období pandemie také výrazně ovlivnilo pořádání sezónních a pravidelných akcí, včetně sportovních, proto se některé obce rozhodly je nepořádat, aby se vyhnuly případné nákaze. Bohužel pro obec Głuchołazy to mělo i negativní důsledky. Už tři roky nemá obec možnost uspořádat pravidelný fotbalový turnaj „Old Boys“. To souvisí se skutečností, že ani po zrušení omezení se mnoho starších hráčů k rekreačnímu fotbalu už nevrátilo. Přestože byla učiněna nápravná opatření, jako jsou virtuální procházky uváděné v hlášeních obcí nebo aktivity organizované jako e-sporty, dlouhodobá izolace způsobená pandemií COVID-19 měla a stále má negativní dopad na psychiku dětí a mládeže. Žáci zažívali úzkost a stres kvůli pocitu osamělosti, změně vztahů se svými vrstevníky z osobních setkání na online setkání a přenesení výuky ze školy domů. Mladší generace přišla o mnoho možností včetně hraní si na hřišti, neuskutečněných výletů, odložených oslav narozenin a skupinových aktivit a setkání. Pozoruhodné je zejména to, že tato situace nezanechala stopy pouze v čase nařízení omezení, ale reálně ovlivňuje např. stravovací návyky, motivaci, potřebu pohybu, psychofyzické zdraví atd.

Obce v odpovědi na třetí otázku popisovaly svou pomoc sportovním klubům jako především finanční podporu. Město Nysa například umožnilo připomínkování uzavřených smluv z hlediska harmonogramu a odhadu nákladů. V Gogolině zahrnovala reálná finanční pomoc možnost využití dotačních prostředků v pozdějším termínu, až bude možné obnovit činnost sportovních klubů při pořádání sportovních akcí. Kluby také mohly počítat s tím, že budou o omezeních informovány a že jim bude poskytnuto právní poradenství při jejich výkladu. V Krapkowicích nebyly během téměř dvouapůlletého období pandemie COVID-19 zrušeny žádné soutěže na realizaci veřejných úkolů ani

soutěže na podporu rozvoje sportu. Kromě toho obce pomohly zajistit vhodná bezpečnostní opatření, jako jsou roušky a dezinfekční prostředky.

3. Shrnutí

Tento článek ukázal, že pandemie COVID-19 představovala značnou výzvu na mnoha úrovních, a to jak ve společenském životě, tak ve fungování veřejných institucí a nevládních organizací. I přes značné obtíže se podařilo zavést a průběžně zdokonalovat a přizpůsobovat nápravná opatření usnadňující fungování v tomto obtížném období. Jak kluby, tak i sportovní organizace a místní úřady se navzájem podporovaly ve svých aktivitách a nebyly lhostejné k potřebám široce chápaného veřejného zdraví. Omezení související s pandemií rovněž ukázala, že sport je důležitou součástí sociální integrace Euroregionu. Právě díky sousedství je snazší organizovat sport, a to i rekreační, na mezinárodní úrovni. Uvedené příklady ostatní správní jednotky v Polsku využít jako osvědčené postupy.

Literatura:

Bujak, P. (2020). *Raport o stanie Gminy Głogówek za 2019 r.* Głogówek.

Bujak, P. (2021). *Raport o stanie Gminy Głogówek za 2020 r.* Głogówek.

Bujak, P. (2022). *Raport o stanie Gminy Głogówek za 2021 r.* Głogówek.

Guszkowska, M. (2004). Effects of exercise on anxiety, depression and mood. *Psychiatria Polska*, 38, 611-20.

Kasiura, A. (2020). *Raport o stanie Gminy Krapkowice za 2019 r.* Krapkowice.

Kasiura, A. (2021). *Raport o stanie Gminy Krapkowice za 2020 r.* Krapkowice.

Kasiura, A. (2022). *Raport o stanie Gminy Krapkowice za 2021 r.* Krapkowice.

Kolbierz, K. (2020). *Raport o stanie Gminy Nysa za 2019 r.* Nysa.

Kolbierz, K. (2021). *Raport o stanie Gminy Nysa za 2020 r.* Nysa.

Kolbierz, K. (2022). *Raport o stanie Gminy Nysa za 2021 r.* Nysa.

Kozaczek, M. (2020). *Raport o stanie Gminy Lubrza za 2019 r.* Lubrza.

Kozaczek, M. (2021). *Raport o stanie Gminy Lubrza za 2020 r.* Lubrza.

Kozaczek, M. (2022). *Raport o stanie Gminy Lubrza za 2021 r.* Lubrza.

Richardson, C.R., Faulkner, G., McDevitt, J., Skrinar, G.S., Hutchinson, D.S., Piette, J.D. (2005). Integrating physical activity into mental health services for persons with serious mental illness. *Psychiatric Services*, 56, 324–331.

Sharma, A., Madaan, V., Petty, F.D. (2006). Exercise for mental health. *Primary Care Companion to the Journal of Clinical Psychiatry*, 8(2), 106.

Skutki pandemii COVID-19 dla sektora sportu. Stażeno z:
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/P-9-2020-002411_PL.html.

Szupryczyński, E. (2020). *Raport o stanie Gminy Głucholazy za 2019 r.* Głucholazy.

Szupryczyński, E. (2021). *Raport o stanie Gminy Głucholazy za 2020 r.* Głucholazy.

Szupryczyński, E. (2022). *Raport o stanie Gminy Głucholazy za 2021 r.* Głucholazy.

Śmiech, M. (2020). *Raport o stanie Gminy Walce za 2019 r.* Walce.

Śmiech, M. (2021). *Raport o stanie Gminy Walce za 2020 r.* Walce.

Śmiech, M. (2022). *Raport o stanie Gminy Walce za 2021 r.* Walce.

Wojtala, J. (2020). *Raport o stanie Gminy Gogolin za 2019 r.* Gogolin.

Wojtala, J. (2021). *Raport o stanie Gminy Gogolin za 2020 r.* Gogolin.

Wojtala, J. (2022). *Raport o stanie Gminy Gogolin za 2021 r.* Gogolin.

Woźniak, J. (2020). *Raport o stanie Gminy Otmuchów za 2019 r.* Otmuchów.

Woźniak, J. (2021). *Raport o stanie Gminy Otmuchów za 2020 r.* Otmuchów.

Woźniak, J. (2022). *Raport o stanie Gminy Otmuchów za 2021 r.* Otmuchów.

Zawiślak, G. (2020). *Raport o stanie Gminy Prudnik za 2019 r.* Prudnik.

Zawiślak, G. (2021). *Raport o stanie Gminy Prudnik za 2020 r.* Prudnik.

Zawiślak, G. (2022). *Raport o stanie Gminy Prudnik za 2021 r.* Prudnik.

Związek Przedsiębiorców i Pracodawców. (2021). *Podsumowanie lockdown-u w Polsce*.
 Stażeno z: <https://zpp.net.pl/wp-content/uploads/2021/01/25.01.2021-Business-Paper-Podsumowanie-lockdownu-w-Polsce.pdf>.

DOPAD PANDEMIE COVID-19 NA ČINNOST KULTURNÍCH (PŘÍSPĚVKOVÝCH) ORGANIZACÍ V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Natalie UHROVÁ, Boris NAVRÁTIL¹

Abstract: The article examines the effects of the COVID-19 pandemic on the cultural life of society in general, but also with a focus on its effects in the Moravian-Silesian Region. The research carried out was based on a survey conducted among cultural institutions in the contribution sphere. The data was obtained by surveying directly at cultural institutions. It is obvious, especially in the case of such a complex area as culture, that the available data can never be considered completely satisfactory for analytical purposes.

Keywords: Moravian-Silesian Region, Impact of COVID-19 Pandemic, Cultural Institution, Contribution Organizations in Cultural Sector

1. Úvod

Koronavirová epidemie, která v letech 2020 a 2021 zasáhla celý svět včetně ekonomicky vyspělých zemí, ukázala na zranitelnost našeho životního stylu. Podobně jako jiné nečekané katastrofy v minulých staletích i tato proběhla ve zcela rozdílných ekonomických podmínkách. Představují je rozvinutá mezinárodní dělba práce, kooperace a celosvětová obchodní výměna mající svůj výraz v globalizaci ekonomických procesů. Jednalo se o krizi zdravotně ekonomickou, jejíž překonání nezávisí jen na uplatňování správných ekonomických postupů, prvořadým se ukázal zdravotní aspekt. Ve snaze nezahltit zdravotní systém bylo nutné epidemií procházet postupně, což vedlo k omezování společenských styků mezi lidmi a k prohloubení ekonomických dopadů pandemie na celou společnost. Koronavirová epidemie tak poukázala na možnosti, které v současné době poskytuje virtuální svět v případě, že v tom reálném hrozí přímé nebezpečí. Část aktivit byla ve větší míře prováděna na dálku v on-line prostředí. To je podstatná změna oproti minulým staletím, kdy v případech mnohem vážnějších epidemií tuto alternativu lidská společnost k dispozici neměla.

¹ PRIGO University, Vítězslava Nezvala 801/1, 73601 Havířov, Czech Republic. E-mail: natalie.uhrova@prigo.cz,
ORCID: 0000-0001-7816-496X a boris.navratil@prigo.cz, ORCID: 0000-0001-6958-6204

Za pozitivní lze považovat snahu Evropské unie koordinovat postup v členských zemích v krizové situaci. Po většinu posledního desetiletí byla Evropská unie v režimu boje proti různým krizím – v letech před globální pandemií čelila světové finanční krizi, krizi eura, uprchlické krizi i energetické krizi vyvolané ruskou podporou separatistů na území Ukrajiny a následnou ruskou agresí vůči této zemi. Členské státy a instituce EU na ně dokázaly reagovat více méně koordinovaně a totéž platí o bezprecedentní úrovni spolupráce a společném rozhodování v reakci na pandemii COVID-19. EU a její členské státy čelily výzvám spojeným s ohrožením globálního zdraví společně pořízenou vakcínou, společným financováním hospodářské obnovy a společně podporovaným programem půjček z veřejných zdrojů. V důsledku toho se ekonomiky členských zemí začaly po dvou letech zotavovat a EU je i do budoucna připravena zvážit další kroky v krizovém řízení a plánování.

Celkovou strategii pro budoucí léta bude Evropské unii určovat trojitý proces změn (v oblasti ochrany před klimatickými změnami, digitalizace a sociální soudržnosti). Nasměrovat státy EU na trajektorii růstu a prosperity lze, ale pokud nebudou brány v úvahu potřeby všech členů společnosti, může se prohloubit společenská nerovnost, a díky tomu zesílit riziko jejich nepřijetí veřejností. Pro úspěch této transformace bude nezbytná důvěra veřejnosti. Je důležité si uvědomit, že problémem EU nejsou nedostatečné investice obecně, EU se spíše potřebuje zavázat k urychlenému přijetí zmíněných transformačních cílů.

2. Ztráty způsobené sektoru kultury v době pandemie COVID-19

Na ochranu zdraví obyvatel a nepřerušovaného provozu ekonomiky byla v České republice po vyhlášení nouzového stavu přijímána opatření, která přinesla zásadní omezení společenského a ekonomického života v zemi a samozřejmě i v Moravskoslezském kraji. K finanční podpoře ekonomiky byla přijata opatření zaměřená na různé skupiny ekonomicky aktivních osob a institucí. Běžnou činnost byly nuceny ukončit ekonomické subjekty závislé na fyzickém kontaktu s návštěvníky či zákazníky.

Vynucené celkové omezení pohybu obyvatel a uzavření hranic zredukovalo na minimum i cestovní ruch, což mělo zásadní negativní dopad do všech souvisejících oblastí včetně kultury, zejména pak kulturního sektoru. Mezi nejvíce postižené oblasti patří také kultura, a to zejména ta její část, kterou lze označit kulturním sektorem, kam patří divadla, muzea, historické památky, knihovny, koncertní síně a kulturní domy. Všechna tato kulturní zařízení poskytují kulturní služby divákům a návštěvníkům bezprostředně a v konkrétní lokalitě. Po vypuknutí epidemie byla zpočátku uvedená zařízení buď uzavřena či jinak omezena ve své činnosti. Administrativní opatření, která přerušila jejich činnost, se sice postupně uvolňovala, ne však trvale a v plné míře. Navíc stále negativně působily obavy části potenciálních diváků a návštěvníků z virové nákazy. Oproti tomu v kulturních

odvětvích (film, video, tisk, knihy, televize, rozhlas, hudba) a v kreativním sektoru (design, architektura, reklama) lze předpokládat ekonomické dopady mírnější. Nabízí se proto otázka, jak velké ekonomické ztráty kulturu – jako celek i její jednotlivé sektory či poskytovatele – postihly?

Je třeba vzít v úvahu, že kultura není ekonomicky homogenním celkem. Podle stupně ekonomické soběstačnosti, který je dán poměrem mezi tržbami za vlastní výkony a celkovými výdaji, lze rozlišit dvě sféry hospodaření. Do první patří oblasti orientované na návštěvnost publika, pro něž je nepostradatelná finanční podpora z veřejných zdrojů (kulturní dědictví, divadla, umělecké soubory, festivaly) a do druhé, jež je orientována na široký trh, lze zařadit sféru kreativních aktivit a také média a tisk.

Ekonomické výsledky kulturních institucí nelze hodnotit jen finančními ukazateli, které nedisponují schopností vyjádřit rozsah a kvalitu výkonu některých činností v kultuře, ale i ukazateli fyzickými, jako je návštěvnost kulturních institucí a jimi organizovaných akcí. Je třeba vzít v úvahu i fakt, že se jednotlivé kulturní instituce významně liší stupněm uplatnění tržních principů a v této souvislosti také úrovní hospodaření. Diferenciace mezi kulturními institucemi závisí i na technických inovacích a rozsahu podpory neziskových kulturních aktivit z veřejných zdrojů.

2.1 Podpora kultury v době pandemie

Rok 2020 přinesl ve všech kulturních sektorech bezprecedentní situaci v novodobé historii. Činnost organizací a kulturních zařízení se prakticky na rok s krátkými pauzami zastavila. Restriktivní opatření spojená s bojem proti pandemii koronaviru zasáhla desetitisíce osob pracujících v kulturních odvětvích a odvětvích přímo a nepřímo navázaných. Mapování a sanace bezprostředně způsobených škod bude předmětem zkoumání dalších měsíců i let po odeznění pandemie. Rok 2020 také ukázal neuvěřitelnou tvárnost a kreativitu kulturního sektoru, ukázal důležitost hodnot, jichž je kultura ve společnosti nositelem. Podpora kultury v době pandemie se uplatňovala prostřednictvím přímé pomoci na základě usnesení vlády č. 408 ze dne 9. dubna 2020 o některých opatřeních k minimalizaci dopadů pandemie COVID-19 na sektor kultury a pozdějších navazujících dokumentů. Páteční pomoci pro široký okruh subjektů i osob v oblasti kultury byl program COVID – Kultura připravený Ministerstvem kultury a Ministerstvem průmyslu a obchodu. Program byl dále rozšířen o podprogram audiovize.

V roce 2020 byly otevřeny dvě výzvy. Na ty pak z kraje roku 2021 navazovala třetí výzva, v červenci 2021 pak výzva čtvrtá. Celková alokace výzev 1, 2, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4. a 4 z programu COVID – Kultura činí 1,9 miliardu Kč. Na dotaci není právní nárok.

Program COVID – Kultura – 1. výzva byl Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR ve spolupráci s Ministerstvem kultury ČR zveřejněn 11. srpna 2020. Žádosti bylo možné podávat od 18. srpna 2020, 09:00 hodin do 30. září 2020 v on-line podobě. Maximální výše podpory byla stanovena částkou ve výši 5 milionu Kč pro jednoho žadatele. Celková alokace programu pak představovala hodnotu 900 milionu Kč.

Cílem programu bylo poskytnout podporu podnikatelským subjektům v oblasti kultury na marně vynaložené výdaje, které vznikly v rozhodném období od 1. října 2019 do 17. května 2020 ve spojitosti s organizací kulturních akcí, které se měly konat v období od 10. března 2020 do 31. srpna 2020 a byly v přímé souvislosti s mimořádnými opatřeními vlády přesunuty nebo zrušeny.

Program COVID – Kultura – 2. výzva navazoval na předchozí program COVID kultura, v němž bylo vyčleněno 900 mil. Kč. Podpora z nově schváleného programu se poskytovala ve formě dotace ex post na marně vynaložené výdaje za jednotlivé kulturní akce či projekty, které vznikly v období od 1. října 2019 do 20. listopadu 2020, a za výdaje v kontinuální činnosti v oblasti kultury v období od 1. března 2020 do 20. listopadu 2020, které byly kvůli opatření vlády výrazně omezeny, přesunuty nebo zrušeny. Podpora mohla příjemci pokrýt až 50 % uznatelných výdajů za přesunutou nebo zrušenou kulturní akci a až 80 % uznatelných výdajů za kontinuálně vyvíjenou činnost v oblasti kultury. Jeden subjekt mohl dostat nanejvýš 10 milionů korun, živnostník 60 000 korun.

Program COVID – Kultura – 3. výzva byl spouštěn postupně. Výzvu 3.1 Ministerstvo průmyslu a obchodu ve spolupráci s Ministerstvem kultury zveřejnilo 5. 2. 2021, výzvu 3.2 zveřejnilo Ministerstvo průmyslu a obchodu ve spolupráci s Ministerstvem kultury a Státním fondem pro kinematografii 15. 2. 2021, výzvu 3.3 zveřejnilo Ministerstvo průmyslu a obchodu ve spolupráci s Ministerstvem kultury 7. 4. 2021 a výzvu 3.4. Ministerstvo průmyslu a obchodu zveřejnilo 15. 6. 2021. Celková alokace výzev 1, 2, 3.1, 3.2, 3.3 a 3.4. a 4 z programu COVID – Kultura představovala celkově částku 1,9 miliard Kč.

Jako poslední byl spuštěn program COVID – Kultura – 4. výzva, který Ministerstvo průmyslu a obchodu zveřejnilo 29. července 2021. Výzva byla rozšířena o povinnost žadatele prokázat minimální propad tržeb 50 % v roce 2021 oproti roku 2019, nebo 2020 v souladu s notifikací Umbrella scheme EK. Jedná se o rozhodnutí Evropské komise vydaná pro Českou republiku dle dočasného rámce v souvislosti s pandemií COVID-19.

3. Návštěvnost kulturních zařízení v době pandemie COVID-19

Kulturní statky i kulturní události jsou často spojeny s konkrétní lokalitou, což nutí zájemce za nimi cestovat. Návštěvnost kulturních zařízení je tedy složena z návštěvnosti zahraniční, místní, ale i tzv.

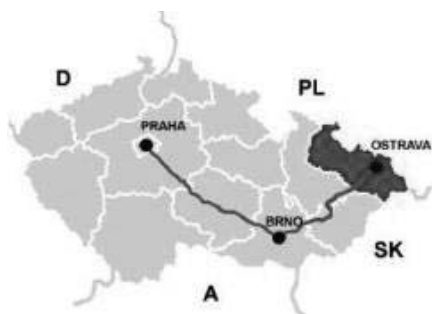
přespolní. Návštěvníci spojují svůj zájem o konkrétní kulturní zážitek s poznáváním dalších kulturních hodnot navštíveného regionu, Moravskoslezský nevyjímaje. Jedním z důsledků pandemie bylo výrazné omezení cestovního ruchu, zvláště pak toho mezistátního. Tato skutečnost hraje v případě Moravskoslezského kraje důležitou roli, neboť značnou část jeho hranice tvoří sousední Polsko a Slovensko. Rovněž opatření znemožňující pohyb občanů mezi okresy byla velkou ranou pro všechny kulturní instituce. Kulturní zařízení jsou samozřejmě navštěvována i návštěvníky žijícími v jejich blízkosti. Jde o obyvatele měst, v nichž se nachází kulturní zařízení, jako jsou divadla, kina, kulturní domy, muzea či knihovny. Ani oni ovšem neměli po určitou dobu možnost tyto kulturní stánky navštěvovat.

3.1 Výsledky výzkumu vybraných institucí v Moravskoslezském kraji

Realizovaný výzkumný projekt se zabýval analýzou činností kulturních institucí a sociokulturních organizací na česko-polské hranici v době pandemie koronaviru COVID-19 a s tím souvisejícími resktrikcemi. Cílem bylo seznámení s problémy fungování institucí a sociokulturních organizací, podmínkami a možnostmi jejich činností, využíváním nových forem práce prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, včetně možnostmi zvyšování klíčových kompetencí v důsledku zavedených vládních opatření.

Moravskoslezský kraj patří ke 14 nižším územněsprávním celkům, na které je členěna Česká republika. Jedná se o 4. region s nejvyšším počtem obyvatel a 2. region, pokud jde o hustotu zalidnění.

Obr. 1: Území Moravskoslezského kraje

Zdroj: www.msk.cz

Pro naplnění cíle našeho výzkumu jsme oslovili kulturní instituce napříč tímto regionem. Vzhledem k tomu, že administrativně je Moravskoslezský kraj rozdělen do šesti okresů, snažili jsme se oslovit vybrané instituce rovnoměrně ze všech oblastí. Rovněž náš vzorek obsahoval instituce z různých oblastí kulturního života.

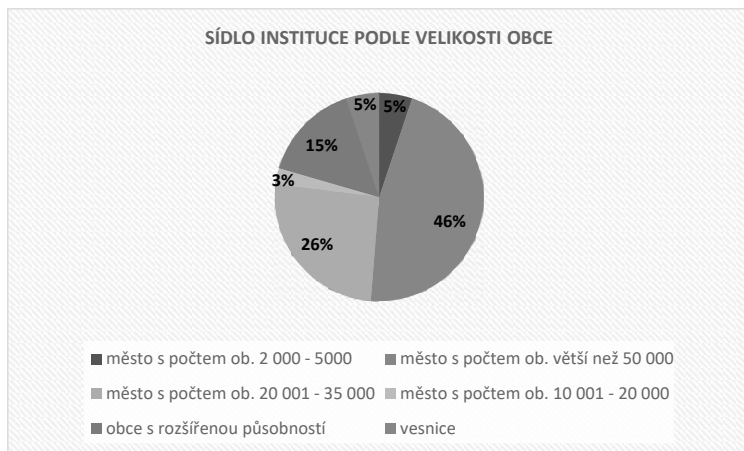
Obr. 2: Okresy Moravskoslezského kraje

Zdroj: www.msk.cz

Respondenti, kteří byli zapojeni do dotazníkového šetření, byli reprezentanti institucí z různě velkých měst a obcí. Jejich rozložení je zachyceno v grafu č. 1:

Graf č. 1: Vaše instituce/organizace má sídlo:

Zdroj: vlastní výzkum

Hlavní výzkumný problém projektu byl formulován v podobě otázky: Jak fungovaly kulturní instituce a sociokulturní organizace v česko-polské příhraniční oblasti v období propuknutí pandemie koronaviru COVID-19? S tím souvisely konkrétní otázky, které se staly základem pro provedené dotazníkové šetření:

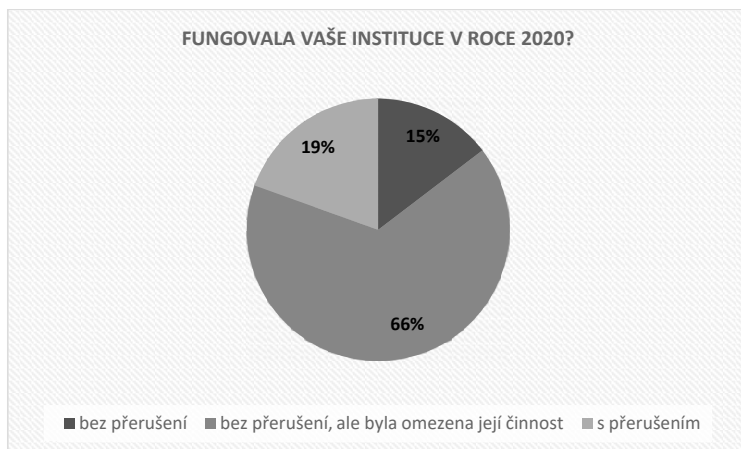
1. S jakými problémy se během pandemie setkaly kulturní instituce a sociokulturní organizace?
2. Do jaké míry se změnila formy činnosti a práce a jejich rozsah v rámci místních komunit před pandemií a během ní?
3. Jaké nové formy práce a prostředky se začaly používat v kulturní a vzdělávací práci?
4. Jaké byly vztahy a kontakty mezi účastníky a organizátory během pandemie, jaký byl rozsah kontaktů mezi zkoumanými institucemi a organizacemi a českými partnery?
5. Přispěla pandemie k získání nových kompetencí zaměstnanci, zejména IKT? Byly reformovány nové formy činnosti nebo kontakty při plnění zákonných úkolů a jak je lze použít po pandemii?
6. Jaké ztráty utrpěly místní komunity z hlediska kultury a sociokulturní činnosti?

Tyto problémy byly řešeny analýzou dokumentů sociokulturních institucí a organizací, provedením průzkumů mezi vedoucími a zástupci institucí, doplněnými o zprávy těchto institucí a rozhovory s řediteli okresních komunitních center v Moravskoslezském kraji.

Do výzkumu byly zařazeny kulturní instituce z celého Moravskoslezského kraje. Snažili jsme se dostat vzorek, který by rovnoměrně pokrýval situaci ve všech šesti okresech tohoto regionu. Při žádostech o spolupráci a vyplnění námi vytvořeného dotazníku jsme většinou naráželi na neochotu spolupracovat. Po vytipování institucí, které bychom oslovili a do výzkumu zařadili, jsme v první fázi potenciální respondenty oslovovali na základě mailové komunikace. Vzhledem k velice malé odezvě a návratnosti vyplněných dotazníků jsme přistoupili k opětovnému kontaktování vybraných subjektů telefonem. V některých případech nám byla spolupráce odmítnuta pro nedostatek času. Nakonec se nám podařilo získat vzorek 41 institucí. Pozitivní je, že se nám podařilo získat spolupracující instituce ze všech okresů Moravskoslezského kraje.

Na začátku dotazníkového šetření byla potřeba zjistit, v jakém rozsahu restrikce, které byly v České republice zavedeny, oslovené subjekty ovlivnily. Zajímavým zjištěním bylo, že více než polovina institucí fungovala bez přerušení činnosti, přestože jejich aktivity byly nějakým způsobem omezeny (66 %). 15 % subjektů dokonce uvedlo, že se jich zavedené restrikce nedotkly, tzn. fungovaly bez přerušení činnosti a nutnosti své aktivity omezovat. V 19 % případů pak instituce musely přerušit své aktivity bez možnosti fungovat alespoň v omezeném rozsahu. Doba, po kterou subjekty zavedené restrikce omezovaly, se pohybovala nejčastěji od 12 do 42 týdnů. Výsledky jsou zachyceny v grafu č. 2:

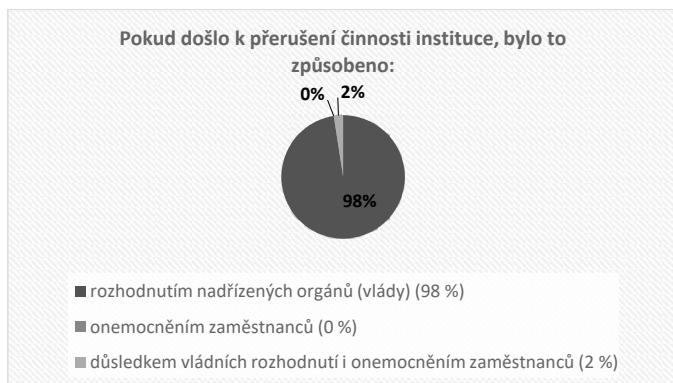
Graf č. 2: Jak instituce fungovaly v roce 2020

Zdroj: vlastní výzkum

Přerušení aktivní činnosti oslovených institucí bylo způsobeno jednak nařízením příslušných orgánů decizní sféry (zejména vlády), ale také onemocněním zaměstnanců a nutností karantény či izolace, případně kombinací obou důvodů. Námi oslovené subjekty ve většině případů (98 %) uvedly, že důvodem omezení jejich činnosti byla vládní omezení, pouze ve 2 % případů pak k důvodu vládních restrikcí přibyl i důvod nemoci zaměstnanců. Překvapivé je, že ani jeden z oslovených respondentů neuvedl, že by musel omezit svou aktivitu pouze z důvodu nemoci zaměstnanců. Vysvětlení je možné hledat v zavedených restrikcích, které předešly tomu, že některé subjekty musely omezovat své aktivity z důvodu nadměrné pracovní neschopnosti svých zaměstnanců. Výsledky šetření jsou zachyceny v grafu č. 3:

Graf č. 3: Důvody přerušení činnosti v roce 2020

Zdroj: vlastní výzkum

Je tedy zřejmé, že hlavním důvodem omezení činnosti kulturních institucí byly zavedené restriktce vlády. Pokud však 66 % respondentů odpovědělo, že své aktivity nepřerušily, ale pouze omezily (viz graf č.1), jak se reálně tato omezení projevila v jejich fungování?

Na tuto otázku nám dala odpověď další část našeho výzkumu. Na otázku „*Jaké byly největší potíže při provozu instituce během pandemie?*“ jsme nastavili tyto možné odpovědi:

1. obtížná spolupráce s příjemci/odběrateli
2. onemocnění a karanténa zaměstnanců
3. omezené financování
4. omezení vyplývající z pandemie
5. nemožnost realizovat masové akce
6. pokles zájmu o činnost naší instituce

Vzhledem k tomu, že možno bylo označit i více odpovědí, jsou výsledky šetření shrnuty agregovaně. V tabulce č. 1 jsou shrnuty nejčastěji zmiňované problémy, které měli respondenti při provozu své instituce v době pandemie. Ve většině případů bylo uvedeno, že největším problémem jsou již výše zmiňované restriktce vlády a dále pak nemožnost realizovat masové akce (tento důvod figuroval nejen v kumulovaných odpovědích, ale rovněž byl uveden jako jediná možná odpověď). Zejména pořádání masových akcí bylo pro kulturní instituce opravdu velkým problémem, na který se pak nabaloval problém s omezeným financováním. Jako další problémy pak respondenti uváděli nestabilitu vládních opatření, omezení vycházení a provozu některých institucí, strach z nemoci, značná časová prodleva s ostatními institucemi a zákaz návštěv.

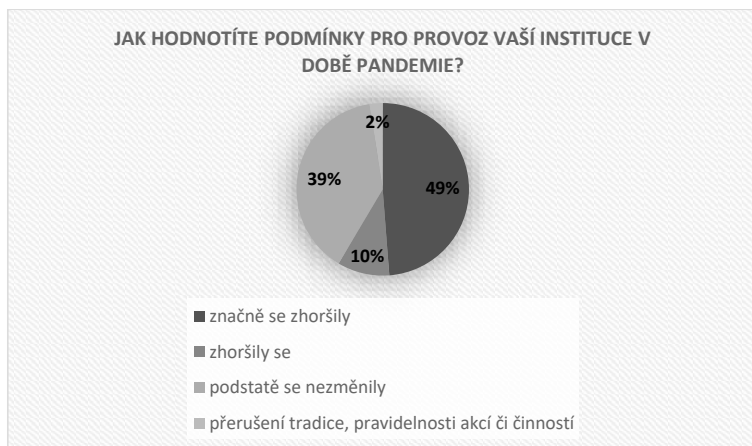
Tab. č. 1: Největší potíže při provozu instituce během pandemie

KUMULACE NEJČASTĚJŠÍCH ODPOVĚDÍ	PROCENTO Z CELKOVÉHO POČTU RESPONDENTŮ
4 + 5	7,3 %
4 + 5 + 6	9,8 %
1 + 4 + 5	14,6 %
1 + 2 + 4 + 5	7,3 %
5 + 6	4,9 %
1 + 5	4,9 %
1 + 2 + 3 + 4	12,2 %
1 + 3 + 4 + 5	7,3 %

Zdroj: vlastní výzkum

Z výše uvedeného pak respondenti hodnotili, jak citelně vnímali podmínky pro provoz instituce v době pandemie. 59 % respondentů uvedlo, že se podmínky pro jejich fungování zhoršily, z toho 49 % dokonce vnímá, že se zhoršily značně. 39 % dotazovaných pak uvedlo, že se podmínky pro provoz jejich instituce podstatně nezměnily. Znamená to tedy, že se jich nějaká omezení dotkla, ale nijak významně to jejich činnost neovlivnilo. Pouze 10 % dotazovaných uvedlo, že se jejich podmínky v době pandemie zhoršily. Výsledky dotazníkového šetření jsou uvedeny v grafu č. 4:

Graf č. 4: Jak hodnotíte podmínky pro provoz vaší instituce v době pandemie?

Zdroj: vlastní výzkum

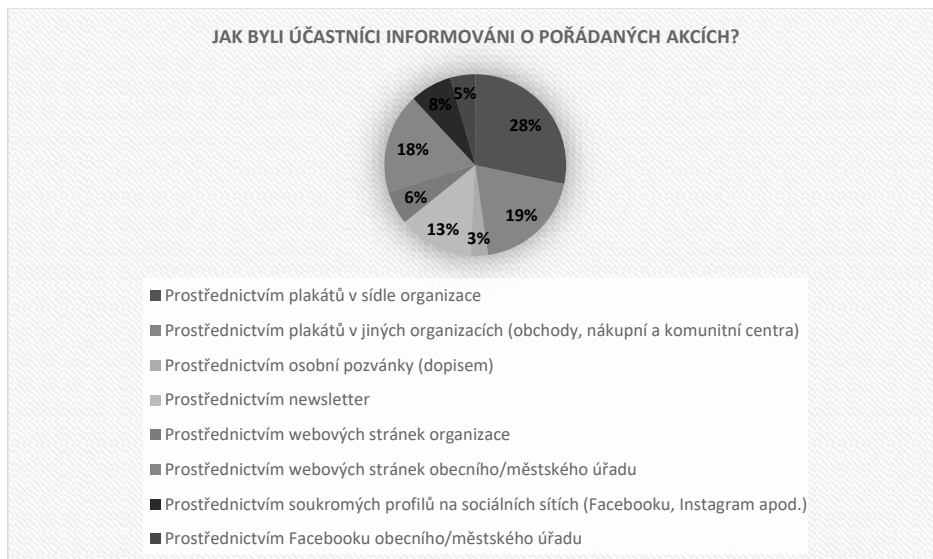
V době pandemie bylo vzhledem ke všem omezením rovněž hodně problematické informovat návštěvníky kulturních zařízení o akcích, které probíhaly v náhradním nebo v omezeném režimu. Organizátoři museli hledat možnosti, které jim, alespoň částečně, zajistily návštěvníky a tím realizovat částečné příjmy.

Tak, jako v ostatních sektorech ekonomiky, se rovněž v oblasti kultury začaly více využívat online formy komunikace. I z tohoto pohledu jsme se snažili zjistit zkušenosti institucí, které jsme v rámci našeho výzkumu oslovili. Otázka „*Jak byli účastníci informováni o pořádaných akcích?*“ nabízela tyto možnosti odpovědí:

1. Prostřednictvím plakátů v sídle organizace
2. Prostřednictvím plakátů v jiných organizacích (obchody, nákupní a komunitní centra)
3. Prostřednictvím osobní pozvánky (dopisem)
4. Prostřednictvím newsletter
5. Prostřednictvím webových stránek organizace
6. Prostřednictvím webových stránek obecního/městského úřadu
7. Prostřednictvím soukromých profilů na sociálních sítích (Facebooku, Instagram apod.)
8. Prostřednictvím Facebooku obecního/městského úřadu

Také v tomto případě se nabízela možnost zatrhnout více odpovědí. Z provedeného šetření vyplynulo, že nejvíce instituce využívaly možnost vylepení plakátů v sídle organizace, v jiných organizacích a prostřednictvím webových stránek obecních nebo městských úřadů. Informace z dotazníkového šetření jsou zachyceny v grafu č. 5:

Graf č. 5: Jak byli účastníci informováni o pořádaných akcích?

Zdroj: vlastní výzkum

Kromě výše uvedených komunikačních kanálů se v odpovědích objevila také možnost využití Facebooku a jiných sociálních sítích organizace, telefonická komunikace, kulturní měsíčníky a místní rozhlas. Četnost těchto odpovědí je ale statisticky nevýznamná.

Při zpětném hodnocení samotných respondentů, jakým způsobem komunikovali se svými potenciálními klienty, zhodnotili své způsoby komunikace za správné. Většina by volila stejné možnosti s tím, že by ve větší míře využívali komunikační kanály obce (Facebook, webové stránky a další sociální sítě). V podstatě chování zástupců kulturních institucí kopíruje změnu v chování celé společnosti směrem k většímu využívání online prostoru. Samozřejmě jde pouze o informování o pořádaných akcích. Nikoli jako náhrada akcí samotných. To je z pohledu charakteru tohoto odvětví dosti obtížné.

Z toho vyplývají rovněž další otázky našeho výzkumu: „Disponuje vaše organizace potřebnou technikou pro distanční/online komunikaci? Pokud ano, tak v jakém množství a s jakým softwarem? Pokud ne, jedná se o soukromé zařízení?“

Ze zaznamenaných odpovědí vyplývá, že většina zaměstnanců organizací zařazených do výzkumu disponuje technikou pro online komunikaci (78 %). Pokud jde o softwarové vybavení, všichni oslovení shodně uvedli, že využívali zejména komunikační platformy ZOOM, GOOGLE MEET, MS TEAMS, většinou v bezplatné verzi. V době pandemie některé instituce umožnili využívat firemní výpočetní techniku doma v rámci home office. Jsou také instituce, které svým zaměstnancům výpočetní techniku neposkytují a ti využívají soukromé PC a NTB k pracovním účelům.

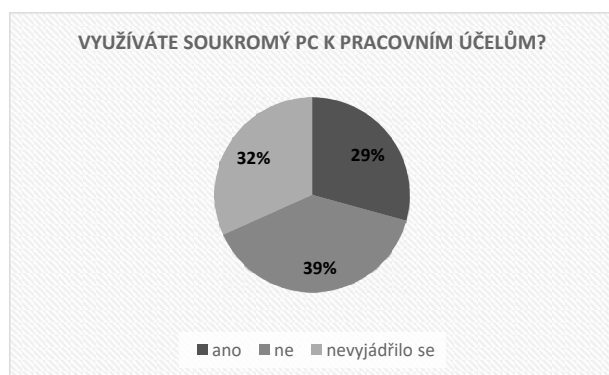
Výsledky tohoto šetření jsou zachyceny v grafu č. 6 a 7:

Graf č. 6: Disponuje vaše organizace potřebnou technikou pro distanční/online komunikaci?

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 7: Disponuje vaše organizace potřebnou technikou pro distanční/online komunikaci?

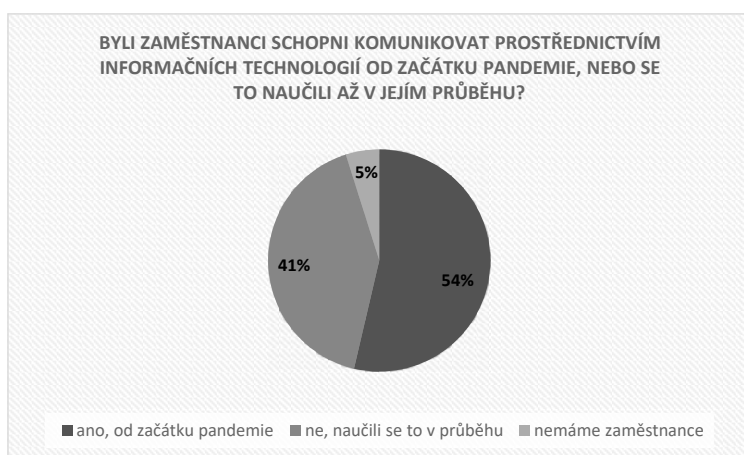

Zdroj: vlastní výzkum

Vybavení výpočetní technikou ani softwarové vybavení není to jediné, co je třeba sledovat. Pokud instituce nedisponuje zaměstnanci, kteří technologie umí využívat, nemá tento údaj žádnou vypovídací schopnost.

Na základě informací z dotazníkového šetření vyplynulo, že zhruba polovina (54 %) respondentů odpovědělo kladně, tzn., že zaměstnanci byli schopni informační technologie využívat v plném rozsahu od počátku pandemie. Ostatní si tyto kompetence doplnili v průběhu pandemie a omezení fungování instituce. Pozitivní je, že žádný respondent neodpověděl, že by někdo ze zaměstnanců nebyl schopen se s používáním informačních technologií seznámit. Do budoucna se bezpochyby spousta setkání, porad a schůzek, které se do vypuknutí pandemie odehrávaly pouze prezenční formou, přesunou do online prostoru, vzhledem k vysoké flexibilitě. Výsledky dotazníkového šetření jsou shrnuty v grafu č. 8.

Graf č. 8: *Byli zaměstnanci schopni komunikovat prostřednictvím informačních technologií na začátku pandemie, nebo se to naučili až v jejím průběhu?*

Zdroj: vlastní výzkum

Pro zachování aktivity institucí v době pandemie nebylo důležité pouze to, jak jsou samy schopny na novou situaci reagovat, ale také to, jak byli návštěvníci těchto institucí ochotni akceptovat nové formy komunikace. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že byla spousta bariér přijímat nové formy poskytování služeb kulturních institucí. Mezi často zmiňované důvody patří:

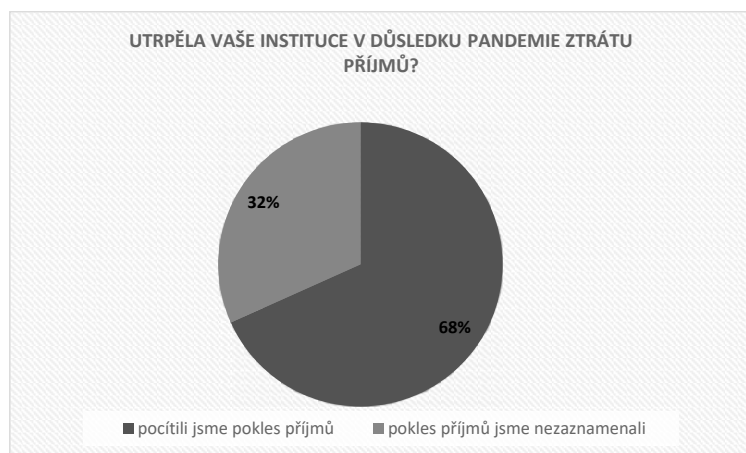
- obecně nezájem o tuto formu akcí, na které se v online prostředí připojovalo málo lidí,
- nezájem o online prostředí – lidé byli unaveni z online výuky svých dětí a přesunutí práce do formy home office,
- nedostatečná technika, která jim bránila připojit se na online akci.

Rovněž kulturní instituce byly limitovány přesunem svých aktivit do online prostředí z důvodů, které odpovídají charakteru služeb, které poskytují. Nejčastěji zmiňovanými důvody jsou:

- nemožnost realizovat masové akce, které jsou pro mnohé kulturní instituce klíčovým zdrojem příjmů,
- některé akce není možné konat bez osobního kontaktu – výlety do přírody, zájmové kroužky pro děti (taneční, keramický apod.),
- nemožnost pořádat tradiční akce – Den dětí, Mikuláš, Vánoční trhy a jarmarky apod.,
- setkávání seniorů – pro mnohé velice důležité z pohledu sociálních kontaktů, instituce narážely zejména na technické bariéry, ať už jde o vybavení informačními technologiemi, tak schopnostmi je využívat.

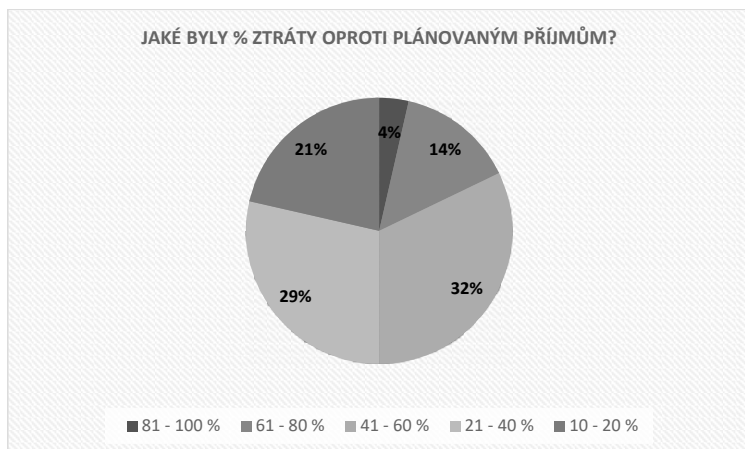
Všechny tyto aspekty se samozřejmě projeví poklesem příjmů kulturních institucí v době pandemie. Z celkového počtu oslovených institucí 68 % uvedlo, že v souvislosti s omezeními, vyplývajícími s pandemií, utrpělo ztrátu příjmů, z toho 32 % institucí utrpělo pokles příjmů oproti plánovaným příjmům v rozmezí 41–60 %, 29 % institucí pak utrpělo ztrátu v rozmezí 21–40 %. Výsledky dotazníkového šetření jsou zachyceny v grafech č. 9 a 10:

Graf č. 9: Utrpěla vaše organizace v důsledku pandemie ztrátu příjmů?

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 10: Pokud ano, jaké byly % ztráty oproti plánovaným příjmům?

Zdroj: vlastní výzkum

Jak už bylo zmíněno, stát spustil na zmírnění dopadu pandemie záchranné programy na podporu podnikatelských aktivit a na podporu ochrany pracovního trhu. Pomoc byla značně roztržena a realizovala se formou více než 20 dílčích záchranných programů do vybraných oblastí ekonomiky. Jednou z podporovaných oblastí byla rovněž kultura. Hodnocení státní pomoci bylo rovněž předmětem našeho dotazníkového šetření. Jde sice pouze o velice malý vzorek institucí, ale jejich zkušenost může být inspirací pro nutnost spuštění podobných opatření v budoucnu.

Kromě adresných opatření, která mohla čerpat každá instituce z oblasti kultury, pokud byly splněny podmínky, které byly ze strany státu nastaveny, byly finance získávány z dalších zdrojů. Nutno dodat, že instituce rovněž uváděly, že době pandemie se jim snižovaly rovněž náklady vyplývající z omezení jejich aktivity – mzdové, náklady na vytápění budov a kanceláří, nižší platby za energie, nájem a provoz budov. Mezi dodatečné zdroje příjmů v době pandemie patřily:

- příspěvky dárců,
- příspěvky přátel organizací,
- příspěvky sponzorů,
- dotace od zřizovatelů – obce, města, kraje, Ministerstvo kultury ČR, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Pokud se institucím podařilo překlenout období pandemie a současně si vytvořit díky omezené aktivitě úspory, bylo uvedeno několik možností, jak s nimi naložili. Respondenti se vyjádřili následujícím způsobem:

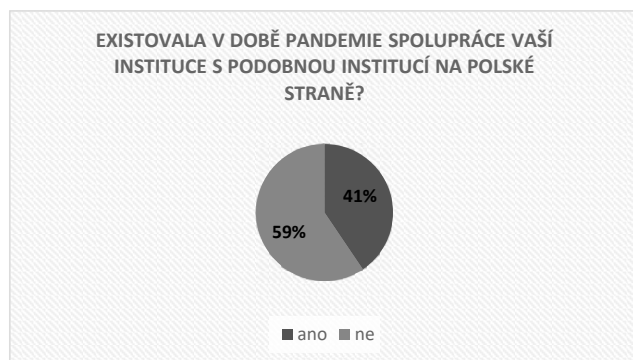
- pokrytí ztráty vyplývající z poklesu příjmů,
- vytvoření rezervy,
- vrácení peněz do rozpočtu zřizovatele,
- ponechání rezervy na budoucí výdaje,
- rozšíření počtu realizovaných akcí v následujícím období,
- nákup softwaru a výpočetní techniky,
- údržba a oprava budov a areálů,
- nákup vybavení.

Moravskoslezský kraj hraničí s Polskem, respektive s Opolským a Slezským vojvodstvím. Těsné sousedství nabízí možnosti přeshraniční spolupráce, která je mezi institucemi velmi rozšířena. Rovněž kulturní instituce mají s polskými partnery navázanu řadu kontaktů a realizují spolu přeshraniční spolupráci v podobě realizovaných projektů, ale rovněž jako iniciativu, která není projektově finančně podpořena.

Pandemická opatření, která byla realizována na obou stranách hranic, ovlivnila také četnost a formu realizace těchto akcí. Přestože i v tomto případě byly společné aktivity utlumeny a dostaly jinou formu realizace než v předpandemickém období, z dotazníkové šetření vyplynulo, že i v tomto náročném období 41 % dotázaných institucí spolupráci nepřerušilo. 59 % respondentů pak odpovědělo, že v době pandemie s polskou stranou nespolupracovali. Velkou roli v tom, že kontakty zůstaly zachovány, hraje bezesporu tradice, kterou v těchto regionech přeshraniční spolupráce má. Z celkového počtu dotázaných kladně odpověděla více než polovina zástupců kulturních institucí.

Výsledky tohoto šetření jsou zachyceny v grafech č. 11 a 12:

Graf č. 11: Existovala v době pandemie spolupráce vaší instituce s podobnou institucí na polské straně?

Zdroj: vlastní výzkum

Graf č. 12: Má vaše organizace nějakou tradici spolupráce s podobnou organizací na polské straně?

Zdroj: vlastní výzkum

Spolupráce, která mezi českým a polským regionem probíhala před vypuknutí celosvětové pandemie byla většinou realizována v těchto oblastech:

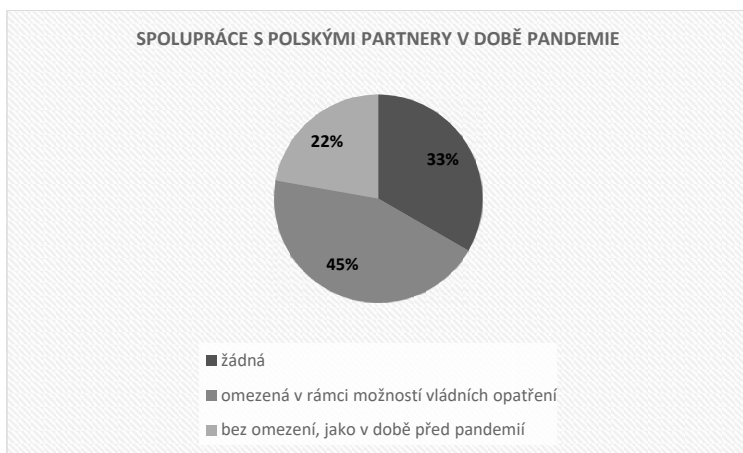
- pořádání společných kulturních akcí,
- vzájemná výměna informací a zkušeností,
- realizace společných projektů zaměřených na kulturní rozvoj regionů,
- pořádání společných výstav,

- sdílení dobré praxe zaměstnanců kulturních institucí,
- pořádání společných akcí pro děti,
- meziknihovní výpůjčky.

Období pandemie tyto aktivity značně omezilo a stejně jako konání akcí bez přeshraničního dopadu i v tomto případě se komunikace (v rámci možností) přesunula do online prostoru. Najít náhradní řešení bylo samozřejmě obtížnější, protože organizátoři společných akcí byli vázáni nejen restrikcemi na české straně, ale rovněž na straně polské. Pandemická opatření mezi jednotlivými státy se dosti lišila, proto se bariéry společných aktivit v tomto případě sčítaly.

Přes všechna omezení z dotazníkového šetření vyplynulo, že s institucí, které mají polského partnera, v době pandemie spolupráci udržovalo 67 % dotázaných, z toho dokonce 22 % uvedlo, že jim pandemie nebránila pokračovat ve spolupráci na stejné úrovni, jako v období předpandemickém. Výsledky tohoto šetření jsou zachyceny v grafu č. 13:

Graf č. 13: Spolupráce s polskými partnery v době pandemie

Zdroj: vlastní výzkum

Pro pokračování spolupráce českých a polských partnerů z dotazníkového šetření vyplynula další pozitivní skutečnost, která dokládá zájem o pokračování vzájemné spolupráce v budoucím období. Z celkového počtu respondentů, kteří spolupráci s polským partnerem přerušili, 70 % odpovědělo, že vidí šanci na obnovení spolupráce, která byla kvůli restrikcím přerušena. 30 % pak šanci na obnovení spolupráce se svým polským partnerem nevidí. Je zde ale možné navázání spolupráce s novou partnerskou institucí.

Shrnutí

Hlavní příčinou problému, kterým čelí kulturní instituce v současné době, je převládající pandemie COVID-19, která způsobila dočasné pozastavení provozu nebo jeho výrazné omezení všech kulturních institucí i sociokulturních organizací z důvodu s ní souvisejících – na českou kulturu, zejména pak na veřejné kulturní služby.

Z provedeného dotazníkového šetření vyplynulo, že vliv pandemie COVID-19 a s tím spojenými restrikcemi, které byly nastaveny národními vládami na úrovni jednotlivých států, byl na odvětví kultury zásadní. Jedná se o sektor, který je bezprostředně závislý na osobním kontaktu, setkávání lidí, navazování kontaktů a vzájemné spolupráci, často na mezinárodní úrovni.

Většina sektorů ekonomiky musela své aktivity utlumit, případně je přesunout na jinou formu komunikace přes informační technologie. Kultura mohla tuto alternativu využít pouze částečně. V některých případech instituce našly cestu, jak své zákazníky oslovit, alespoň částečně. Všichni oslovení respondenti ale společně uvádějí, že se jejich aktivity významně omezily, restrikce znamenaly pokles jejich příjmů a omezení nebo ztrátu polských partnerů. Na druhou stranu bylo toto období vnímáno jako příležitost zvýšit si svou gramotnost v oblasti využívání výpočetní techniky a nových technologií, což je možno vnímat jako jedno z mála pozitiv tohoto období. Také je zřejmé, že vazby na přeshraniční spolupráci jsou v příhraničních oblastech natolik pevné, že (přestože je pandemie omezila) je ani tak hluboká společenská krize nedokázala zcela přerušit.

Provedený výzkum, přestože potvrdil hluboký dopad na odvětví kultury v oblasti společenské, sociální a společenských vazeb, ukázal také schopnost přizpůsobit se krizové situaci a zorientovat se v období, které bylo pro všechny zcela novou zkušeností. Nebyla zcela zlikvidována ani spolupráce kulturních institucí mezi státy, což bylo velmi pozitivní zjištění. Obecně lze současný stav odvětví kultury včetně okolností, které jej ovlivnily charakterizovat následujícími závěry vyplývajícími z výše uvedené analýzy:

- pandemie COVID-19 vyvolala specifickou ekonomicko-zdravotní krizi, v níž je fáze oživení závislá zejména na postupu řešení zdravotních problémů,
- státní orgány – na vrub rekordně hlubokého schodku státního rozpočtu – přijaly nebývale rozsáhlý program opatření podpory postižených osob i organizací, který do značné míry ztráty vyvolané pandemií COVID-19 kompenzoval,
- nejvíce byly postiženy činnosti související s přímou fyzickou účastí osob, naopak dynamický rozvoj zaznamenaly aktivity probíhající v neohrazeném prostoru (internet, audiovizuální média),

- na rozdíl od předcházející finančně-ekonomické krize, patří v současnosti mezi nejvážněji zasažené oblasti kultura, zejména její část závislá na publiku či návštěvnosti fyzických osob (scénická umění a kulturní dědictví). Finančně-ekonomická krize se v kultuře projevila se zpožděním (v letech 2011–13) a byla kratší. Celkově měla na kulturu mírnější dopady než na většinu ostatních odvětví.
- V rámci kultury byly více postiženy tržně orientované oblasti (tisk a kreativní sektor), mnohem méně scénická umění a vcelku zanedbatelně kulturní dědictví. V období pandemie COVID-19 byla opět prokázána těsná souvislost mezi kulturou a cestovním ruchem. V letech před pandemií byla spojena s návštěvou kulturního zařízení každá čtvrtá až pátá cesta v rámci domácího a příjezdového cestovního ruchu (v případě nerezidentů to byla zhruba každá třetí cesta),
- klesající zájem nerezidentů o návštěvy kulturních zařízení a kulturního dědictví, a ještě více scénického umění, byl provázen zvýšením dynamiky návštěv kulturních zařízení scénických umění a zejména kulturního dědictví v případě rezidentů,
- lze vyznívat velmi těsnou souvislost mezi cestovním ruchem a návštěvností kulturních zařízení a akcí, což svědčí pro užší spolupráci mezi rezorty Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva kultury, případně pro převedení agendy cestovního ruchu do kompetence Ministerstva kultury,
- spolu s meziročním poklesem návštěvnosti kulturních zařízení pod poloviční úroveň došlo v roce 2020 i ke změně její struktury (zejména ve prospěch přespolní a dále místní návštěvnosti a na vrub zahraniční),
- dopady následků pandemie do činnosti kulturních zařízení se projevily v rozdílných ukazatelích diferencovaně. V případě návštěvnosti a tržeb za vlastní výkony došlo k více než 50-ti procentnímu poklesu, celkové příjmy se snížily zhruba jen o 10 %, počty zaměstnanců jen o jednotky procent a průměrné mzdy bezmála o 6 % vzrostly - příčina zmíněné diferenciace dynamiky různých ukazatelů spočívá nejen v uplatnění státních opatření k zamezení negativních ekonomických a sociálních dopadů pandemie, ale i v další pomoci (sponzorské příspěvky, dary) a v existenci jiných aktivit kulturních zařízení (např. příjmy z pronájmu),
- zatímco veřejné finanční zdroje směřované do kulturního sektoru v roce 2020 meziročně vzrostly téměř o 6 %, tak výdaje domácností na kulturu se snížily o 8,5 % (příjmy ze vstupného poklesly téměř o 60 %),

- co se rozsahu negativních dopadů pandemie v roce 2020 do tržeb za vlastní výkony týče, lze kulturní sektor (- 55,8 %) řadit za cestovní kanceláře (- 83,3 %), leteckou dopravu (- 69,1 %), ubytovací služby (-55,9 %) a před pohostinství a stravování (- 33,4 %),
- v rámci kulturního sektoru byla dopady pandemie do poklesu tržeb více postižena kulturní zařízení scénických umění v porovnání s kulturním dědictvím (ve výše uvedeném ukazateli pokles o 60,4 % a 50,6 %),
- finanční dopad pandemie na kulturní sektor v roce 2020 – ve vyjádření v komplexním ukazateli hospodářského výsledku – představoval prohloubení ztráty z r. 2019 o dalších 380,5 mil. Kč. Pokud bychom k této částce připočetli meziroční zvýšení provozních dotací, sponzorských příspěvků a darů ve výši 1 156 mil. Kč, dojdeme k celkovému negativnímu dopadu v úrovni téměř 1,54 mld. Kč. - v porovnání s předcházející finančně-ekonomickou krizí z let 2011–13 jsou následky současné zdravotně-ekonomické krize – již v jejím prvním roce – nesrovnatelně závažnější,
- co se návštěvnosti kulturních zařízení týče, překonala současná krize i návštěvnickou krizi z poloviny devadesátých let (pokles návštěvnosti tehdy dosahoval maximálně 30–40 %).

Literatura:

Analýza ekonomických dopadů Covid 19 [online]. Statistika kultury [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: <https://www.statistikakultury.cz/wp-content/uploads/2021/12/Analýza-ekonomických-dopadu-Covid-19.pdf>

High- Level Group on Post-Covid Economic and Social Challenges. *A New Era for EUROPE. How the European Union Can Make the Most of Its Pandemic Recovery, Pursue Sustainable Growth, and Promote Global Stability*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. ISBN 978-92-76-53521-8.

MPO [online]: Program COVID-kultura [cit. 2022-10-25]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/kultura>

Sak, P. a Saková, K. (2004). *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. Praha: Svoboda Servis.

Šindler, P. a Wahla, A. (1999). *Evropská dimenze v geografickém vzdělávání*. Ostrava: Ostravská univerzita.

Šubrt, J. a kol. (2013). *Soudobá sociologie V: Teorie sociální změny*. Praha: Karolinum.

FUNGOVÁNÍ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V ČESKO-POLSKÉM POHRANIČÍ

V DOBĚ PANDEMIE COVID-19

Název:	Fungování neziskových organizací v Česko-polském pohraničí v době pandemie Covid-19
Editoři:	PhDr. Ing. Martin Černek, Ph.D., MBA Ing. Natalie Uhrová, Ph.D.
Vydavatel:	© Vysoká škola PRIGO, z.ú.
Místo, rok a vydání:	Havířov, 2022, první
Tisk:	JIP reklama s.r.o.

ISBN 978-80-87291-33-7

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014–2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

ISBN 978-80-87291-33-7

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRAČAMY GRANICE
2014–2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

Publikace byla vydána jako součást řešení projektu: Důsledky pandemie koronaviru COVID-19 pro fungování kulturních institucí a sociokulturních organizací v česko-polské příhraniční oblasti. (reg. č. CZ.11.4.120/0.0/0.0/16_011/0002831) a finančně podpořena programem INTERREG V-A Česká republika – Polsko v rámci výzvy Fondu mikroprojektů Euroregionu Beskydy.